

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA PEDAGOGIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vliv profese chůvy na rozvoj vlastního sebepojetí

The effect of nursemaid profession on the development of self-concept

Autor: Helena Dvořáková

Studijní obor: Pedagogika /Prezenční studium/

Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Jiří Pelikán, CSc.

Akademický rok: 2008/2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím literatury a pramenů, uvedených v abecedním seznamu v závěru práce.

V Praze dne 24. 3. 2009

.....
Helena Dvořáková

Vděčnost je velmi důležitým momentem dobrého života

M. E. McCollough

Ráda bych na tomto místě poděkovala panu Doc. PhDr. Pelikánovi, CSc. za jeho odborné vedení mé diplomové práce, podporu a lidský přístup, jehož si velmi vážím.

Dále dlužím poděkování PhDr. Chválovi, PhD za jeho vstřícnost a usměrnění v pojetí výzkumné části práce.

V neposlední řadě děkuji všem respondentům, jež byli ochotni zúročit své cenné zkušenosti z péče o děti mimo přítomnost rodičů účastí na vlastním výzkumu. Bez jejich pomoci by text ve své současné podobě nemohl spatřit světlo světa.

Obsah

Několik myšlenek o výchově úvodem	8 – 11
1. Pohled do historie.....	12 - 36
1. 1. Výchova nejmenších v prvobytně pospolné společnosti.....	12 - 13
1. 2. Výchova nejmenších v starověkých třídních společnostech	13 - 16
1. 3. Pojetí výchovy nejmenších v době středověkého feudalismu.....	16 - 17
1. 4. Teorie a praxe výchovy nejmenších v období reformace, humanismu a renesance.....	17 - 20
1. 5. Jan Amos Komenský.....	21 - 22
1. 6. Předškolní výchova v 17. a 18. Století	22 - 24
1. 7. Počátky vzniku veřejných institucí pro malé děti v Evropě v 19. století	24 - 29
1. 8. Pohled „století dítěte“ na výchovu nejmenších.....	30 - 31
1. 9. Historické proměny profese opatrovatelky	32 - 33
1. 10. Nájemná kojná	34 - 36
2. Mateřská osoba.....	37 – 43
2. 1. Historický exkurz do výzkumu rané interakce matka-dítě.....	37 - 38
2. 2. Charakteristika rané interakce matka-dítě v raném dětství	38 - 41
2. 3. Podstata emocionální a sociální vazby matka - dítě.....	42 - 43
3. Genderový pohled na současnou rodinu	44 - 45
4. Důvody využívání služeb náhradní pečující osoby.....	46 - 47
5. Přehled zařízení a možností rané péče o dítě v České republice.....	48 - 62
5. 1. Péče v rámci rodiny – Prarodiče, sourozenci	49
5. 2. Jesle, mikrojesle	49 - 50
5. 3. Dětské koutky.....	50
5. 4. Firemní miniškolky	50 - 51
5. 5. Domácí školky – „Chůva odvedle“ neboli „Maminka od sousedů“	51 - 52
5. 6. Hledám paní „na hlídání“?	52 - 54
5. 7. Agentury na hlídání	54 - 55
5. 8. Chůva	56 – 61
5. 8. 1. Vymezení vlastního pojmu.....	56 - 57
5. 8. 2. Multimediální zdroje	57 - 58
5. 8. 3. Profese chůvy	58 - 59
5. 8. 4. Vzdělávání náhradních pečujících osob.....	60 - 61
5. 9. Ústavní péče, náhradní rodinná výchova	62
6. Zahraniční systémy péče o dítě mimo přítomnost rodičů	63 - 77
6. 1. Systém Au pair	63 - 72

6. 1. 1. Počátky systému Au pair.....	63 - 64
6. 1. 2. Charakteristika systému	64 - 65
6. 1. 3. Jednotlivé země.....	65 - 66
6. 1. 4. Mužský Au pair.....	66
6. 1. 5. Formální záležitosti.....	66 - 67
6. 1. 6. Hledání pracovního místa.....	67 - 70
6. 1. 7. Povinnosti Au pair.....	70
6. 1. 8. Kurzy, vzdělávání Au pairs.....	70 - 71
6. 1. 9. Odměny a rizika práce Au pair.....	71 - 72
6. 2. Celodenní družiny	72 - 73
6. 3. Univerzitní jesle/školky.....	73
6. 4. Denní pečovatelka a licencovaná pečovatelka	73
6. 5. Domácí školky – „Denní matka“, „Tagesmuetter“ a „Tagesvaeter“, „Childminders“	74 - 75
6. 6. Profesionální matka.....	76 - 77
7. Sebepojetí chůvy	78 - 80
7. 1. Definice sebepojetí.....	78 - 79
7. 2. Metody výzkumu sebepojetí	79 - 80
8. Výzkumná část	81 - 99
8. 1. Výzkumný problém.....	81
8. 2. Odůvodnění výzkumného problému	82
8. 3. Stanovené okruhy výzkumu	83
8. 4. Vymezení základního souboru a vzorku	84
8. 5. Strategie výzkumu.....	85 - 86
8. 5. 1. Konkrétní použití technik ve výzkumu	85 - 86
8. 6. Popis vlastního zkoumání.....	87 - 88
8. 7. Vyhodnocení výzkumu	89 - 99
8. 7. 1. Závěry věcné	89 - 97
8. 7. 1. 1. Vyhodnocení stanovených okruhů	89 - 96
8. 7. 1. 2. Další výzkumná zjištění	96 - 97
8. 7. 2. Závěry metodologické.....	98
8. 7. 3. Perspektivy výzkumu	99
Závěrem nazpět k podstatě.....	100 - 101

Seznam využitých pramenů a literatury, jiné zdroje	102 – 105
Přílohy 1 – 10	106 - 123
Příloha č. 1 – Znázornění pařížských jeslí	106
Příloha č. 2a), b) – Vyobrazení nájemné kojné	107
Příloha č. 3 – Harlow’s Monkeys /Teorie citového připoutání/	108
Příloha č. 4a), b), c), d) – Grafy ze sociologických výzkumů k genderové problematice	109 - 110
Příloha č. 5 – Vývoj počtu jeslí a počtu míst v nich mezi lety 1998 – 2006	111
Příloha č. 6 - Porovnání cenových relací vybraných agentur na hlídání	112 - 113
Příloha č. 7 – Vyobrazení chůvy	114
Příloha č. 8 - Termíny Evropské dohody o umíst'ování Au pairs	115
Příloha č. 9 – Předvýzkumný dotazník.....	116 - 119
Příloha č. 10 – Výzkumný dotazník.....	120 – 123
Anotace v českém jazyce	124
Anotace v anglickém jazyce.....	125
Souhlas s půjčováním diplomové práce	126

Šiřte lásku všude, kudy jdete:

nejdřív u vás doma.

Věnujte lásku svým dětem, své ženě nebo muži, sousedům odvedle...

Nikdy nedopusťte,

aby od vás nějaký člověk neodešel lepší a šťastnější.

Buďte živým projevem Boží laskavosti,

laskavosti ve tváři, v očích, úsměvu, v srdečném pozdravu.

Matka Tereza

Několik myšlenek o výchově úvodem

Dobry domov shledává Z. Matějček jednou z podmínek šťastného dětství. A šťastné dětství je jednou z podmínek pro dobré a zdravé utváření lidské osobnosti.¹

Podle Platóna /1997/ je základem výchovy *pěstění*. Při vymezení pojmu vychází z přesvědčení o výchově k dobrosti již od dětského věku, jenž vštěpuje dítěti žádost a touhu, aby se stalo dokonalým občanem, umějším vládnout i dát se ovládat podle spravedlnosti.

Jan Amos Komenský /1964/ hodnotí *dítka* nad stříbro, zlato, perly a drahé kamení, při jejich porovnání. Pobožným rodičům a jejich prostřednictvím chůvám, pěstounům a jiným pomocníkům radí ve své zprávě, vésti a cvičiti potomky své v počátečním věku rozumně a počestně k slávě bohu, sobě ku potěšení a *dítkám* ke spasení.

Novodobý náhled J. Prekopové a Ch. Schweizerové /2008/ prezentuje vychovávání dítěte jako respektování jeho dětské osobnosti se všemi zvláštnostmi a jeho bezpodmínečným milováním. Dítě vidí jako hosta, kterému je hodno nabídnout dobré místo a vnitřně jej podporovat, dokud sám nepozná svou vlastní cestu.

Péče o dítě je bezesporu jedna z nejzákladnějších, ale také nejzásadnějších lidských činností.

Každé vývojové období má svá specifika a velkou důležitost. Kojení, první slova a vratké krůčky, nástup do mateřské školy a později do první třídy... To jsou jen příklady klíčových událostí v životě dětí, při kterých jsou doprovázeny a v lepším případě i podporovány dospělým vychovatelem. Zmíněným dospělým je myšlen rodič, prarodič, jiný příbuzný či náhradní pečovatelská osoba.

Ona náhradní pečovatelská osoba, označována jako chůva, slečna či paní na hlídání, „teta“, nebo opatrovatelka je ústředním motivem této práce. Ač existuje mnoho označení pro tuto osobu, význam a princip služby zůstává stejný.

Placená služba zaopatření dítěte neboli jeho pohlídání se v naší společnosti objevuje čím dál tím častěji. Nevyskytuje se již pouze v cizině, nýbrž se stává součástí běžného života i v naší republice. Soudit, zda se jedná o posun k lepšímu či o úpadek klasické rodinné výchovy není cílem těchto úvah.

---

¹ viz MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Praha : Avicenum, 1986. Domov, s. 175-177

Může se objevit otázka: proč se tímto jevem vůbec zabývat? Shrnutím problematiky ze stolu, jako trendu moderního vývoje bez zamyšlení se nad možnými důsledky by bylo neprozíravé. Už proto, že se zde jedná o to nejdůležitější, co člověk, přesněji rodič, v životě má. Je zde řeč o výchově dítěte, o působení osoby „nemateřské“ a o možných dopadech na budoucí vývoj potomka.

Před uskutečněním významného a pro někoho i nepřírozeného kroku, který ovlivní život malého dítěte, by si měl rodič uvědomit nejen potencionální zisky, ale i úskalí celé věci. Pohlédnout na situaci z více úhlů a uvidět budoucí chůvu očima dítěte může postavit rozhodnutí do jiného světla.

Celá problematika se ale netýká pouze rodičů. Pole zainteresovaných je mnohem širší. Týká se osob vykonávajících profesi chůvy, provozovatelů agentur na hlídání, širší rodiny, odborníků v oblasti pedagogiky, psychologie a dalších společenských věd, a potažmo i celé společnosti. Protože v dítěti se skrývá budoucnost a dle jeho výchovy, zdravě utvořené osobnosti a dalších proměnných, bude společnost jednou fungovat. Z výše uvedených důvodů by bylo prospěšné nahlédnout na téma s vědomím patřičné důležitosti.

Snahou tohoto textu je učinit první krok k zodpovězení některých níže uvedených otázek a předat podnět k zamyšlení nad celou tematikou.

Jaké důvody mohou vést rodiče k využívání služeb paní na hlídání?

Jaká kritéria by měla splňovat vhodná osoba pro péči o dítě mimo přítomnost matky?

Jak nejlépe zvolit a prověřit paní na hlídání?

Jaká jsou možná očekávání od náhradní pečující osoby? Měla by mít dítě ráda? Měla by se držet pouze zadaných pokynů nebo zapojit svou osobnost?

Do jaké míry je chůva zaměstnanec, kterého je možné instruovat o vhodném postupu, kontrolovat a usměrňovat?

Jaké důsledky může mít působení náhradní pečující osoby na dítě, potažmo na jeho budoucí vývoj?

Kdy je dítě připravené přijmout jinou než mateřskou osobu?

Co dělat v případě nepřijetí chůvy dítětem?

Do jaké míry začlenit chůvu do rodinného života a systému výchovy potomka?

Jak dlouho je možné ponechat dítě v péči chůvy a jak často službu využívat? Je dobré udržovat kontakt i po skončení pracovní spolupráce?

Jaké finanční ocenění je adekvátní za poskytnutí celkové péče potomkovi?

Kde leží ona neviditelná hranice mezi chůvou a dítětem, respektive mezi rolí chůvy a rolí matky?

Je přínosnější umístit dítě do kolektivního zařízení nebo najmout paní na hlídání?

Jaké dopady může mít vykonávání profese chůvy na ni samotnou?

Tato teoreticko–výzkumná práce si klade za cíl nastínit trend svěřování potomků do opatrování profesionální osoby za úplatu, pokusit se jej popsat ve všech zjevných historických i novodobých souvislostech, a upozornit na možná rizika a následky.

Teoretická i praktická část jsou doplněny přílohami s historickými obrázky, souvisejícími výzkumy a přehledy, nezbytně i materiály, použitými pro výzkumnou část.

Výzkum provedený jako součást práce slouží ke zmapování „povrchu“ kolem osobnosti chůvy, jejích motivů k vykonávání dané profese, odborného vzdělání, uvědomělosti a angažovanosti. Sleduje její zkušenosti, pocity, přístup k celé šíři svého zaměstnání a k jednotlivým zainteresovaným osobám, to vše za pomoci dotazníkového šetření.

Proč je předmětem výzkumného zájmu právě osobnost chůvy? Vliv na výběr směru zkoumání měla má osobní zkušenost, dosažitelnost dostatečně velkého výzkumného vzorku a v neposlední řadě osobní přesvědčení o důležitosti této osoby v celém procesu výchovy.

Pro zakončení úvodní části diplomové práce, pojednávající zjednodušeně řečeno o chůvách, se domnívám, že je na místě několik slov k odůvodnění volby tématu. Odůvodnění samo o sobě nemusí nijak pomoci vědeckému bádání, ale umožní čtenáři porozumět, více se zosobnit a přiblížit tématu, pro mne tolik blízkého.

Na počátku mého rozhodnutí stát se chůvou stála patrně ona často zmiňovaná láska k dětem a práci s nimi. Smysluplnost takto tráveného času, pedagogická vzdělanost, touha po zisku praxe a příjvýdělku mne dovedla do agentury zprostředkovávající tuto dosti často podceňovanou brigádu.

Za léta strávená hlídáním „cizích“ dětí jsem nabyla mnohých vědomostí a dovedností, co se péče o dítě v různých fázích života týče. Prožitky, které jsem si odnesla, mne ovlivnily v pohledu na profesi chůvy i na výchovu vůbec. Dostala se mi možnost navštívit poměrně

velké množství rodin i zařízení pro péči o dítě mimo přítomnost rodičů. Poznala jsem tím různorodé skupiny lidí, jejich přístup k životu, priority.

V pozici chůvy se naskytá příležitost proniknout do rodiny, stát se částí jejího života, pozorovat vzájemné vztahy, způsoby, aspirace a mnoho dalšího. Po určitém čase se ale začnou vynořovat otázky. Začala jsem se tázat po důvodech rodin k využívání mých služeb, pozastavovat se nad způsobem života a rozličnými přístupy k jednotlivým členům domácnosti. Uvažovala jsem stále častěji nad možnými důsledky rozhodnutí zapojit do svého života jednu či více náhradních pečujících osob.

Asi nelze dost dobře shrnout a podtrhnout zkušenosti z vykonávání této pozice jako dobré nebo špatné. Vyskytly se totiž zážitky obojího druhu. Jako podstatnější ovšem shledávám mé uvědomění si jejich důležitosti a poučnosti, někdy snad i přesahů.

Mezi největší klady v této profesi podle mého názoru patří, že se člověk může podílet na rozvíjení osobnosti malého tvora, dát mu něco ze sebe, být účasten na jeho prvních slovech a krůčcích, doprovázet ho. Co může být krásnějšího, než okamžiky, kdy se na Vás podívají rozzářené oči „Vašeho“ dítěte, chytne se Vás za ruku, políbí Vás, chce s Vámi trávit čas?

Samozřejmě krásné... ale je nutné podívat se na věc i z druhé strany. O toto všechno přichází matka, dítě si vytváří vztah s osobou „nemateřskou“, kterou rodič dostatečně nezná, a přesto vloží do jejích rukou to nejcennější co má, své dítě. Kolik času tráví chůva s dítětem den za dnem? Nelze si neutvořit citový vztah ke „svému“ dítěti, pokud je péče dlouhodobá. Tato skutečnost se může zdát pozitivní a také v mnoha ohledech je. Ale jak se zachováte, když Vás dítě začne oslovovat „mami“ místo „teto“, protože s ním začínáte i končíte den? Dítě i Vy jste citově zaangažováni, ale Vy jste dospělý člověk, který si musí uvědomit ony neviditelné hranice. V tomto vztahu nemůžete dítě ujistit, že tu pro něj budete navždy. Fungujete zde jako profesionál, opatrovatel s neuvěřitelnou odpovědností za dětský život, ale se zpochybnitelnými právy na členství v rodině.

Hořký konec však nechci umístit za léta strávená hlídáním dětí. To, čeho chci na těchto řádcích docílit, jsou otázky, neřkuli přímo pochyby, protože pochyby nás mohou dovést k zamyšlení se nad správností svého počínání. Mne osobně dovedly tyto pochyby až k zamyšlení se nad celou problematikou a jejímu dalšímu studiu. Ale nejen k tomu, především jsem byla dovedena k vděčnosti. Vděčnosti za všechny ty prožité chvíle v profesi, kterou nemohu nazývat profesí v pravém slova smyslu.

1. Pohled do historie

Pro úvahy o novodobém stavu výchovy v rodině i mimo ni, jejích významech a důsledcích, je nutné poznat historické utváření péče o nejmenší. Život dítěte a jeho výchova vždy probíhala v konkrétní historické situaci, kterou vytvářelo nesčetné množství různých faktorů. Bez poznání dějinných souvislostí a názorů významných myslitelů nelze dostatečně pochopit stav současný ani tendence budoucí po všech stránkách.

1. 1. Výchova nejmenších v prvobytně pospolné společnosti

Z doby prvobytně pospolné společnosti nejsou k dispozici písemné památky. Způsob výchovy v nejstarších společenských formacích lze sledovat z výsledků archeologických bádání a z etnografického studia života primitivních kmenů.

Třídní rozdíly neexistovaly mezi dospělými, stejně tak ani ve výchově dětí. Děti byly od nejútlejšího věku svědky společné práce dospělých, která byla spojená s opatrováním potravy, oděvů a udržováním primitivních příbytků, a napodobovaly ji. Všichni dospělí byli učitelé malých dětí, nejen jejich rodiče. Chovali se k nim s vážností a láskou jako k příštím členům obce. Výchova probíhala přímým způsobem se zacílením dle smyslu života tehdejší společnosti. Nejmenší děti byly v péči rodiny, zejména matky, na kterou byly odkázány. Matka je brala všude s sebou, díky čemuž se i ony účastnily života skupiny.

Po rozdělení činnosti dospělých na „mužskou“ a „ženskou“, začalo takovéto rozlišování i u dětí: dívky pomáhaly matce, chlapci otci. Základní vztahy vzájemné pomoci a rovnosti mezi dospělými byly směrníci pro vytváření morálního profilu u dětí, zejména smyslu pro povinnost, přátelství, pohostinství a statečnost. Výchovný příklad byl povětšinou jediným využívaným prostředkem, tresty za přestupky do věku 6 let nebyly obvyklé. Směrnice pro kontrolu chování pramenily z náboženských představ, souvisejících s jejich vztahem k přírodě a lidových zvyků primitivních lidí.

Na tomto stupni společenského vývoje netvořila výchova ještě soustavu, protože vázanost na život ve společnosti toto opatření nevyžadovala. Na příslušné úrovni vývoje se jednalo o první příklad všeobecné všestranné výchovy dětí, která souvisela s celkovou kulturou skupiny.

Dle etnologů neměl pojem rodiny v primitivní společnosti běžně přikládanou funkci, jak je tomu dnes. V některých případech měly větší význam věkové skupiny v klanových společenstvích, někdy klan tvořila rodina s širokým příbuzenstvím.

1. 2. Výchova nejmenších v starověkých společnostech

Sdružování primitivních skupin ve větší celky a jejich usazování v určitých krajinách vedlo k složitější společenské organizaci. Z důvodu ochrany se lidé rozdělili na vrstvu vládnoucí a podřízenou, což vedlo nejen k nerovnosti, ale i k odlišnému životnímu stylu a tím pádem i k civilizačním, kulturním a výchovným rozdílům.

Zmizel tím obecný demokratický charakter výchovy. Rozdíl v cíli výchovy v třídní společnosti byl jiný pro třídu vládnoucí a jiný pro nesvobodné a otroky. Děti otroků se dále, jako v době minulé, podílely na práci rodičů a byly vedeny k poslušnosti a služebnosti pánům. Prvek přinucování byl ve výchově nižších vrstev běžný. Děti svobodných občanů se věnovaly rozmanité činnosti, především hře a později studiu.

Výrazně se kastovníctví projevovalo především v zemích arabské kultury charakterizované islámem a ve staré Indii, díky čemuž byli v rodině výše hodnoceni a „opečováváni“ synové než dcery. V období předškolního věku dětí byla jejich péče svěřována matce, jako např. u Sumerů, starých Egyptů a Peršanů. Např. synové Peršanů do 5. roku věku nepřicházeli se svými otci do styku, z důvodu ušetření zármutku nad jejich možným předčasným úmrtím. Po 5. -7. roku věku začínala pro syny výchova otcem, dcery byly dále vychovávány matkou. Starší sourozenci měli na starosti dohled nad mladšími. Matka pečovala o jídlo, oděv, příbytek a výchovu nejmenších, otec byl živitelem a vychovatelem starších chlapců.

V obsahu výchovy mládeže a nejmenších dětí se ve starověkých společnostech opakuje prvek výchovy k tělesné zdatnosti, duševní čistotě a vyspělosti, vrcholící řeckým ideálem harmonického prolnutí složek tělesné a duševní krásy. V Egyptě se kupříkladu vyskytly pokusy vychovávat takto od nejútlejšího věku skupinu stejně starých královských chlapců, s cílem upevnit city přátelství a pomoci, jakožto jeden z prvních náznaků soustavné kolektivní výchovy v třídní společnosti.

Tradice hebrejská

Hebrejská výchovná tradice značně ovlivnila křesťanství ve starověku a podobně jako kultura řeckého a římského starověku byla ožívována v humanismu a renesanci.

Stanovení náboženských, správních, výchovných a sociálních zákonů se připisuje Mojžíšovi.

Výchova byla převážně záležitostí rodiny, kde měl vedoucí postavení otec, matka měla, mimo domácnost, na starosti ranou výchovu dětí. Výchovné úkoly plnili oba rodiče společně dle přesvědčení o nezbytnosti výchovy dětí, jakožto daru božího pro celé kmenové společenství. Výchova rodinná byla usměrňována vedoucími učiteli celého společenství, např. patriarchy, soudci, králi, proroky.

Péče o nejmenší se vyznačovala zaměřeností na zdraví dětí, jejich tělesný a duševní vývoj, již od doby prenatálního vývoje.

Prvorozený syn měl přednost před ostatními dětmi, které se učily z příkladů života dospělých, při práci, při náboženských obřadech a oslavách. Výchova synů byla převážně starostí otcovou, pokud nešlo o tělesnou péči o nejmenší, výchova dívek záležitostí matčinou.

Ve vztahu rodičů a dětí byl rozhodující rodičovský příklad, velkou pozornost věnovali otázce kázně, nevyhýbali se tělesným trestům.

Tradice řecká a římská

Význam výchovy byl v antické výchově vysoce ceněn a zdůrazňován úctou k bohům. Cílem byla harmonická krása těla a ducha, na což bylo dohlíženo již u nejmenších, a to i z hlediska typu a stavu /tělesného i duševního/ rodičů.

Výchova do 7 let byla budována na vzájemných vlídných vztazích rodičů samých, i s jejich potomky. Jako výchovné prostředky se užívaly příklady, obsahy pohádek, pověstí, písní a her. Děti byly povinny poslušností a posléze péčí o staré rodiče.

Jednotlivé řecké kmeny se ve svých názorech na výchovu značně lišily. Například ve Spartě byla výchovná praxe řízena státem, zatímco v Athénách byla výchova v rukou soukromých a stát určoval hlavní povinnosti rodičovské péče pouze rámcově. Oproti spartské jednostrannosti v cíli připravit mravně vyspělé vojáky, byla athénská výchova mnohostranněji zaměřena k svobodnému rozvoji individuality jedince.

Do 7. roku byly děti athénských svobodných občanů vychovávány rodiči za pomoci *chův* a otroků. První péče spočívala v rukou žen, v Athénách projevující se z hlediska propagované výchovy kalokagathické². První roky vývoje nejmenších měly být věnovány fyzické výchově. Matky a chůvy zabavovaly hochy i dívky zároveň různými činnostmi, hrami, hudbou, atd. Děti otroků se od raného dětství přizpůsobovaly pozdějším úkolům pracovním, dle vzoru rodičů.

Návrhy na vzdělávání a výchovu v rámci filozofických systémů Platóna a Aristotela z konce 5. a ze 4. století před naším letopočtem se staly nejvyšším stupněm, k němuž se řecká výchova rozvinula a na nějž pak římská péče navázala.

Soustavnější pojednání o výchovných otázkách, ve kterém měla své místo i předškolní výchova, bylo možné nalézt v **Platónově** spise „Ústava“ či v dialogu „Zákony“. V „Ústavě“ přetrvával prvek společné státní výchovy dětí obojího pohlaví, zatímco ve spise druhém byla již řeč o oddělené péči rodiny o nejmenší chlapce a dívky. Hovořil zde o duševním i tělesném zaměstnávání malých dětí, přeneseně o chování a hýbání těla a duše, s odkazem na již získané poznání *pěstounek*. Úlohu dozoru přiděloval *chůvám*, které měly rozpoznávat potřeby dětí nejmenších a pečovat o slušné chování starších. Krom výše uvedeného se v „Zákonech“ zabíral výchovou sirotků. Tu, dle jeho názoru, měli zajistit *poručníci* – strážcové, rok co rok se střídající, pečující o sirotka jako o vlastního. Nad poručníkem, ať už mužského či ženského pohlaví, měl stát strážce poručníka z řad strážců zákona, dohlížející na poskytovanou lásku, majetek a ochotu k sirotkovi.

Aristoteles, žák Platónův, poukazoval na potřebu rozvoje přirozenosti a pěstování návyků u nejmenších, poté až na rozvoj rozumu. Pro vyspívání ve výše uvedeném měly, dle jeho názoru, význam první dojmy z útlého dětství.

Uvažoval také o přípravě na příchod dítěte do manželství, od tělesné stránky budoucí matky až po péči o novorozence.

V Aristotelově „Politice“ se objevil kontroverzní názor na zákaz živení neduživých dětí, ač athénská výchova již zmírňovala brutální požadavky Spartů na odkládání dětí slabých. Požadavek mravní čistoty dětí byl zde nutností, kteréhož se mělo dosáhnout v kruhu rodinném do věku sedmi let díky dobrému příkladu a zamezením škodlivým stykům, např. s dětmi otroků.

---

² harmonicky rozvíjející fyzické i psychické stránky

V „Politice“ zmiňoval funkci dozorce nad výchovou, nazývaného *paidomoi*, který měl bdít nad chováním dětí a zabraňovat styku s otroky.

U Římanů byla rodina, obzvláště před proniknutím řecké kultury, významným výchovným prostředím a školou praktických dovedností a elementárních znalostí, kterým učila matka. Dívky zde byly vychovávány analogicky s chlapci ve školách.

Význam rané rodinné výchovy zdůrazňoval například **M. Fabius Quintilian z Calagurris**. Quintilian oceňoval význam vychovatelů, zavrhoval tělesné tresty a jako nezbytnou viděl včasnost výchovy /viz tvrzení: „Žádný věk není tak slabý, aby se děti nemohly naučit rozeznávat, co je správné a co špatné.“/.

1. 3. Pojetí výchovy nejmenších v době středověkého feudalismu

V pozdně římské společnosti ztrácela rodina svou původní funkci – vychovávat k účasti na životě římského státu.

V praxi prvních křesťanů se stala výchova dětí posvátnou povinností věřících, ve smyslu opření se o Ježíšovu lásku a úctu k nejmenším, jakožto představitelům čistoty a symbolu andělské nevinnosti.

Postupně se však ve středověké feudální křesťanské společnosti začalo uplatňovat pojetí jiné: malý význam obzvláště malých dětí, ne příliš bolestná ztráta dětí v útlém věku, zapříčiněná nerespektováním jejich osobnosti v tomto období.

Tento postoj přetrvával ještě v 16. a 17. století. Dětství nebylo považováno za významné období, a z toho důvodu nebyla pocítována nutnost promýšlení specifických otázek výchovy nejmenších. Po odstavení bylo dítě pokládáno za miniaturu dospělého. Dle zákonů byly děti povinovány bezpodmínečnou poslušností rodičům a vzájemná láska byla prostředkem k otevření cesty ke spasení.

Křesťanským posvěcením se stala rodina pevným společenstvím, zachovávajícím učení Ježíšovo a uplatňujícím větší rovnost mezi mužem a ženou.

Od 13. století byla moc muže posílena ve svrchovanost nad ženou a dětmi, čímž se rodina stala jakýmsi sociálním základem společenského uspořádání feudálního státu a byla chápána jako obraz církve s její hierarchií. Vývoj dětí se bezpodmínečně řídil vůlí otce, nejlepší sourozenecké postavení měl prvorozený syn.

Celkový ráz středověké výchovy a vzdělání k ideálu rytíře a mnicha byl církevně-náboženský, se zacílením mimo pozemský svět.

Ve způsobu výchovy malých dětí se objevovaly rozdíly dle společenského postavení. Děti vyšších vrstev měly *kojné* a *vychovatelky*, díky nimž se seznamovaly s okolím a získávaly základy nábožensko-mravní výchovy. V lidových vrstvách vyrůstaly děti bez podobné pomoci, často žily v sociálním prostředí bez dostatečné výživy a zdravého vývinu. Pro tyto děti byly učitelé jejich vlastní zkušenosti, v robotnických rodinách spjaté s pracovním procesem jejich rodičů.

Význam pro úroveň rodinné výchovy měl vznik náboženských sekt, které byly nespokojeny s praxí církve. Bránily se jejich vlivu zesílením výchovného úsilí u dětí nejmenších.

Rodičům dávali hlavní výchovné pokyny kněží, převážně v kázáních. Příkladem byl **Berthold Řezenský**, který kázal o povinnosti chudých vychovávat své děti, a to z důvodu absence jiných vychovatelů /na rozdíl od dětí bohatých/. Ze středověkých křesťanských teoretiků se k otázkám výchovy vyjadřoval kupříkladu Jeroným a Augustin.

Vývoj v českých zemích

Z doby staroslověnského písemnictví ve velkomoravské epoše existují písemné doklady o odpovědnosti knížat za výchovu křesťanskou³, o nerozlučitelnosti manželství⁴ a zákazu zbavování se nenarozených dětí ženami⁵.

Tomáš ze Štítneho setrval na stanovisku středověké církevní vázanosti, s důrazem na poslušnost jako základní ctnost. Připouštěl tělesné tresty, krom trestů udělovaných v hněvu. Byl také příkladem „ otce-vychovatele“, některé své česky psané spisy zacíлил přímo pro své vlastní děti.

1. 4. Teorie a praxe výchovy nejmenších v období reformace, humanismu a renesance

Ve výchově znamenaly všechny tři proudy humánnější postoj k dětství a k jeho vývoji, a to již v období předškolním. Souvisely s tím i nové výchovné metody bez krutých trestů. Větší pozornost byla věnována osobnosti dítěte, od mazlivějších projevů až po

---

³ viz Adhortace Metodějova k velkomoravským knížatům-soudcům. In: J. Vašica, Literární památky epochy velkomoravské. Praha, LD 1966.

⁴ viz Zákon sudnyj ljudem. Adhortace Metodějova (Vašica).

⁵ viz Staroslověnský Penitentiál. Tamže.

zákazy přílišného rozmazlování. Dítě se začalo stávat centrem rodiny, která se postupně zužovala do společenství s citovějšími vztahy.

Vývoj dítěte se v této epoše začínal soustavněji sledovat od kojeneckého, ba dokonce od prenatálního období. Až do Komenského nelze hovořit o soustavné teorii výchovy dětí útlého věku.

Francois Rabelais kritizoval scholastickou výchovu a vzdělávání ve svém spise „Gargantua a Panatagruel“. Podobně tomu bylo i u Thomase Mora a Thomase Campanelly, sociálních utopistů.

Praxe výchovy dětí privilegovaných vrstev byla řízena povětšinou humanisty – vychovateli, kteří psali i výchovné návrhy pro tyto jedince. Představitelem byl například **Leon Battista Alberti** se svým spisem „Pojednání o rodinné péči“, ve kterém oceňoval úlohu matky a rodinného života jako přirozeného výchovného prostředí, v případě správně utvořených vzájemných vztahů.

Obdobné názory o rané výchově dětí rozvíjel v 15. století i **Maphaeus Veggius** v díle „De educatione liberorum“. Věnoval se zde úkolům rodinné výchovy, od předpokladů dobrého manželství, přes prenatální období, až po tělesný a duševní růst dětí. Nabádal matky ke kojení, varoval před přetěžováním potomků a vyzdvihoval rodičovský příklad.

Humanistický pohled na rodinný život a jeho význam souvisel s názorem na ženu a její mateřské úlohy ve výchově. Italští humanisté se ostře postavili proti klášterní výchově, bránili tím práva ženy a rehabilitovali její důležitost.

Erasmus Rotterdamský, představitel severského humanismu, věnoval svou pozornost jednotlivým věkovým obdobím vývoje dítěte. Byl přesvědčen, že výchova musí začínat co možná nejdříve a že se mají vychovávat nejen děti, ale i rodiče /dle hesla: svornost a láska k potomkovi ještě před jeho příchodem na svět/. Za typický znak lidství považoval rozum a vychovanost. Charakteristickou zvláštností vychovatele mělo být, dle Rotterdamského, vžití se do úlohy rodičů i do svěřených dětí a jejich zájmů a potřeb.⁶ Tvárnost dětské duše měla vybízet vychovatele k pohotovosti, nenásilnou kázní a vlastním příkladem, vštěpovat dobro a poznávat okolí.

---

⁶ viz Erasmus Rotterdamus, De pueris statim ac liberaliter instituendis. In: Model sof Man (ed. Paul Nash). New York 1967

Humánní přístup k dětem nejútlejšího věku se projevoval především v uvědomění nezkušenosti a možných neznalostí dětí jejich vychovatelem, a z toho plynoucí nutnosti kultivace dětské mysli a vštěpování ctnosti, zbožnosti a slušného chování.

Filozof **Michele de Montaigne** oceňoval výchovu rodinnou, jakožto předpoklad pro individuální rozvoj dítěte, oproti výchově školní. Útlé dětství považoval za významné výchovné období, během něhož sledával vhodným působení rodiny. Vzdělávání žen, matek nepokládal za nutné, dokonce jim nechtěl svěřovat výchovu potomků. Radil, aby byly děti otužovány stykem s drsnějším způsobem života.

Na okraji svých společensko-kritických prací vyslovili názory na výchovu nejmenších i autoři utopií. Mezi nimi i **Tomas Campanella**, který vyslovil v „Slunečním státě“ požadavek všeobecné společenské výchovy dětí do dvou let po stránce fyzické i psychické, tj. v době kojení matkou. Poté určoval odevzdání děvčat *vychovatelkám* a hochů *vychovatelům*. Hovořil taktéž o dozoru dospělých při výchovné práci nad skupinami dětí stejného věku.

Dle představitelů reformace byla rodina přirozeným základem společenství a její výchova dávala pevné základy dalšímu náboženskému a charakterovému třibení. Tyto skupiny měly otázky výchovy i nejmenších dětí rozpracovány, jmenovitě Jednota bratrská v Čechách a na Moravě a moravští novokřtění.

Martin Luther, čelní představitel evropské reformace, se ve svých kázáních věnoval otázkám manželství, rodiny i nejmenších. Manželství považoval za posvátné a rodinu za přirozený základ společnosti a místo potěšení. Význam manželství spatřoval v rozmnožování a výchově nových pokolení. O dětech se vyjadřoval jako o požehnání božím a o nejmilejším pokladu.⁷ Mluvil o lásce rodičů k dětem a o výhodách kojení mateřským mlékem, jakožto nejlepší dětské potravu. Nabádal k brzkému vedení dětí ke zbožnosti rodiči samými, z důvodu jejich závazku k Bohu. Vybízel také k zakládání škol pro chlapce a dívky.

Vývoj v českých zemích

Výchovné požadavky pro děti předškolního věku se projevovaly v praxi rodinné výchovy. Jejím cílem bylo získat základy demokratického světového názoru, úctu k práci a k mateřskému jazyku.

---

⁷ viz Martin Luther, Tischreden. Leipzig (b.r.)

Tomáš ze Štítného přisuzoval vychovatelskou péči o děti především ženě, a proto chtěl i její vzdělávání.

Mistr Jan Hus vychovával k odpovědným úvahám o smyslu manželství, jež shledával v dětech a jejich výchově. V „Postille“ nabádal rodiče k nezištné lásce a péči o tělesný, duševní a duchovní vývoj dětí. Ve své lidovýchovné kazatelské praxi se dotýkal výchovy školní i charakterové.

V době polipanské měl značný vliv **Jan Rokycana**, který pokládal výchovný příklad matek za prvořadý a nezbytný úkol, upřednostňovaný nad hmotnými statky. Jakoukoliv zlou mluvu nebo činy dětí kladl pak za vinu rodičům.

Rokycana stál u zrodu jednoty bratrské /1457/, ideově však pro ni měl větší význam **Petr Chelčický**, jehož názory na výchovu rodinnou bylo možno nalézt v jeho „Postille“.

Povinnost vychovávat dobrým příkladem měli, dle něj, oba rodiče.

Jednota bratrská kladla důraz na výchovu v rodině od nejtělejšího věku, dokonce od pozornosti k období prenatalnímu, částečně z důvodu nemožnosti otevření bratrských škol v počátcích jejich působení. V rodině měly být děti připravovány na činnost ve sboru, kam byly nošeny již jako nemluvňata. Sbor kontroloval cíl a metody probíhající výchovy a určoval je dekrety, např. „Napomenutí synům a dcerám“. Shoda mezi manželi byla pokládána za důležitou podmínku správného působení na potomky, vedle jejich dobrého zdravotního stavu a charakterových kvalit. Žena byla, dle bratrské literární produkce, oceňována jako manželova spolupracovnice. Děti, mládež i dospělí se sdružovali v bratrských domech, které stanovovaly normy pro všechny vývojové stupně. Bratři vycházeli vstříc pracujícím členům sboru zavedením místa s dozorem pro shromažďování dětí předškolního věku při svých školách v bratrských domech - „maličkým pro zvykání“. Vzdělávací pozornost nejmenším byla věnována pouze okrajově, aby nerušili vyučování starších. Příklad tohoto zařízení bylo možné nalézt v Přerově kolem roku 1566. Avšak vrchnost přiměla bratří vzdát se daného opatření při svém bratrském domě.

Moravští novokřtění sestavili r. 1578 školní řád, v němž psali nejen o výchově dětí školou povinných, ale i dětí od nejtělejšího věku.⁸ V „malých školách“ moravských novokřtěnců bylo pečováno o všechny děti od půldruhého roku, dokonce i nejmenším byly vysvětlovány vybrané náboženské zásady. Malá robátka byla svěřena do péče speciálně ustanoveným sestrám, společně s příslušnými pokyny. Sestry a školmistr sloužili dětem jako příklad. Školky měly charakter malých společností demokratického charakteru.

---

⁸ viz Geschichte der Erziehung, Berlin 1959.

1. 5. Jan Amos Komenský /1592 – 1670/

Celé Komenského dílo mělo charakter pedagogický, ať již šlo o spisy ryze pedagogické, teologické, filozofické, jazykovědné či sociálně-kritické. Ve vývoji svého díla postupně usiloval o řešení výchovně-vzdělávacích otázek ve stále širších souvislostech, zajímal se o působení na celý život člověka.

Jako příslušník a pokračovatel revolučních myšlenek české reformace, zastával názor o právu všech lidí /bez rozdílu stavu, majetku, pohlaví a věku/ na soustavné a všestranné vzdělání a výchování. V „Obecné poradě o nápravě věcí lidských“ uvažoval o výchově a vzdělání jako o rozhodující součásti nápravy společnosti.

Z důvodu hledání souvislostí s lidským životem nemohl opomenout první období utváření člověka:

„Jako osivo pro budoucí žeň se zasévá hned za prvního jara /ne-li v předešlém podzimu/, tak se musí zasévat semena dobrého života hned k počátku života.“⁹ Argumentem pro časnost záměrného působení byl rychlý společenský rozvoj a příprava na celoživotní vývoj člověka.

Jeho dílo odpovídalo na řadu výchovných problémů nejmenších dětí i jejich rodičů, prvních významných vychovatelů.

V „Listech do nebe“ se věnoval sociálním rozporům života bohatých, chudých a jejich dětí, nabádal bohaté k starostlivosti o výchovu chudých dětí. V době po Bílé Hoře vytýkal mladým lidem nezodpovědnost v uzavírání manželství a nezájem o výchovu dětí. Příčiny špatné výchovy viděl v neshodách a sporech rodičů.

V druhé polovině 20. let 17. století vytvořil Komenský první soustavu vzdělávání a výchovy veškeré mládeže. V „Didaktice“ navrhoval organizaci škol dle stupňů lidského věku a v jeho rámci i návod k předškolní výchově: *“Člověku tedy na svět narozenému první škola jest klín mateřský, první preceptoři jeho matka s chůvou, inspektoři pak otec a pěstounové.“¹⁰* Rodinná výchova jako příprava pro školu byla předpokladem úspěšného výchovného a vzdělávacího působení po celý vývoj dítěte.

Roku 1632 vzniklo „Informatorium školy mateřské“, první soustavná teorie vzdělávání a výchovy nejmenších dětí od narození do šesti let věku, pojednávající o cílech, obsahu a

---

⁹ viz KOMENSKÝ, J. A. *Vševýchova (Pampaedia)*. [s.l.] : [s.n.], 1948. Škola dětství, klín mateřský, s. 139.

¹⁰ viz KOMENSKÝ, J. A. *Veškeré spisy Jana Amosa Komenského : Didaktika*. Brno : [s.n.], 1913. XXVII., s. 396.

metodách výchovy v tomto období, a o rozumné přípravě na školu národní. Krom výše uvedeného se Komenský v „Informatoriu“ zabývá kojením a možnými povahovými následky při kojení osobou „nemateřskou“. Takovýto čin považoval za protipřírodní a připodobňoval jej k cizoložství v manželství. Kojení chůvou připouštěl pouze z důvodů zdravotních /za nemoci matky/, a to pouze od osoby ctnostné a šlechetné, z důvodu možného přenosu daných vlastností spolu s přijímaným mlékem.

V rámci rozvedení myšlenek „Velké Didaktiky“ propagoval Komenský reformu všech údobí lidského života, včetně věku předškolního. Naději na nápravu světa viděl ve vzdělávání mládeže ještě neporušené a přístupné, z důvodu významnosti první výchovy a její výraznější snadnosti oproti převýchově.

V „Pampaedii“ věnoval pozornost prenatalnímu vývoji dítěte a přípravě rodičů na příchod potomka. Opětovně zde zmiňoval kojení, avšak urozenějším matkám určoval předání kojence zdravé, počestné a zbožné kojné. Za prospěšný označoval styk s ostatními dětmi, ovšem za nenásilné kontroly dospělými. Mezi 5. a 6. rokem dokonce doporučoval tzv. *školu poloveřejnou* pro společnou hru a přípravu na školu, opět za dozoru počestných žen.

Jako základní rodičovské povinnosti obou manželů stanovil Komenský vědomost proč, v čem a jak děti vychovávat, chtít to činit a být s to plnit tento úkol.

1. 6. Předškolní výchova v 17. a 18. století

Obecná praxe v 17. a 18. století /dokonce i v 19. století/ zůstávala pozadu oproti Komenského návrhům, ať už se jednalo o výchovu rodinou nebo institucionální.

Institucí pro výchovu dětí předškolního věku bylo pomálu. Jmenovitě šlo o *nalezince*, *sirotčince*, později *filantropická zařízení* /např. *hravé školy*, *dětská hřiště*/, která doplňovala rodinnou péči.

Úkolem vychovatele bylo, dle osvícenců, odstraňovat možnosti zlých zážitků, příkladů, vlivů.

John Locke byl zastáncem výchovy od narození, od prvních fyzických projevů.¹¹ Dojmy z útlého dětství považoval za významné pro možné pozdější důsledky. Propagoval vytváření správného vztahu mezi rodiči a jejich potomky, pro rozvoj rozumu a charakteru, ale i styk dětí s okolím. Cíl spatřoval ve výchově gentlemana.

---

¹¹ viz Několik myšlenek o výchově, Londýn 1970.

Jean Jacques Rousseau se ve své knize „Emil čili O vychování“ věnoval svobodné výchově od útlého dětství. Upozorňoval na nutnost nakládat s dítětem jako s vyvíjejícím se člověkem, bez jakéhokoli „znásilňování“ jeho vůle. Jako přirozené pečovatele viděl matku a otce, jdoucí dítěti příkladem. Výchova v jeho pojetí se stala přirozeným procesem vnitřního rozvíjení, nikoli tradičním vnějším působením. Po Komenském to byl právě Rousseau, kdo diferencoval výchovu dětí na jednotlivé etapy.

Johann Heinrich Pestalozzi chápal výchovu jako nástroj sociální reformy a prostředek regenerace lidových vrstev, vztahující se na každé i sebechudší dítě.

Své působení uskutečňoval ve svých filantropických výchovně-vzdělávacích ústavech: v Neuhofu vychovával žebrařské děti z pozice jejich otce, ve Stanzu se staral o sirotky z napoleonských válek a v Burgdorfu vzdělával mládež.

Vysoce oceňoval výchovu v rodině, obzvláště zdůrazňoval základní úlohu matky pro přirozený vývoj potomka. Usiloval o přiblížení školy duchu rodinné výchovy. Vztahy vychovatelů a dětí chtěl modelovat také podle láskyplných vztahů rodičů a dětí. Nabádal vychovatele ke sledování stupňů organického rozvoje dítěte.

Ve spise „Jak Gertruda učí své děti“ zaznamenal řadu myšlenek o výchově v útlém dětství. Období dětství ctil, poukazoval na změnu rodinné výchovy na počátku kapitalismu, kdy byly děti ponechávány samy nebo v péči lhostejných chův, bez rodičovské lásky, z důvodu zaměstnanosti rodičů.

Slovenský vývoj

Rodinná výchova od útlého dětství se dostala do programu obecné lidové výchovy. V souvislosti s osvícenstvím bylo vyzýváno k co nejčasnějšímu rozvoji.

Daniel Lehocký v „Knize o moudrém a křesťanském vychovávání dítek“ popsal svou teorii výchovy, zejména venkovských a maloměstských dětí v rodině do šesti let a ve škole do 15 let. Sledoval předpoklady vývoje dítěte, již od stavu prenatalního. Velkou pozornost věnoval výchově rodičů a vychovatelů vůbec. Varoval před nepoctivým manželstvím, zdůrazňoval rodičovský příklad, shodu a stejný podíl otce i matky na péči. Výchova synů i dcer měla probíhat stejně odpovědně. Krom uvedeného zastával Lehocký kojení matek samých.

Péče o nejmenší byla ve sledovaných epochách převážně záležitostí rodin, na níž mělo vliv společenské postavení a vzájemné vztahy uvnitř rodinných celků. Krom toho i pojetí a oceňování dětství jako vývojového období ovlivnilo mnoho výchovných tendencí.

Od 18. století se stalo dítě předmětem zkoumání lékařství, psychologie a pedagogiky. V 19. století přispěla k obohacení poznání dítěte řada dalších oborů, které vznikly v důsledku prohlubující se specializace věd. V rámci pedagogiky, jakožto samostatné disciplíny, se v 19. století utvořila pedagogika předškolního věku, v níž došlo k diferenciaci: na teorii rodinné výchovy a na pedagogiku mateřskoškolskou a jeselskou.

Zvláště výrazné změny v oblasti výchovy lze pozorovat v průběhu předminulého století, v němž došlo k dosud největšímu zrychlení historického pohybu, který se projevil ve všech sférách lidského života.

Demokratizace výchovy a vznik národních školských systémů ovlivnily i výchovu nejmenších, která v průběhu 19. století přestala být výhradní záležitostí rodiny a stala se předmětem celospolečenského zájmu.

1. 7. Počátky vzniku veřejných institucí pro malé děti¹² v Evropě v 19. století

S rozvojem výroby v 19. století se objevila nutnost nalezení řešení pro zabezpečení dětí pracujících vrstev i po institucionální stránce.

Tomuto zjištění předcházela dětská práce v nevyhovujícím prostředí továren, která však byla pro tehdejší rodinu nutností. Hranice dětství se tím značně posunula. Neblahým důsledkem bídy, špatných hygienických podmínek a nevzdělanosti matek byla vysoká dětská úmrtnost, navzdory vysoké porodnosti té doby.¹³

Výchova k rodičovství byla zavedena až v 2. polovině 19. století díky vzniku různých vědních oborů a hnutí za vzdělanost žen.¹⁴ Pro výchovu rodičů sloužila kázání v kostele, přednášky učitelských spolků, knihy a časopisy.¹⁵

---

¹² děti, které ještě neměly povinnost školní docházky

¹³ viz pohled B. Russela v kapitole „První rok“ /B. Russell, O výchově zejména v raném dětství, Orbis, Praha 1932. str. 61 – 64./

¹⁴ Při výchově k rodičovství bylo, po vzoru Frobela, využíváno mateřských škol a opatroven, v nichž hospitovala 13letá a 14letá děvčata, aby se naučila správně zacházet s dětmi a vychovávat je.

¹⁵ Český časopis, určený především pro výchovu rodičů se nazýval *Pěstoun*. Začal vycházet r. 1883.

Jedním z autorů, který si uvědomoval význam poučené rodinné výchovy od útlého věku, byl **F. Tesař**.¹⁶ Výchově rodičů dětí útlého a předškolního věku se věnoval ve spise „Jak laskavá matka aneb pěstounka vychovává 3 - 6leté dítky“. Obracel se k matkám středních měšťanských vrstev, v domácnosti vychovávajícím své potomky. Vycházel z přirozeného a láskyplného vztahu matky a dítěte, který považoval za základ péče o rozvoj dítěte.

Také **A. K. Viták** si kladl za úkol připravovat rodiče, zejména matky a odrostlé dcery na výchovu dětí, zabývat se tak přípravou dívek na budoucí mateřskou funkci.

Dobová literatura si kladla za cíl, z důvodu postupného uvolňování rodinných svazků, připomínat matkám jejich hlavní společenskou funkci: stát se pečovatelkami a vychovatelkami svých dětí, nesvěřovat je do cizích rukou chův či vychovatelek.

Krom spisů určených pro rodiny buržoazie se začaly objevovat i počátky teorie rodinné výchovy v proletářských rodinách. Např. série článků „O výchově dětí pro budoucí život“ od **L. Zápotockého** je věnována výchově dětí do 6 let věku, jako prvořadého společenského úkolu rodičů. Zápotocký upozorňoval na potřebu základního pedagogického vzdělání rodičů pro správnou výchovu v duchu jednoty dělnické třídy a posílení pevnosti proletářských rodinných svazků.

Nově zřizovaná zařízení pro nejmenší byla původně určena pouze pro děti chudých společenských vrstev, avšak v průběhu 19. století se objevily snahy o veřejnou výchovu předškolních dětí i z vrstev společensky výše postavených.

V Anglii na začátku 19. století vytvořil **R. Owen** školu pro nejmenší, v rámci jeho snahy o zlepšení životních podmínek dělnictva. Cílem zmíněné školy bylo zbavit pracující rodiče starostí o děti a dětem samým pak poskytovat pobyt ve zdravém a kulturním prostředí s možností všestranného rozvoje jejich osobnosti.

R. 1816 byl v New Lanarku otevřen *Institut pro výchovu charakteru* a v jeho rámci se uskutečňovala i výchova předškolní /tzv. *Infant school*/. Infant school v New Lanarku byly určeny jako doplněk rodičovské péče, o děti od 1 do 3 let se v nich starala pěstounka. Později v New Harmony měla společnost poskytovat dětem nejen vzdělání a výchovu, ale i ubytování, stravu a ošacení, a rodičům tak umožnit styk s potomky pouze v rámci tohoto zařízení.

---

¹⁶ spoluzakladatel městské mateřské školky v Praze

Vzor Owenových institucí veřejné výchovy nejmenších podnítil budování podobných zařízení nejen v Anglii, ale i na kontinentě.

Ve Francii měly instituce pro nejmenší své předchůdce ve *školách pletení*, jež založil **J. F. Oberlin**. Starší děti se na těchto místech učily plést a mladší si hrály pod dozorem vychovatelky. Oberlinův pokus s institucí veřejné výchovy pro děti předškolního a školního věku se nesl v duchu snahy o novou organizaci života vesnické chudiny.

Pokračovatelkou Oberlina se stala **paní de Pastoret**, která r. 1802 otevřela v Paříži instituci pro nejmenší, nazvanou *salle d'hospitalité*. Jednalo se o jakési *jesle*, jejichž cílem bylo chránit malé děti před úrazy a úhonou, výchovná funkce byla až druhořadá. Dále spolu s J. D. M. Cochinem založila *salle d'asille /opatrovny/*, sloužící jako prostředek pro snížení bída a zločinnosti, a také jako náhrada mateřské péče a poučení.

Během 19. století se na území Rakousko – Uherska vytvořilo několik typů zařízení pro malé děti, jež společnost vytvořila jako částečnou náhražku za rodinnou péči. K nejstarším patřily *nalezince* pro děti nemanželské a odložené, dále *sirotčince* pro děti bez rodičů a *dětské nemocnice* pro děti oslabené či trpící chorobami. Vedle těchto institucí, určených pro děti žijící v mimořádných podmínkách, existovaly v 2. polovině 19. století v našich zemích i instituce, uskutečňující myšlenku o hromadné výchově a péči o malé děti, pocházející zejména z pracujících tříd. Jednalo se o *opatrovny*, *jesle*, *dětské zahrádky* a *mateřské školy*, označované dobově souhrnným názvem *dětinice* neboli *pěstovny*.

Významným pedagogem zmiňované doby byl **F. W. Frobel**, který byl zastáncem reformy rodinné výchovy ve smyslu nového základu výchovy za přispění rodiny již od raného dětství. Byl přesvědčen o významnosti ženy v tomto směru, a to jako matky i jako vychovatelky.¹⁷

Roku 1840 otevřel v Drážďanech komplex *Kindergarten /Dětská zahrádka*¹⁸, jehož součástí byl ústav pro vzdělávání panovnic a dětské herny.

---

¹⁷ viz jeho citát: „Nechť nikdy není počáteční vyučování záležitostí hlavy, nechť nikdy není záležitostí rozumu, nechť věčně zůstává záležitostí smyslů, záležitostí srdce, záležitostí matky...“

¹⁸ Názvem „dětská zahrádka“ chtěl Frobel naznačit, že se jedná o místo plné něhy a lásky.

V Praze, ve Spálené ulici, se první Dětská zahrádka objevila r. 1864 díky J. Heinrichovi. Tento soukromý ústav byl určen pro děti ze zámožných rodin, kvůli zavedenému školnému.

Opatrovny měly svůj původ v 2. polovině 18. století v zemích západní Evropy. Matky, které pracovaly mimo domov, svěřovaly své malé potomky pod dohled starší ženy, pečující o malou dětskou skupinu. Příkladem byly *Dames-schools* v Anglii, *Scuole delle maestre* v Itálii, *Garderies* v Belgii, *Schulen des alten Mütterlein* v Německu, atd. Rozvoj a zakládání opatroven, jakožto veřejných zařízení pro péči o děti zaměstnaných žen, se na území Rakouska pojí se jménem hraběnky **T. Brunswick-Koromповé**. První opatrovnu otevřela roku 1828 pod názvem *Zahrada andělíčků* v Budíně.

Císařský výnos č. 857 z roku 1832 zdůraznil soukromý a dobrovolný charakter opatroven a jejich odlišnost od škol. Později se k zakládání opatroven přidalo i duchovenstvo. Ve velkých městech byly tudíž opatrovny v péči jeptišek. Všechna tato zařízení byla konfesní: katolická, protestantská a židovská.

K prvním opatrovnám založených v Českých zemích patřila Karlínská opatrovna a opatrovna v Praze na Hrádku z roku 1832. Ve druhé jmenované učil jako první **J. V. Svoboda**. Opatrovna na Hrádku se lišila od ostatních funkcí výchovnou a vzdělávací, krom běžně existující funkce pečovatelské.

Dalším veřejným zařízením pro malé děti, které existovalo jak ve spojení s opatrovnami, tak i samostatně, byly *jesle*.

Jejich kolébka se nalézá ve Francii. **Jean-Baptiste-Francois Marbeau** založil v Chaillot r. 1844 *Pesere en Palais des Enfants*. Denně tu pobývalo 15 – 20 dětí ve věku od 2 týdnů do 3 let, o které se starala jedna ošetřovatelka. Poskytovala jim racionální péči, vhodnou stravu, hračky a základy náboženské výchovy. Jesle měly dvě oddělení. Jedno pro kojence, kam měly volný přístup kojící matky, a druhé pro batolata. Spolu s financováním rodičů přispívali na provoz jeslí i sponzoři, avšak pro sociálně slabé rodiny zůstávala instituce nedostupnou. Přesto jeslí v Paříži přibývalo. Z praktických důvodů se prosadila zásada přijímat pouze odstavené děti. Jesle měly být prvním článkem uceleného výchovného systému, usilujícího o mravnost lidových vrstev.

V době druhého císařství se staly veřejným zařízením a začaly přijímat do bezplatné péče děti nezámožných rodičů.

Na konci roku 1879 bylo 30 jeslí v Paříži a 142 jeslí v ostatních městech. */Historické znázornění Pařížských jeslí viz příloha č. 1/*

Krom Francie existovaly jesle v Detmoldu a u nás na Starém /1854/ a Novém /1857/ městě. Znamé byly Eliščiny jesle v ulici Na Slupi či jesle Žofie Lommelové na Újezdě. V Praze fungovaly pod křídly spolku Zentralverein für Errichtung und Erhaltung von Krippen in Prag, což předznamenávalo i německý jazyk v jesličkách. Jejich určení bylo pro děti chudých rodičů, které potřebovaly ošetřování a základní péči vůbec. První pražské české jesle vznikly r. 1884 v Dušní ulici, díky snahám paní **Riegrové** spasit české dušičky. Později bylo otevřeno oddělení pečující o kojence, vedle existujícího pro batolata. Přibyly také další jazykově české jesle pod Nebozítkem či při opatrovně na Hradčanech.

Instituce pro nejmenší děti /opatrovny, jesle, mateřské školy a dětské zahrádky/ byly zřizovány buď samostatně, nebo byly dle potřeby přiřazovány k sobě či ke školám obecným.

Původně byla předškolní zařízení zakládána jednotlivci, spolky či církví, postupně se jejich zřizování stalo předmětem práce veřejných orgánů, obcí a státu.

Zařízení se postupně odlišovala nejen svou funkcí¹⁹, ale i věkem přijímaných dětí, vlastními programy, a podobně. Zaměstnávány zde byly zkušené ženy, ale i muži.

Spolu s rozvojem veřejných institucí pro malé děti se v 19. století objevovaly první impulzy přípravného vzdělávání pedagogů těchto zařízení. Tyto instituce byly zprvu zakládány jako zařízení sociálního charakteru s cílem zajistit dohled dětem, jejichž rodiče museli odejít za prací. Posléze se včlenily i snahy výchovné a ruku v ruce s tím i požadavky na zajištění kvalitního pedagogického dozoru.

V daném období však neexistovala institucionalizovaná příprava vychovatelů pro zmiňované instituce. Proto si některá zařízení připravovala vlastní pěstouny a pěstounky. Ti byli připravováni zejména pro roli pečovatelskou, neboť jejich základním úkolem bylo poskytnutí bezpečí svěřenému dítěti.

---

¹⁹ Zřizováním prvních veřejných institucí se otevřela možnost dát dětem nejen ochranu, ale i základy výchovy a vzdělání. V 19. století bylo předškolním zařízením přisuzováno i poslání národní. Nařízení č. 4711 z r. 1872 diferencovalo výchovný úkol škol mateřských oproti pečovatelskému úkolu opatroven a jeslí.

Etapa organizované přípravy pěstounek opatroven a mateřských škol byla zahájena až říšským zákonem roku 1868, po označení mateřské školy jako vzdělávací instituce. Profesní příprava pěstounek spadala do kompetence veřejných učitelských ústavů pro vzdělávání učitelek.

V rámci dalšího historického vývoje by se dalo dále hovořit o snahách reformovat předškolní výchovu, cílech a programech „školek“, vzdělávání učitelek mateřských škol. Avšak tato oblast již nespadá pod sledované téma péče o dítě mimo přítomnost rodičů osobou náhradní, popř. zastupujícím zařízením s funkcí pečovatelskou.

Ve výše uvedených institucích lze spatřovat předchůdce dnes existujících mateřských škol, jeslí, dětských koutků, a dalších období, popsanych dále.

1. 8. Pohled „století dítěte“ na výchovu nejmenších

Ve „století dítěte“ ovlivnila stav společnosti pedagogická koncepce reformní pedagogiky, která usilovala o nový přístup k dítěti v rámci pedocentrické linie. Úsilí o reformu školy a výchovy vůbec bylo vedeno ideály svobody dítěte a volné výchovy. Významnými osobnostmi reformní pedagogiky byli **J. Dewey, E. Keyová, M. Montessoriová, R. Steiner, O. Decroly** a další.²⁰ V Čechách stály v čele reformních snah v mateřském školství **I. Jarníková** a **A. Süssová**.

Existenci opatroven lze datovat do r. 1934. Nový typ instituce, jenž se v této době objevil, se označoval *útlkem* a byl zřizován u mateřských škol pro děti z dělnických rodin. Děti v něm zůstávaly do konce pracovní doby rodičů.

V prvním období kapitalistické republiky tvořily část předškolní sítě zařízení soukromá, čímž vznikla jistá neúplnost v dobových početních přehledech.

V rámci budování socialistické předškolní výchovy a pedagogiky nelze opomenout myšlenky **K. Marxe** a **B. Engelse**. Marx přispěl k objasnění postavení žen a dětí v kapitalistickém způsobu výroby a propracoval etické problémy rodinného života. Engels zdůvodnil význam veřejné výchovy dětí, kterou chápal jako výchovu všech dětí od narození ve státních ústavách a na státní útraty.

V. I. Lenin propojoval otázku veřejné výchovy s požadavkem osvobození ženy. V mateřských školách a jeslích viděl instituce, které mohou zbavit ženu starostí o rodinu a tím ji zrovnoprávnit s mužem.

P. F. Lesgaft propracoval otázky rodinné výchovy v knize „Rodinná výchova dítěte a její význam“. Ocenil v ní nezastupitelnou roli matky, zejména v období do 8 let věku.

Spolupracovnice Lenina **N. K. Krupská** ve svém spisku „Žena - dělnice“ poukázala na rozhodující úlohu matky ve výchově dítěte a na nezbytnost veřejné předškolní výchovy pro děti dělníků a rolníků. Položila tím základ marxistickému pojetí institucionální předškolní výchovy, která byla, dle jejího názoru, záležitostí celospolečenskou, nejen rodiny a mateřské školy.

---

²⁰ viz SINGULE, František. *Současné pedagogické směry a jejich psychologické souvislosti*. Praha : SPN, 1992. ISBN 80-04-26160-4.

Pro sovětskou předškolní pedagogiku mělo velký význam dílo **A. S. Makarenka**. Kupříkladu ve sborníku přednášek „O výchově dětí v rodině“ ocenil význam rodinné výchovy pro utváření člověka.

Uvedené vývojové tendence v systému předškolní výchovy 19. a 20. století zasahují až do doby současné.

Ve světovém měřítku došlo po 2. světové válce k rozšíření institucí veřejné předškolní výchovy, a to z důvodu stoupající populační vlny či zapojení se žen do společenské produkce.

V současnosti existuje velké množství odborníků z řad pedagogů a psychologů, kteří se věnují problematice rodinné péče. Škála zmíněných odborníků je velmi široká, od prof. Švejcara až k prof. Matějčkovi, že nelze dostatečně poctivě, vzhledem k rozsahu této práce, vybrat a blíže popsat ty nejpovolanější a nejzajímavější.

1. 9. Historické proměny profese opatrovatelky

„Přirozenou vychovatelkou jest žena.

Vychovávají dívky za budoucí matky a vychovatelky dětí jest vychovávají národ.

*Žena v domácnosti jest netoliko kněžkou domácího krbu,
nýbrž i vládkyní v kole dětí, první pěstounkou, učitelkou, vychovatelkou.“*

G. A. Lindner²¹

Od počátku rozvoje veřejné předškolní výchovy, tj. od 1. poloviny 19. století, je možné zaznamenat proměny v pojetí pečovatele a vychovatele dítěte.

Jedna ze zaznamenaných linií se týká přechodu profese pěstounky, jejíž hlavním posláním byla péče o malé děti, k profesi kvalifikovaného učitele mateřské školy, kde byla funkce pečovatelská pouze částečnou náplní práce.

Jinou linií, dosud málo zmapovanou, by bylo možné sledovat až k novodobé slečně na hlídání. Zde se však nabízí otázka: kam až lze sledovat historii slečen na hlídání?

Předchůdcem dnešní chůvy může být, krom zmiňované pečovatelky, i osoba z dob dřívějších. Zdánlivá odlišnost názvu pro pečující osobu nemusí zdaleka znamenat rozdílnost v povinnostech a náplni práce. Níže uvedené kojné, vychovatelky a chůvy vykonávaly sledovanou profesi ještě před institucionalizací předškolní výchovy.

Oba uvedené pohledy se do jisté míry prolínají, a tak v následující části nebude možné striktní oddělení obou cest vývoje.

Proměny v profesi předškolního pedagoga a potažmo i pečovatele je možné vysledovat z vyhlášek a dokumentů dané doby, ze spisů významných pedagogů a pokrokových myslitelů.

F. J. Mošner popisuje, ve svém spisu „Pěstounka“²², ideální *pěstounku* jako ženu schopnou pečovat o děti, a to na základě mateřského citu. Předkládal zde i program, jak vychovávat děti polosoukromou formou mimo vlastní rodinu.

J. V. Svoboda požadoval po *opatrovnici* nejlepší pověst a mravnost, znalost zemských jazyků, dobré duševní vlohy, výtečnou ženskou trpělivost, bdělost a mateřskou péči.²³

²¹ viz G. A. Lindner: O vychování vychovatelek. Posel z Budče 1883, str. 3.

²² viz MOŠNER, F. *Pěstounka, čili Způsob vychovávání dítek mimo školu*. Praha : F. Urbánek. 1874.

K. S. Amerling, reformátor českého školství, předložil roku 1848 v časopisu „Posel z Budče“²⁴ „Návrh národní školy“. Součástí návrhu školského systému byla mateřská škola pro děti 2 - 3leté a opatrovna pro děti 4 - 5leté. Péči měl zajistit učitel a jedna *hlídačka*, kteří měli hravým způsobem učit děti čistotě, výřečnosti, slušnému chování, zpěvu, tělocviku a řádnému pojmenovávání věcí v nejbližším okolí.

Ministerským výnosem č. 4711 z roku 1872, jímž bylo dáno ustanovení o školách mateřských a ústavech jim příbuzných, byly určeny pro mateřské školy *pěstounky*, které „měly dítky prakticky vyučovati a přímo s nimi prakticky obcovati“ a dále *opatrovnice*, kterou mohla být „osoba silného těla, zdravého ducha a bezúhonných mravů.“²⁵

Krom výše uvedeného citátu, přibližujícího představu vhodné osoby vychovatelky, se **G. A. Lindner** zabýval i „přirozenou paedagogikou“. Tímto termínem označoval výchovu matek a chův tzv. na vlastní pěst. Upozorňoval na možná rizika tohoto působení bez patřičného vzdělání. Doporučoval tudíž vzdělání na školách dívčích, období vzdělání pěstounek škol mateřských. Tzv. domácnost rodinnou stavěl nad školu mateřskou.

B. Studničková se, ve svých úvahách o škole mateřské, zabývala také povoláním pěstounky. Důraz kladla na upřímnou lásku pěstounky k jejím svěřencům.²⁶

I. Jarníková spatřovala úlohu pěstounky v dovednosti zaměstnávat děti, rozvíjet jejich řeč, pozornost, samostatný úsudek a pečovat o tělesnou a duševní stránku. Požadovala uplatňování práva dítěte na šťastné dětství, a to v klidném a laskavém prostředí.²⁷

Počátkem 20. století začalo docházet ke zvyšování důrazu na pedagogickou funkci mateřské školy. Na měnící se funkci mateřských škol upozornily samy pěstounky r. 1908 na svém sjezdu. Požadovaly tam své přejmenování na učitelky mateřských škol. K této přeměně došlo až roku 1934 spolu se zdůrazněním pedagogického aspektu předškolních zařízení.

---

²³ viz SVOBODA, J. V. *Školka čili prvopočáteční, praktické, názorné, všestranné vyučování malých dětí k věcnému vybroušení rozumu a ušlechtnění srdce s navedením ke čtení, počítání a kreslení pro učitele, pěstouny a rodiče*. Praha: SPN, 1958

²⁴ viz AMERLING, K. S. *Návrh národní školy. Posel z Budče I*. Praha, 1848.

²⁵ viz LEDVINKOVÁ, B. *Nástin vývoje opatroven, školek a mateřských škol*. Praha : F. Urbánek, 1887.

²⁶ viz STUDNIČKOVÁ, B. *Úvahy a ukázky methodické z oboru škol mateřských*. Praha : Urbánek, 1891.

²⁷ viz JARNÍKOVÁ, I. *Příručka pro školy mateřské a nejnižší třídy škol obecných*. Čáslav, 1910.

1. 10. Nájemná kojná

„Neštěstím kojnou mítí, ale ještě větším neštěstím kojnou býti“²⁸

*„Věz tedy, sestro má, že osoba, která svým mlékem, svou krví dítě tvé kojí,
že jí nikdy tu službu dosti vynahraditi nemůžeš...“²⁹*

Pozici kojných nelze postavit na roveň s pozicí opatrovatelek obsahem jejich povinností, přesto však v historii plnily významnou zástupnou roli, a to nejen v oblasti stravování. Na kojné je možné pohlížet jako na předchůdkyně chův nebo jejich primitivní obdobu.

Mnoho významných myslitelů se k jejich funkci vyjadřovalo s ohledem na výchovu dětí a jejich pozdější vývoj, ovlivněný požíváním „nemateřského“ mléka.

Ještě v 18. století se při prvním kojení dávalo přednost kojné i při ochotě matky své dítě odkojit.³⁰

Otázka, kdo má dítě kojit, vyvstala naléhavěji až v posledních desetiletích 18. století.

V průběhu raného novověku se v Evropě rozmohl zvyk svěřovat dítě nájemné kojné. Takřka bez výjimky předávaly své děti kojným šlechtičny, nejčastěji z důvodu plnění společenských povinností a zachování pevné postavy.

Ideál rokokové ženy odkázal kojení do sféry vulgární a příliš tělesné, vhodné maximálně pro ženu měšťanského původu. Měšťanské ženy vyhledávaly kojnou v případech pracovní vytíženosti, kdy se o potomka postarat nemohly. Kojné se staly takřka atributem francouzské civilizace, ale pouze do projektu „nové matky“ J. J. Rousseaua. Díky němu se mateřství stalo posláním a kojení přišlo do módy.

Služby nájemné kojné vyhledávaly matky spíše v katolických než v protestantských evropských zemích.

---

²⁸ úsloví viz Antonín VITÁK: *Klín mateřský čili Nauka o výchově rodinné, kterak totiž děti od početí a narození až do čtvrtého roku dětského tělesně a duševně ošetřovati a rozumně vychovávatí*. Díl I. Praha 1902.

²⁹ viz Honorata ZAPOVÁ: *Nezabudky. Dar našim pannám*. Praha 1870.

³⁰ Všeobecně se mělo za to, že kolostrum je pro dítě škodlivé. Tento předsudek byl vyvrácen A. Jungmannem a později i medicínou 19. století.

Kojné se v rodině z biologických důvodů střídaly. Urozené matky si je vybíraly dle mládí, síly a stáří vlastního potomka.³¹

Ve středních vrstvách přicházely k novorozenci kojné nejčastěji z důvodu výpomoci matek manželovi v podnikání, ale i zde existovaly výjimky. Velmi problematická byla výživa dělnických dětí. Těch se zpravidla ujímala, v nepřítomnosti pracující matky, některá ze sousedek a za poplatek je kojila spolu s potomkem vlastním.

Rozšíření nájemných chův nezískalo nikdy všeobecný souhlas. Kupříkladu pražský pediatr Adalbert Czerny upozorňoval na možnost citového odcizení mezi matkou a dítětem. A protože byla většina kojných svobodnými matkami, přidávali mravokárci do pléna své úvahy o neblahém výchovném vlivu „profesionálního“ kojení na dítě. Navzdory masívní kampani provázely nájemné kojné nemluvnata po celé 19. století.

Kojná přicházela do domu, aby zastoupila ekonomicky či společensky aktivní matku. Některým ženám nedovoloval kojit jejich zdravotní stav nebo si jen nedůvěřovaly. Lékaři se s nájemnými kojnými smířovali v případech tuberkulóz a jiných závažných neduhů matek. Náleželo jim pak hlavní slovo při jejich výběru. Upřednostňovány byly ženy venkovské, tiché a jemné, čilé a činné, obratné. Nejlépe vyhovovaly ženy mladé /mezi 20. – 30. rokem/, nejlépe šestinedělky, po porodu svého druhého nebo třetího dítěte. Nejméně důležitý byl fyzický vzhled kojné, vypovídající o zdraví a způsobu života. Třebaže lékaři vyvrátili pověru, že s mlékem dítě saje i povahové vlastnosti kojící osoby, zůstal charakter kojné předmětem rodičovského zájmu i na konci století. I v pokročilém 19. století trvali lékaři na síle, zdraví a čistotnosti žen. Měly mít zdravou barvu, příjemný výraz, zdravé oči a zuby, husté vlasy a velká ňadra. Ještě podstatnější byla kvalita jejich mléka.

Od 70. let lze nalézt v příručkách doporučení zájemcům o kojné obracet se na porodnice, kde na svobodné matky dohlížel lékař a další personál dbal na jejich mravy a osobní hygienu. Pražský nalezinec³² měl z takovéto činnosti svých „chovanek“ jistý příjem, následkem čehož nájemné kojení získalo promyšlenou organizaci a jasná pravidla. V případě nespokojenosti klientů s vybranou kojnou, ji mohli dotyční do dvou týdnů vrátit zpět do nalezince. Uvedené agentury /*ammen-comptoiry*/ fungovaly ještě před 1. světovou válkou. Existovala stanovená pravidla, která musela být těmito institucemi respektována:

---

³¹ Vlastní potomek kojné měl být zhruba stejně starý jako její nový svěřenec. Vlastní dítě kojné muselo být ale přikrmováno uměle, protože se nepatřilo, aby žena vedle malého aristokrata kojila ještě vlastní „sprosté“ dítě.

³² Stejně tomu bylo v celé Evropě i Severní Americe.

lékařský dozor nad agenturou, lékařské vyšetření kojných, vedení agendy zachycující anamnézy všech adeptek, zjištění dat všech porodů, údaje o zaopatření jejich vlastních dětí a adresy předchozích zaměstnavatelských rodin. Neochota některých rodin zaplatit poměrně vysokou částku, zaručující kvalitu ženy, dala vzniknout pozici dohazovaček. Tímto způsobem si nejčastěji přivydělávaly porodní báby.

Nájemné kojné v českých zemích pracovaly v domě svého zaměstnavatele. Pravidlem byl tedy pobyt kojné v rodině, ne dítěte u kojné, jak tomu bylo ve Francii, kromě nejzámožnějších rodin. Kojit za úplatu tak znamenalo odstavit a opustit své vlastní dítě. Jen některé matky z nezáměrného prostředí toto pravidlo nedodržovaly.

Prameny, vypovídající o službách kojných v rodinách středních vrstev hovoří o svobodných matkách, pocházejících obvykle ze stavu služebného. Byly považovány za osoby „kleslé“, nacházející v kojení cizího dítěte jednu z mála možností, jak se uživit.

Jelikož se zakázání nebo morální marginalizování nájemného kojení nezdařilo, dobová lékařská literatura začala vyžadovat dobré zacházení s kojnou ze strany zaměstnavatelů. Dobrým zacházením byla myšlena péče o její zdravotní stav a vlídnost, nikoli důvěra, neboť zmiňovaná osoba nebyla považována za spolehlivou.

Vedle péče o dítě mohla kojná vykonávat ještě další lehké práce.

Po odstavení dítěte zůstávala někdy kojná v rodině coby chůva. S výjimkou šlechtických rodin byl tento postup poměrně běžný, navzdory varování lékařů a pedagogů kvůli jejich původu a nevzdělanosti.

Úpadek profese nájemných kojných, který byl předznamenán objevem nezávadné umělé výživy, nastal s vypuknutím první světové války. Pozice kojné však nezmizela úplně, dokladem toho je zákon z r. 1924, zakazující kojení cizího dítěte na úkor svého vlastního.

Historické znázornění kojné viz příloha č. 2a), 2b)

2. Mateřská osoba

„Žádná láska, žádné přátelství nepřekoná mateřskou lásku k dítěti“

Henry Ward Beecher³³

Co dělá z vychovatele „osobu mateřskou“? Zdeněk Matějček /2007/ soudí, že je to schopnost být dítěti útočištěm před vším neznámým a nebezpečným, a činit vše nebezpečné ve světě bezpečným svou přítomností. Vysvětluje ale i pohled dítěte na „své lidi“, kteří nemusí mít potvrzení z porodnice, ale mateřsky a otcovsky se chovat.

Výše uvedená úvaha nás může vést k zamyšlení nejen nad důležitostí osoby mateřské, ale i dále, až za biologickou stránku rodičovství a vychovatelství. Nejdříve by bylo vhodné pozastavit se u bodu prvního, a to velmi důležitého, kterým je vývoj vztahu mezi matkou a jejím potomkem.

2. 1. Historický exkurz do výzkumu rané interakce matka-dítě

Zájem o ranou interakci matka-dítě není nově nastolenou tematikou.

V průběhu 20. století upozornily **psychoanalytické studie** na význam raného dětství. Lze sem zařadit i mnohé neopsychoanalyticky, např. E. H. Eriksona, popisující psychosociální vývoj v celém kontinuu, se zacílenou pozorností k prvním rokům života a významu kontaktu matka-dítě.

Od 20. let minulého století porovnávala **vídeňská škola** vývoj dítěte v ústavní péči, v pěstounské péči a v péči vlastní rodiny. Z výzkumů vyplynula nenahraditelnost přirozeného a spontánního kontaktu dítěte v rodině.

Dalším významným podnětem pro sledovanou problematiku byla etologická pozorování v přirozených a experimentálních podmínkách, vybízející k hledání analogií s chováním lidským. Za nejvýznamnější pokusy, z tohoto hlediska, je možné považovat pokusy na primátech **H. F. Harlowa** a **M. K. Harlowové**. Zaměřovali se, mimo jiné, na zjišťování chování opic deprivovaných nepřítomností matky a separací od vrstevníků. Na základě výsledků svých studií stanovili za nejspolehlivější cestu k normálnímu vývoji přirozenou mateřskou výchovu s možností styku s dalšími mláďaty. Významným

---

³³ Slepíčí polévka pro maminku, Jack Canfield, Mark Victor Hansen, Práh, 2006, ISBN 80-7252-157-8.

poznatkem, který vzešel z etologických pozorování samic a mláďat, byla určitá předprogramovanost tohoto chování.

Dalším pokusem Harlowa, tentokrát ve spolupráci se **Zimmermannem** z roku 1958, bylo oddělení mláďat opic od matek bezprostředně po narození, s následným přenesením do klecí se dvěma umělými „náhradními matkami“. Tyto náhražky byly vyrobeny z drátu a pro kontrast z pěnové gumy a látky. Výsledným chováním bylo vyhledávání měkkého „polštářkového“ modelu matky, i navzdory většího přísunu potravy od modelu drátěného. Komfortnost kontaktu zde byla důležitější než přísun potravy. Při pocitech strachu pokusná zvířata utíkala bez výjimky k měkkému modelu. V četných výzkumech bylo prokázáno, že chování, které zvířata projevovala k „měkkým matkám“, bylo téměř identické s chováním kontrolní skupiny opic k matkám opravdovým.

Fotografie tzv. Harlow's Monkeys viz příloha č. 3

Také studie kulturně-antropologické iniciovaly zájem o ranou interakci a mnohá interkulturní chování. Americká antropoložka **Margaret Meadová** se zabývala studiem dětí přírodních národů. Vypozorovala dobré akceptování širší sociální skupiny dětmi v nejranějším věku. Tyto týden či měsíc staré děti poměrně dobře zvládaly péči většího množství lidí, nejen atomární rodiny, avšak za předpokladu malého počtu dětí v tomto dočasném svěženectví.³⁴

2. 2. Charakteristika rané interakce matka-dítě v raném dětství

Vztah lidských rodičů k dítěti vzniká ještě před porodem. Matka vnímá projevy dítěte dlouho před jeho narozením, stejně tak plod reaguje na vlivy zprostředkované matčiným tělem.

Dřívější poporodní oddělování matek od novorozenců je v dnešní době považováno za chybné. Podporuje se co nejčasnější a co nejintenzivnější kontakt matky s potomkem. Řada výzkumných studií dokazuje psychickou a zdravotní prospěšnost těchto kontaktů.

Do vazby mezi matkou a dítětem, založené na kojení, vstoupilo lidstvo již dávno zřízením instituce kojných a v minulém století umělou dětskou výživou. V posledních třiceti letech se kojení začalo opět považovat za biologicky nenahraditelnou výživu a psychologicky významnou zkušenost, posilující pouto matky a dítěte.

---

³⁴ viz přednáška PhDr. I. Jungwirthové v rámci kurzu pro rodiče: Prarodiče, kamarádky, chůvy...

Matka je pro svou roli do jisté míry predisponována tzv. mateřskou *senzitivní periodou*. V této periodě se projevuje jakási hormonální disponovanost k vhodnému chování vůči dítěti. V oné kritické fázi dochází u většiny živých tvorů, a tedy i u člověka k tomu, že díky svým vrozeným dispozicím pocítuje potřebu přilnout k dospělému jedinci svého druhu, s nímž se konfrontuje. Je známo, že některá zvířata dokážou přilnout i k „náhradní“ matce, pokud nemají k dispozici dospělého tvora svého druhu.³⁵ Nedostatek kontaktu s dospělým jedincem svého druhu v prvních týdnech života se promítá do změn chování nedospělého jedince a může se projevit jeho deprivací. Podobně je tomu u novorozence a kojence, pokud nemá pravidelný kontakt s dospělou osobou, nejlépe mateřskou. Nízký kontakt matky a dítěte v tomto kritickém období /zhruba prvních 18 měsíců života/ má nepominutelný vliv na další utváření mladého člověka.

Období od 2. a 6. měsíce bývá nazýváno *symbiotickou fází*. Symbióza zde znamená úzké spojení, téměř splynutí, dítěte s matkou. Tato vazba v počátečním období usnadňuje dítěti jeho adaptaci na svět a představuje základ budoucího pocitu jistoty.

Po 4. měsíci nastupuje období *separace*, neboli vnitřní proces odlišení se od okolí i matky a vytvoření si hranic. Společně s ním probíhá proces *individuace*, tj. rozvoj autonomie a prosazování samostatnosti. Počátkem těchto dvou procesů je období diferenciacce, mezi 6. a 9. měsícem, kdy dítě začíná odlišovat matku a eventuálně i další blízké bytosti. Za určitých okolností může mít z neznámých lidí i strach. Dobrá i špatná zkušenost v této době bývá prototypem dalších citových vztahů v budoucím životě. Z. Matějček varuje³⁶, že by se v této době neměli lidé v péči o dítě příliš střídat, aby dítě mělo dostatečnou příležitost k učení, a aby mělo možnost dobře poznat „známé“ lidi a odlišit je od cizích.

Přibližně v 7. až 8. měsíci se u dítěte objevuje strach z cizích lidí a neznámých situací. Neznámá situace představuje nejistotu, v níž kojeneček hledá oporu u matky. Svým strachem je chráněno před potenciálním ohrožením – je to prastarý zakořeněný mechanismus chránící každé mládě v přírodě. Matka je jedním z prvních objektů, který je dítětem chápán jako trvalý. V tomto období se rozhoduje o důvěře ke světu. V 7. měsíci reaguje kojeneček na separaci od matky odporem, hledá ji, může prožívat až tzv. *separační*

---

³⁵ Např. kachňata, která nepoznala po vylihnutí dospělou kachnu, mohou v prvních hodinách svého života následovat i uzpůsobenou krabici na provázku. Podobné pokusy byly učiněny i na primátech.

³⁶ viz Matějček, Z. Teoretická úvaha nad pozdními následky psychické deprivace a subdeprivace. Čs. Psychologie, 40, 5, 369-375.

úzkost³⁷. Separáční úzkost může dítě prožívat i v pozdějším batolecím období, v situaci odloučení od matky někým dalším, pokud samo nemůže danou situaci ovlivnit.

Separáční úzkost se sestává z 3 fází:

1. Fáze protestu
2. Fáze zoufalství
3. Fáze odpoutání od matky

Dle M. Mahlerové /Vágnerová, 2000/ začíná dítě mezi 6. a 9. měsícem chápat svou samostatnost. Toto období označuje jako *diferenciační fázi separačně individuačního procesu*. Dítě si postupně začíná vytvářet vztahy k dalším lidem, neboli diferencovat v rovině sociálních vztahů. Ve fázi odlišení může pocítit strach ze ztráty matky. Za normálních okolností stačí pro udržení jistoty vědomí kontinuity existence matky a převaha pozitivní zkušenosti s jejím chováním.

Kazuistika

Tereška byla ve věku 7 - 8 měsíců poprvé ve svém životě svěřena do péče „cizí“ osoby, přesněji chůvy ve vyšším věku. Tuto skutečnost nesla poměrně dosti těžce – plakala, křičela, hledala matku, nebyla schopna zklidnění ve společnosti paní na hlídání. Výše uvedené reakce dítěte donutily matku k přerušení kontaktu s chůvou. Ve věku Terežčiných 9 měsíců zkusila matka využití služeb chůvy jiné, v mladším věku, postupným přivykáním za její přítomnosti. Tereška si po překonání počáteční nedůvěry v novou osobu a v opětovný návrat matky, na novou chůvu uvykla a neprojevovala již žádné známky nevole při jejím hlídání.

Podle M. Mahlerové /Vágnerová, 2000/ dochází v prvních měsících batolecího věku k tzv. *praktikující subfázi separačně individuačního procesu*. Nazývá tuto fázi *znovusblížovací*, v níž se jedná o vyjádření potřeby potvrdit si jistotu vztahu s matkou. Tuto fázi lze chápat jako jakési moratorium batolete.

V batolecím období se rozvíjí vědomí sebe sama. V této souvislosti se objevují 2 mezníky, které signalizují dosažení určité vývojové úrovně:

1. Separace od matky
2. Vznik potřeby sebezprosažení

---

³⁷ Separáční úzkost popsali r. 1952 Bowlby a Robertson.

Osamostatňování na sociální úrovni a navazování nových vztahů je podmíněno dosažením určitých kompetencí, jež batoleti umožňují zvládnout komunikaci, základní normy chování a diferencovat různé sociální role. Dítě ze svého hlediska rozlišuje blízké, známé a zcela cizí lidi. Je schopné citového připoutání k oběma rodičům. Významný je v tomto věku i vliv sourozenců.

Mezi formy učení batolete patří nápodoba a identifikace. Z této skutečnosti bezpochyby vyplývá nutnost vhodného vzoru, nejlépe uvědomělého a citově zaangažovaného rodiče.

Vazba a odpoutání podléhají, dle J. Prekopové a Ch. Schweizerové /2008/, hierarchicky uspořádanému zákonu vývoje. Teprve po úspěšné vazbě je možné odpoutání dítěte. Potřeba vazby je v rozhodující míře nasycována v prvních třech letech života, kdy se pozvolna mění v probouzející potřebu odpoutání se. Různé okolnosti však mohou vzájemné připoutání matky a dítěte ztěžovat nebo narušovat /např. nevyřešené problémy matky a z nich plynoucí ambivalence k dítěti, ovlivnění vlastní chladnou výchovou, rozdílnost v „mazlivosti“ dětí, atd./³⁸

První tři roky života jsou velmi důležité z důvodu tvorby základů pro celý život. Dle názoru výše uvedených autorek, by se v tomto období mělo dítě cítit chráněné a v bezpečí, a pod ochranou „hnízda“ sbírat klíčové zkušenosti pro další vývoj jeho osobnosti. Jistota možnosti návratu do „hnízda“ a dobrý vzor hrají v tomto věku velkou roli. Nacházení věrohodných vzorů, vhodných k napodobení, jsou pro výchovné vedení zásadní. Stejně tak i vymezený a chráněný prostor, ve kterém má dítě možnost objevovat své síly a svou osobnost, samozřejmě za existence stanovených pravidel. Význam jistoty láskyplné mateřské přítomnosti ukazují kupříkladu výzkumy, které zjistily, že při hospitalizaci dítěte mezi 6. měsícem a 4. rokem nedochází k citové deprivaci, je-li v nemocnici s dítětem trvale přítomna matka či jiná známá osoba. U poměrně velkého množství případů dětí se prokázalo, že absence pevných citových vazeb v raném dětství vedla k jazykovému a intelektuálnímu opoždění a obtížím v navazování trvalejších blízkých vztahů.

---

³⁸ viz díla Z. Matějčka

2. 3. Podstata emocionální a sociální vazby matka-dítě

Podle J. J. Pestalozziho, musí matka dítě ošetřovat, živit, opatřovat a těšit. Nemůže jinak, je k tomu puzena silou smyslového instinktu. Uspokojuje potřeby dítěte, odvrací od něho všechno nepříjemné, pomáhá mu v jeho nemohoucnosti. Dítě je opatřeno a potěšeno, sémě lásky v něm tím vzklíčilo.³⁹

J. Bowlby se zaměřoval na kvalitu interakce matka-dítě a její prospěch pro rozvoj dítěte. Dokazoval, že tento vztah je základem pro všechny další sociální vztahy a že jeho narušení vede k závažným důsledkům ve vývoji jedince. Pro psychický vývoj a vytvoření vztahu s druhým člověkem považuje za klíčovou schopnost vyhledávat péči a zájem jí poskytovat. Z tohoto základu musí, dle Bowlbyho /Mertin, 2003/, vzejít pouto mezi slabším, péči vyžadujícím a silnějším, péči poskytujícím.

Přijetí rodičovské role se vši péčí a obětováním se považuje za přirozený projev živočichů. Pozorováním dětí došel výše uvedený autor k přesvědčení, že na konci 1. roku má dítě základní znalosti o blízkém prostředí a další roky mu umožní tyto poznatky organizovat do „vnitřních modelů“, včetně obrazu matky a sebe samého. V pěti letech mu už slouží sofistikovaný model fungování jeho matky. Během prvních let života se utvoří určitý typ vazby dítěte s matkou, a to buď vazba „jistá“, „nejistá – úzkostná, vzdorující“, nebo „nejistá – úzkostná, vyhýbavá“.

S postupujícím věkem dítěte klinické výzkumy prokázaly, že schéma připoutání v raném dětství a související osobnostní rysy nabývají na výraznosti a jsou pro dítě charakterističtějšími. Bowlby /Mertin, 2003/ důrazně proklamoval, že dochází k jakémusi řetězení negativních modelů interakce matka-dítě, které se v dalších generacích opakují a stávají se závažnějšími a komplexnějšími.

Bowlbyho spolupracovnice **M. Ainsworthová** testovala reakce dítěte na odchod matky z místnosti, v níž zůstala s dítětem jen cizí osoba, a poté reakce dítěte na návrat matky do místnosti.

Povaha vazby je zjiřitelná také cíleným rozhovorem s dospělou osobou a její kvalitu je možné předpovědět dle postoje matky k ještě nenarozenému dítěti.

---

³⁹ viz PESTALOZZI, J. J. *Jak Gertruda učí své děti : Výbor z pedagogických spisů J. J. Pestalozziho*. Praha : SPN, 1956. Lásky k lidem se utváří ve vztahu dítěte a matky, s. 123-125.

Na tato zjištění lze volně navázat zamyšlením nad vlivem zkušeností s výchovou z původní rodiny otce a matky, na jejich pozdější působení na potomka.

3. Genderový pohled na současnou rodinu

Navzdory rozšíření feministických tendencí a rostoucí emancipaci žen, je výchova dítěte v jeho prvních letech téměř výhradně v rukou žen.

Toto chápání je spojeno s femininní identitou a ovlivňuje život žen od jejich dětství. Spočívá na nich největší díl úkolů, spojených se zaopatřováním dítěte a domácnosti. Musí být více méně ochotny přerušit na několik let profesní kariéru a stát se tak finančně závislými na partnerovi. Dostávají se do jisté sociální izolace bez možnosti uspokojování potřeb mimo rodinu ve stejné míře, jako v době bezdětnosti. Často bojují o udržení pozitivního pocitu vlastní hodnoty.

Kupříkladu mateřská dovolená bývá muži často vnímána jako přirozený úděl či výsledek svobodné volby ženy, z pohledu ženy bývá naopak brána jako nesvobodná situace vymezená manželem či jejími vnitřními ohledy k dítěti.⁴⁰

Z tohoto pohledu se zajímavým jeví výzkumný text Kláry Janouškové „Krkavčí matky?“, v němž předkládá výsledky kvalitativní empirické sondy do života žen, které se sociálně definované normě péče o dítě vymykají. Jedná se o vzorek žen, které začaly pracovat před prvním či druhým rokem věku dítěte a musely tak hledat náhradní řešení pro zaopatření potomka, nejčastěji v osobě své matky nebo manžela. Janoušková v uvedené práci zkoumá motivy žen k danému rozhodnutí, jejich pocity, náhled na situaci, vnímání reakcí okolí, atd.

Zastupitelnost genderových rolí, v tomto případě participace na výkonu rodičovské role a péči o domácnost, existuje zatím spíše na bázi teoretické. V praxi přetrvává kulturní zakořeněnost stereotypního vidění role ženy a muže. Žena je vnímána jako bytost odpovědná za chod a fungování domácnosti a muž je stavěn do pozice živitele rodiny.⁴¹

---

⁴⁰ viz rozhovory Martiny Musilové v rámci projektu „Pozice žen s vysokoškolským vzděláním v české společnosti 90. let“

⁴¹ Zajímavé jsou z tohoto hlediska grafy, pocházející ze sociální analýzy české rodiny „Rodina a měnící se gender role“, provedené M. Čermákovou na základě dat z výzkumu „Rodina 1994 - sociologický výzkum sociálních podmínek české rodiny“, a studie následně „Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v ČR a Evropě“, provedené J. Chaloupkovou a P. Šalamounovou. Grafy, *přiložené pod č. 4*, zobrazují názory populace na vztah pracující matky s dítětem oproti vztahu s matkou nezaměstnanou (*4a) b)*), a na možné následky zaměstnanosti matky na jejího potomka (*4c) d)*).

Potřebu ospravedlnit své jednání cítí obyčejně ženy při výstupu ze své pečovatelské role, muži pak při vstupu do ní. Mezi společensky tolerované příčiny této zastupitelnosti patří ekonomická nutnost a zdravotní postižení ženy. Flexibilita rolí je do velké míry podmíněna výchovou v orientační rodině.

Seberealizace matky mimo rodinu v raném věku dítěte ovšem narušuje dogma zdravého psychického vývoje potomka, které je postaveno na nezbytnosti mateřské péče. Oakleyová⁴² se k tomuto kontroverznímu tématu vyjadřuje tím, že nebyla vědecky dokázána nutnost rané péče přímo matkou nebo dospělou osobou. Následně hovoří o možnostech působení otce či starších sourozenců.

Podíl žen naprosto orientovaných na rodinu v posledních desetiletích trvale klesá, mění se jejich mentalita, odmítající vše „obětovat“. Seberealizace v mateřské funkci zde nekompensuje zaměstnanost, jakožto kvalitu života. Velké množství žen dnešní doby chce jak pracovat, tak mít fungující rodinu.

Řešením koordinace soukromého a pracovního života bývají různé kompromisy, od přejímání povinností partnery, výpomoci prarodičů až po placené pomocné síly.

---

⁴² viz Oakleyová, A. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha : Portál, 2000.

4. Důvody využívání služeb náhradní pečující osoby

Důvody vedoucí rodiče k využívání služeb chůvy mohou být různorodé, od výše uvedených seberealizačních tendencí, zaměstnaneckých povinností, absence prarodičů až po potřebu volného času pro sebe.

Situaci velké vázanosti k domovu a znemožnění vykonávání profese snáší hůře vzdělané ženy a ženy žijící izolovaně v městských sídlištích.

Také svobodné matky, kterých v moderní společnosti stále přibývá, mají častěji sklon obracet se pro pomoc na různé sociální instituce.

Některé ženy mohou v tomto náhradním řešení spatřovat i prospěch pro dítě. Kupříkladu Taťána de Moigne⁴³ / Hášová Truhelková, 2008/ zastává názor, že ač své dítě miluje, tak jej nevlastní, nepatří jí. Tudíž jej respektuje jako človíčka s vlastním životním prostorem, ve kterém si sám rozhoduje, vytváří si své sociální vazby na lidi kolem sebe a určuje, jak s těmito lidmi bude vycházet. Chůvu, ale i jiného dobrého člověka, bere de Moigne / Hášová Truhelková, 2008/ jako obohacení v životě jejího potomka v oblastech, ve kterých nestačí mateřská či otcovská postava.

Správnost rozhodnutí o svěření potomka do opatrování tzv. tety je pouze na zvážení rodičů samých. Nelze zde generalizovat, využití této služby může přinést mnoho pozitiv, ale i rizik.

Spojení mateřství a zaměstnání není věcí jednoduchou. Při vyvažování těchto dvou úkolů mají mít vždy přednost potřeby dítěte, které se s věkem mění.

V prvním roce dítěte je matka nenahraditelná, měla by být s dítětem doma, aby se mu dostalo pocitu bezpečí a aby navázalo vztah. Obzvláště důležitá je ochrana matky zhruba v 8. měsíci, kdy dítě prochází fází strachu z neznámých osob. V druhém roce života se, dle J. Prekopové a Ch. Schweizerové /2008/, už dítě na několik hodin obejde bez matky, pokud je nahrazena spolehlivou a laskavou osobou. Může jí být kupříkladu otec potomka, kmotra nebo prarodiče.

Některé ženy se mohou v mateřství cítit „vysávané“, nepotřebné, v zajetí vlastním dítětem. Byť s nejlepším úmyslem zůstat doma s dítětem, mohou začít cítit místo lásky jistou formu nenávisť a nesvobody pro ni samu i pro potomka. Pro tyto případy doporučují, výše uvedené autorky /2008/, nástup do práce na částečný úvazek. I přes doporučovanou zaměstnanost však radí být svému dítěti k dispozici v dostatečné míře.

---

⁴³ Taťána de Moigne – matka, podnikatelka, autorka originálních deskových her pro děti

Ohrožen se může cítit i otec dítěte, zejména v případě, že pro něj byla péče ženy vysokou hodnotou. Dítě může být vnímáno jako konkurent v boji o zájem ženy.

PhDr. Jungwirthová⁴⁴ zastává názor, že do 3 let věku by mělo dítě pobývat ve společnosti „svých lidí“. Toto stanovisko ovšem doplňuje faktem, že každé dítě je jiné. Některé děti jsou, dle jejího přesvědčení, ve 2 letech schopné přijmout péči jiné osoby mimo rodinu, ovšem za postupného přivykání na novou situaci. Vhodným řešením se jí zdá vytvoření z náhradní pečující osoby dalšího člena rodiny.

---

⁴⁴ PhDr. Iva Jungwirthová – dětská psycholožka, poradkyně Střediska rané péče Tamtam v Praze

5. Přehled zařízení a možností rané péče o dítě v České republice

Pro mnoho rodičů vývojová fáze batolete /často už i kojence/ signalizuje jejich vlastní návrat do práce na plný nebo částečný úvazek. V takovém případě přichází na řadu hledání jiného řešení v péči o potomka.

Nelze na tomto místě nepodotknout, že se nejedná pouze o „dohlížecí instituce“. Vždy se zde „hraje“ o rozvoj dítěte určitým směrem, rozšíření životního horizontu dětí a doplnění rodinné výchovy.

Ulehčit život rodinám s malými dětmi by měly novinky, které schválila rada ekonomických ministrů vlády dne 19. listopadu 2008. Vycházejí z Národní koncepce podpory rodin s dětmi a vypracovalo je Ministerstvo práce a sociálních věcí pod názvem „Prorodinný balíček“.

Ministr práce a sociálních věcí /MPSV/ Petr Nečas nevidí pasivní podporu rodiny jako cíl, spíše chce rodičům vytvářet vlídnější prostředí pro snadnější sladění pracovního a rodinného života. Chce zároveň reagovat na skutečnost neexistence širší nabídky různých typů služeb péče o děti, na rozdíl od situace v zahraničí.

Krom návrhu na zřízení nových institucí pro ranou péči o děti /viz Firemní a domácí školky níže/, předkládá v úvahu i kratší úvazky pro zaměstnané rodiče a týden placené otcovské dovolené v rámci podpory aktivního otcovství.⁴⁵ Snaží se podpořit i živnostenské podnikání v oblasti služeb péče o děti a odměnit pěstouny, pracující v zařízeních pro výkon pěstounské péče, dle zákona o státní sociální podpoře.

Možnosti rané péče o dítě mimo dosah mateřské osoby v ČR:

- **Péče v rámci rodiny – Prarodiče, sourozenci**
- **Jesle, mikrojesle**
- **Dětské koutky**
- **Firemní miniškolky**
- **Domácí školky – „Chůva odvedle“ neboli „Maminka od sousedů“**
- **Chůva, paní/slečna na hlídání**
- **Ústavní péče, náhradní rodinná výchova**

---

⁴⁵ Otcovská dovolená je poskytována v Belgii, Dánsku, Finsku, Francii, Norsku, Švédsku a Velké Británii.

5. 1. Péče v rámci rodiny

Možnost péče v rámci rodiny se jeví jako neoptimálnější. Prarodiče, dle PhDr. Jungwirthové,⁴⁶ patří do širšího okruhu dítěte, jsou na jeho výchově emočně zaangažováni. Mohou poskytnout pohlídaní dítěte jak v jejich domácím prostředí, tak i u vnoučete doma. Možným problémem této péče mohou být odlišné výchovné představy starší generace /např. sklony k rozmazlování, porušování zavedených pravidel, atd./.

Ne každá rodina však šanci na využití tohoto řešení má, ať už z důvodu úmrtí prarodičů, vzdálenosti jejich bydliště, časové vytíženost, nezájmu...

Jiným řešením, povětšinou v rámci velké rodiny, je přesunutí břemene domácích povinností na nejstarší dítě, tedy z pohledu hlídaného potomka na staršího sourozence.

S. Minuchin⁴⁷ v této souvislosti uvádí termín „rodičovské dítě“. Míjí jím dítě zahrnuté do rodičovského podsystemu, které se staví vůči svým sourozencům do pozice rodičovské autority.

Toto řešení a hlavně délku jeho trvání je nutné důkladně zvážit z hlediska vyzrálosti pověřeného potomka a zachování jeho práva na vlastní dětství. Změna jeho postavení může vést k předčasné dospělosti, oddělení od mladších sourozenců, subdeprivaci způsobené neprojevovanou pozorností rodičů či k regresivním změnám.

Přejímání starosti o potomka otcem patří k méně obvyklým modelům, který se však začíná pozvolna objevovat. Častěji se uplatňuje tam, kde žena vykonává prestižní a finančně lukrativní povolání. U některých žen se v této souvislosti může objevit trvání na „mateřském monopolu“, avšak všeobecně je trend „pečujícího otce“ přijímán velmi kladně.

5. 2. Jesle, mikrojesle

V jeslích se zpravidla zdravotnický vzdělaný personál stará o skupinu dětí v batolecím věku. Dřívější povinnost péče o dítě do 3 let věku zařízením zdravotnického charakteru už dnes není Ministerstvem zdravotnictví považována za nezbytnou. Odůvodňuje to sdělením, že děti s dobrým zdravotním stavem, nevyžadující zdravotní péči, nepotřebují pobývat ve zdravotnickém zařízení.

---

⁴⁶ PhDr. Iva Jungwirthová – dětská psychologka, poradkyně Střediska rané péče Tamtam v Praze

⁴⁷ viz Minuchin, S.: Families and Family Therapy. Tavistock Publ., London 1974.

V současném nárůstu porodnosti, tzv. babyboomu⁴⁸, přichází otázka jeslí znovu ke slovu. Zřizuje se jisté množství těchto zařízení soukromými osobami a firmami. Klasické státní jesle už jsou na ústupu.⁴⁹

Instituce jeslí se jeví, dle výzkumů a názoru Z. Matějčka /2004, 2007/, pro malé dítě nevhodnou, vývojově předčasnou. Jesle nazývá „zařízeními pro dospělé“, s dodatkem, že by si je děti samy nikdy nevymyslely, na rozdíl od mateřské školy.⁵⁰ Negativně zde působí neznámé prostředí, mnoho cizích lidí a dětí, doba odloučení. Objevují se i případy využívání jeslí rodiči jako celodenního, někdy i celotýdenního „odkladiště“ potomků z důvodů kariérních, nezájmu o dítě, atp.

5. 3. Dětské koutky

Dětské koutky je možno nalézt při podnicích různého typu, např. při fitness centrech, restauracích, obchodních domech, atd. Toto zařízení funguje jako krátkodobé pohlídání dětí při jiné činnosti rodiče, v rámci daného podniku. Dítě bývá umístěno se skupinkou dalších dětí ve vhodně upravených prostorách /herna s vybavením a sociálním zařízením/, kde o něj, po dobu předem určenou, pečuje zaměstnankyně koutku nebo agentury na hlídání.

5. 4. Firemní miniškoly

Ministerstvo práce a sociálních věcí přišlo s návrhem, který by měl pomoci rodičům lépe skloubit práci a rodičovství. Řešením by mohly být tzv. miniškoly neboli firemní školky, založené na nekomerčním základě.

Zřizovatelem těchto zařízení by byl zaměstnavatel, obec, kraj, církev, neziskový subjekt či soukromá osoba. Pro firmy, které by svým zaměstnancům pomáhaly v péči o děti, plánuje stát podporu ve smyslu odečtení nákladů na zařízení a provoz z daní. Rodiče by na provoz přispívali dle dohody se zřizovatelem. Ziskem pro zaměstnavatele by měl být

---

⁴⁸ Porodnost již třetí rok za sebou překročila 100 tisíc dětí ročně.

⁴⁹ Před r. 1989 bylo v naší republice více než 1000 státních jeslí, dnes už jich je pouze 60 /údaj z r. 2007/. Viz příloha č. 5 - Vývoj počtu jeslí a počtu míst v nich mezi lety 1998 - 2006

⁵⁰ Děti by si, dle Matějčka, samy vymyslely mateřskou školu, i kdyby v dnešní podobě neexistovala. Tuto instituci nazývá „zařízením pro děti“. Její potřebnost pro předškolní věk odůvodňuje překročením hranic svého nejbližšího okolí a přidáním nového prvku - vztahu k druhým dětem, k vědomí vlastního „já“.

dřívější návrat kvalifikovaného personálu z mateřské dovolené, snížení nákladů na zaškolování nových pracovníků a v neposlední řadě i motivace a loajalita pracovníků.

V miniškolce by mohly být maximálně 4 děti ve věku od 6 měsíců do 7 let.

Předmětem služby nemá být pouze hlídání dětí zaměstnanců, ale péče zaměřená na celkový rozvoj dítěte. Tato forma péče by měla být pouze doplňkem péče rodinné, přibližovat se svým uspořádáním života v rodině, ne ji nahrazovat.

Návrh počítá se zjednodušením kvalifikačních nároků na hlídací osobu.

Kvalifikační podmínkou by byl, dle náměstka Hoška /Kubálková, 2008/, akreditační kurz pro dané minizařízení.

Příkladem zřízení miniškolky ve firmě může být uvolnění jedné místnosti a zaměstnankyně na hlídání dětí, a to 4 - 5 /např. dítěte svého a 4 dětí kolegyně/.⁵¹

Firemní školky, popř. jesle jsou poměrně běžnou službou pro zaměstnance ve větších společnostech v zahraničí.⁵²

5. 5. Domácí školky – „Chůva odvedle“ neboli „Maminka od sousedů“

Na konferenci MPSV „Raná péče o děti mezi rodinou a státem“ představil ministr Petr Nečas koncept domácích školek. Ten spočívá v placené výpomoci mezi rodiči s tím, že rodič, který zůstává doma se svým dítětem, se může postarat až o dalších 5 dětí mladších 7 let. Tento počet byl nakonec Prorodinným balíčkem snížen na 4 děti, včetně vlastního potomka. Tzv. institut *chův odvedle* neboli *maminek od sousedů* by měl pomoci vyřešit současný nedostatečný počet míst v mateřských školách.

Pečovatelky by nemusely mít pedagogické ani zdravotnické vzdělání, kvalifikací by jim byla dosavadní dobrá starostlivost o vlastní dítě v předškolním věku a trestní bezúhonnost. Návrh nevylučuje z této role ani muže. Dané osoby by byly evidovány obecními úřady a namátkou kontrolovány sociálními odbory. Předpokládaný maximální příjem za jedno dítě by byl 5 000 korun měsíčně. Stát by chtěl evidovaným poskytovatelům vzájemné rodičovské výpomoci odpustit platbu zdravotního a sociálního pojištění, osvobodit je od daně z příjmu a ponechat jim rodičovský příspěvek. Za svěřené dítě by chůva byla jednoznačně odpovědná a musela by, tím pádem, být pojištěná proti škodě způsobené cizí osobě.

---

⁵¹ Odlišnou možností firmy, jak pomoci rodičům, je najmutí hlídací agentury či „nakoupení“ několika míst v nejbližší mateřské škole.

⁵² např. Evropský parlament provozuje zařízení ve smyslu „závodních“ jeslí a mateřské školy

Tvůrce návrhu, náměstek ministra práce a sociálních věcí Marián Hošek /Nejezchlebová, 2008/, požaduje v domácí školce vhodný pokoj pro děti a dostačující koupelnu, ideálně i zahradu u domu či park s dětským hřištěm poblíž.

Kritici návrhu se staví proti absenci pedagogického či zdravotnického vzdělání. Ministerstvo však argumentuje soudností rodičů a jejich adekvátním odhadem opatrovatelské osoby pro své dítě.

Dle sociální pracovnice Veroniky Mádlové /Nejezchlebová, 2008/ už sousedské chůvy existují a fungují poměrně dlouhou dobu, ač nelegálně. A právě převedení ze sféry neoprávněného podnikání, vytvořením předpokladů pro legální poskytování péče o nevládní děti za úplatu, je jedním z cílů zmiňovaného návrhu.

5. 6. Hledám paní „na hlídání“?

Služba hlídání dětí v nepřítomnosti rodičů je v současné době stále využívanější. V České republice se postupně rozšiřuje i mimo tzv. vyšší vrstvy, stává se věcí všeobecně přijímanou namísto tvrdě odsuzovanou.

Najmutím paní na hlídání za úplatu k péči o cizí dítě se z ní, dle MUDr. Bečky /1991/, stává profesionál. V mnohé rodině se, dle jeho názoru, objevuje slevování z nároků na znalosti a vzdělání budoucí chůvy.

Volbu náhradní osoby pro tzv. pohlídání dítěte není hodno podcenit. Jedná se o bezpečnost potomka a kvalitně zajištěnou péči o jeho bazální potřeby a zájmy. Výběr „nejlepší“ kandidátky nebo kandidáta lze provést pomocí specializované agentury nebo soukromě, podáním inzerátu do novin či na internetový portál, nebo prostřednictvím doporučení od přátel. Každá z uvedených možností má své klady i zápory.

Osobní kontakt může pomoci v posouzení vhodnosti uchazeče. Před vlastním pohovorem je dobré ujasnit si své požadavky na budoucí chůvu a připravit si otázky k pohovoru.

Co je dobré vzít v úvahu před najmutím náhradní osoby pro péči o své dítě, potažmo děti?

- Čistý trestní rejstřík adeptky / adepta
- Dobrý zdravotní stav /např. bezinfekčnost, fyzická zdatnost/
- Osobnostní předpoklady /I první dojem může mnoho napovědět/
- Zkušenosti s péčí o děti, a to nejen v požadovaném věku
- Pozitivní reference předchozích zaměstnavatelů

- Motivace ženy /muže⁵³/ k vykonávání profese, její další cíle
- Náklonnost k dítěti /Je dobré při pohovoru pozorovat chování adeptky k možnému budoucímu svěřenci a naopak dítěte k dívce/
- Vzdělání, kurzy, školení /Zdravotnické či pedagogické vzdělání v jisté míře zaručuje zkušenosti kupříkladu s první pomocí, znalost základních výchovných metod a postupů, zodpovědnost, pečlivost/
- Věk dívky nebo ženy /Studentky mohou být tvořivějšími a aktivnějšími spolupracovníci, starší ženy častěji disponují většími zkušenostmi a rozvahou/
- Časové možnosti budoucí chůvy, potažmo délka trvání spolupráce
- Platové očekávání a možnosti
- Náplň práce /Pohlídat či vychovávat?/

Pro přijetí nové pečovatelské osoby dítětem hrají důležitou roli další vlivy. Jsou jimi věk svěřence, jeho větší či menší úzkostnost a přizpůsobivost na bázi nervové konstituce, dosavadní výchova a vztahy v rodině, přístup rodičů, střídání „hlídacích tet“, atd.

Z. Matějček /2004/ varuje před nevhodným přístupem v této situaci. Hrozí zde možnost „odstonání“ potomka každého odloučení od matky. Potlačené strachy se mohou projevit v psychosomatických poruchách. Mezi varovné projevy patří pláč, křik, hledání matky, apatie, záchvaty agrese, atp.

Na hrozbu střídání mnoha osob upozorňují i J. Prekopová a Ch. Schweizerová /2008/, a to z důvodu možného trvalého narušení duševního formování dítěte. Při vystavení množství nesrozumitelných, nesouvislých a roztržitých obrazů není dítě schopno uspořádání a zařazení těchto vlivů do svého světa. Ztěžuje se mu tak vytváření vztahu k „jeho věcem“, „jeho domovu“, „jeho pevného místa mezi druhými“. Dle Z. Heluse /2007/ je u dítěte při střídání lidí, situací a požadavků ohroženo harmonické vytváření sociálních návyků a narušeno odlišování vhodného od nevhodného. Existuje zde nebezpečí vzniku deprivace syndromu – příznaku citového strádání v důsledku nepřesvědčivosti klíčových citových vztahů.

---

⁵³ Z důvodu velmi malého množství tzv. mužských chův v ČR bude dále při popisu tematiky používán ženský tvar slov.

Oproti možnostem jeslí, dětských koutků či mateřských škol, má péče chůvy výhodu individuálního přístupu.

Chůva může přispět k všestrannému rozvoji dítěte jí svěřeného, vytvoření harmonického vztahu mezi členy rodiny či vnesení další dimenze do pospolitosti rodinné.

Navzdory zmíněným kladům se však jedná o osobu „cizí“, která nemůže roli matky nahradit. Svěřenec nemusí pečovatelku přijmout, ať už díky fixovanosti na matku v určitém vývojovém období, obavám z neznámé „bytosti“ nebo dokonce díky nezvyklým či nevhodným metodám její práce. Jinou potenciální hrozbou může být pozdější nejasnost rolí z pohledu dítěte při překročení určitého množství společného času a zájmu pečovatelky, namísto matky nebo otce.

5. 7. Agentury na hlídání

V současné době zažívá rozmach využívání služeb agentur na hlídání, zprostředkujících jednu či více opatrovatelek do rodiny nebo specializovaného zařízení.

Tento trend je již velmi rozšířený v zahraničí, např. v USA nebo ve Velké Británii při zprostředkovávání služeb Au pair.

Specializovaná agentura může usnadnit výběr vhodné paní či slečny na hlídání, protože zaměstnává již prověřené studentky pedagogických, rodinných, zdravotnických či sociálních škol, bývalé pedagožky, zdravotní sestry, zkušené důchodkyně.

Za zprostředkování a prověření těchto pečovatelek si agentury na hlídání účtují jistou peněžní částku, která navyšuje hodinovou sazbu dané dívky či ženy.

Úroveň jednotlivých agentur se však liší. Existující agentury se odlišují cenou za poskytované služby i jejich šíří. Výše požadované částky za služby se pohybuje v rozmezí 110 – 200 Kč za hodinu. Cena se odvíjí od domluveného počtu hodin, pravidelnosti spolupráce, zdraví dětí, speciálních požadavků /např. znalost cizího jazyka chůvy/ a v neposlední řadě i lokality hlídání /větší sazbu stanovují agentury ve velkých městech/.⁵⁴ Mezi nabízené služby nejčastěji patří péče o svěřené dítě od nejranějšího věku, doprovázení do jeslí, mateřské či základní školy, zájmových kroužků a zpět. Dále je možná dohoda doučování, odborná péče o nemocné dítě, hlídání na služební cestě či dovolené, nebo péče o děti zahraničních klientů v hotelech a dalších ubytovacích zařízeních. Některé agentury zajišťují i tzv. české Au pair, které v rodině bydlí a krom péče o dítě vykonávají

---

⁵⁴ Porovnání cenových relací vybraných agentur na hlídání viz příloha č. 6

pomocné domácí práce. Úklid nepatří mezi povinnosti chův, ale dosti často je po nich rodinou vyžadován na úkor pozornosti k dítěti. U solidnějších agentur má zákazník možnost výběru z několika adeptek, jejich vyzkoušení, popřípadě opětovný výběr pracovnice jiné při vyskytnuvších se problémech.

Rozdíly lze nalézt v kvalitě služeb agentur nejen vůči rodičům, ale i vůči chůvám samotným. Řeč je o výběru a proškolení zaměstnanců.

Profesionalitu výběru zaměstnanců je možné posoudit množstvím požadovaných potvrzení a jejich důkladným prověřením. Ukazatelem profesionality je i existence vstupního pohovoru, zaměřujícího se na osobnostní předpoklady pro danou profesi.

Mezi nejčastější požadavky na uchazečky o zaměstnání v agentuře na hlídání patří:

- Výpis z trestního rejstříku
- Doklad o dosaženém vzdělání
- Seznam absolvovaných odborných kurzů a školení
- Potvrzení o studiu nebo potvrzení od zaměstnavatele
- Lékařské potvrzení o bezinfekčnosti
- Lékařská zpráva o způsobilosti k péči o děti
- Ručně psaný životopis⁵⁵
- Doložení předchozí praxe v oboru
- Reference od předchozích zaměstnavatelů
- Nekuřáctví

Specializované proškolení provozovateli agentur může pokrývat oblasti zdravotnické /první pomoc/, výchovné a didaktické /jak pracovat s dítětem/, popř. také administrativní a osobnostně-sociální.

Agentury na hlídání mívají zpravidla uzavřeno pojištění odpovědnosti na možnou způsobenou škodu.

---

⁵⁵ Rukou psaný životopis je vyžadován některými agenturami z důvodu provedení grafologického rozboru osobnosti.

5. 8. Chůva

**„Někteří lidé vstoupí do našeho života a rychle z něj zase odejdou.
Někteří v něm nějakou dobu zůstanou a zanechají stopy v našich srdcích,
my už pak nejsme stejní.“**

Neznámý zdroj⁵⁶

5. 8. 1. Vymezení vlastního pojmu

Definování pojmu „chůva“ je dosti obtížné. V pedagogickém, psychologickém, ani jiném slovníku se dané vysvětlení nenalézá. Dokonce ani o výklad zákona se nelze opřít. Tato skutečnost ovšem neznamena neexistenci slova, respektive daného povolání. Po přečtení úvodní historické části je zřejmé, že náhradní pečující osoba existuje již od dob starověku. Ač označení se v průběhu let mnohdy proměňovalo, podstata zůstává stejná.⁵⁷

Potřeba vymezení pojmu a zjištění veřejného nazírání na něj vedla k provedení ankety menšího rozsahu mezi osobami tzv. nezainteresovanými. Výběr níže uvedených odpovědí může napovědět o všeobecném pohledu na pojem „chůva“.

„Chůva je milá, starší dáma, pečující s láskou o všeobecnou kultivaci maličkových“.

/Pracovník neziskové organizace, 27 let/

„Chůva je figura z pohádek vážící se ke královským dětem“

/Státní zaměstnanec, 62 let/

„Chůva je opatrovnice k dětem, dříve starší sourozenec (o 6 let a více); od slova chovat = nosit v náručí.“ /Důchodce, 70 let/

„Chůva je člověk, který se stará o děti za peníze.

Je to člověk, který se stará o děti své sousedky, respektive jí s dětmi pomáhá, když je matka v práci. Pokud děti nemají svou babičku, nebo je babička příliš vzdálená, může se tato paní stát za čas i jejich náhradní babičkou. Rozhodně by však neměla chůva převzít činnosti, které má dělat jen matka. Také by se neměla stát „matkou“.

---

⁵⁶ Slepíčí polévka pro duši, 3. porce, Jack Canfield, Mark Victor Hansen, Columbus, 1997, ISBN 80-85928-59-0

⁵⁷ Historické znázornění chůvy viz příloha č. 7

Je to také člověk, který může svým působením na děti udělat velkou paseku v jejich výchově. Dítě přejímá od svého vychovatele způsoby chování, jednání a reakce v životních situacích. Učí se nápodobou.

Je či mohla by být dítěti kamarádkou, i když je ideální, pokud je kamarádkou matka.

Mnohdy to však nejde a třetí osoba v tomto případě chůva je pro vývoj dítěte potřebná.“

/Studentka VŠ 28 let/

Z výše uvedených výpovědí se dá vyvodit, že představy o zkoumaném pojmu jsou ovlivněny více faktory, avšak podstata zůstává srozumitelná, známá a poměrně jasná. Mezi působícími faktory na utvoření představy lze objevit věk dotázaných, vzdělání, vlastní zkušenosti, a potažmo i vliv literatury a sdělovacích prostředků.

U starší generace lze zaregistrovat vzpomínky na dobu minulou, kdy výchova probíhala do jisté míry odlišným způsobem. Zračí se zde zkušenosti s výchovou rodinnou, potažmo sourozeneckou.

Přečtené příběhy, pohádky a shlédnuté filmy mohou, dle výše uvedených vyjádření, zanechat svou stopu.

Pro vymezení pojmu, dle vidění anglicky mluvících zemí, kde má tato služba delší tradici, je možné nahlédnout do mnoha elektronických i tištěných příruček jak pro rodiče, tak pro chůvy či Au pairs.

Dle „*Parent's guide to babysitting*“ je chůvou míněna osoba, která přichází k dítěti domů, aby se o něj postarala, zatímco jsou jeho rodiče či opatrovníci mimo dům, po dobu několika hodin během dne nebo večera. Chůva, dle této příručky, nepotřebuje odbornou kvalifikaci. Minimální věk zde není blíže určen, avšak jako spodní hranice se doporučuje věk minimálně 16 let.

5. 8. 2. Multimediální zdroje

Z literární tvorby pro děti lze sledovat postavu chůvy v pozadí pohádkových královských rodin. Jiné postavení a zabarvení této pečovatelky je možné nalézt v knížkách zaměřených přímo na onu osůbku, např. „*Mary Poppins*“ od P. L. Traversové či „*Paní Láryfáry*“ od B. MacDonaldové. Postava chůvy nechybí ani v literárních dílech zaměřených na dospělé čtenáře, a to kupříkladu v Shakespearově tragédii „*Romeo a Julie*“

či v dílech Jany Eyrové. S pojmem „*gouvernantka*“ přichází čtenář do styku v knize Margaret Mitchellové „Jih proti severu“.

Z tvorby filmové na sebe nedávno upozornily filmy „Kouzelná chůva Nanny McPhee“, „Univerzální uklízečka“, „Táta v sukních“, „Pan chůva neboli osobní strážce“, „Au Pair aneb Slečna na hlídání“ či „Holka na hlídání“, film natočený dle literární předlohy E. McLaughlin „Děvče k dětem“.

Televizní produkce v současnosti vysílá seriál rázu situační komedie „Chůva k pohledání“, v originálu „*The Nanny*“. Do popředí se v poslední době dostávají televizní pořady charakteru reality show, a právě v tomto formátu mají diváci možnost sledovat pořad „Chůva v akci“, který má sloužit jako manifestace vhodného výchovného postupu se „zlobivými“ dětmi.

5. 8. 3. Profese chůvy

Pozici placené chůvy zastávají ve většině případů ženy všech věkových skupin, oficiálně po dosažení dospělosti. Velké množství z nich tvoří studentky, absolventky pedagogických a zdravotních škol a také důchodkyně. Některé z nich vlastní živnostenský list pro tuto profesi.

Feminizace tohoto povolání by jistě stála za zamyšlení, a to z hlediska chybějícího mužského vzoru pro hlídání chlapce. Podobná situace existuje i v předškolních zařízeních, s tím rozdílem, že např. u učitelek mateřských škol je tento nedostatek již v rovině uvědomované.

Mezi motivy k vykonávání dané profese stojí na prvních místech láska k dětem ze strany daných dívek a žen, dále služba přátelům, finanční důvody, potřeba získání praxe v oboru, atd.

Ve většině případů probíhá hlídání dětí formou brigády nebo jako práce na částečný úvazek, jiným případem je vykonávání této profese na plný úvazek, jako jediné zaměstnání.

Využití služeb chůvy je možné v místě bydliště rodičů dítěte, což nese výhodu známého prostředí pro svěřence, nebo nepříliš běžně v místě bydliště paní na hlídání.

Co patří mezi povinnosti chůvy?

- Ohlídání dítěte v nepřítomnosti rodičů, zajištění jeho bezpečnosti
- Příprava, ohřátí jídla, krmení
- Hygiena – koupání, přebalování
- Oblékání
- Ukládání ke spánku, buzení
- Pohyb, aktivita na čerstvém vzduchu /procházky, hry na hřišti/
- Nabízení dostatečného množství podnětů, zábavných činnosti /hry, vypravování, čtení/
- Pomoc při plnění školních povinností starším dětem
- Poskytování dostatku sociálních kontaktů s jinými dětmi
- Vyzvedávání ze školy, školky, jeslí
- Doprovod na zájmové aktivity
- Nekonfliktní vztah s rodiči svěřence /vzájemné porozumění, společný cíl/
- Menší úklid – dle dohody
- + Citový vztah k dítěti

Poslední uvedený, dost možná kontroverzní, bod naráží na meze pojmu „profese“ a dostává se do sféry osobní angažovanosti, nemožnosti vymahatelnosti jistých sfér vztahu. Citový vztah je však nezbytný pro „normální“ vývoj dítěte po stránce citové. Je poměrně dobře diagnostikovatelný z chování dítěte k opatrovatelce a naopak.

A právě zde by bylo dobré se zastavit. U myšlenky, že profese chůvy není běžnou profesí a u uvážení toho, co všechno se pod ní skrývá.

Jistě, součástí dané pozice jsou i výše vyjmenované povinnosti o dítě a domácnost, ale je nutné podívat se na věc i z jiného úhlu. A to z úhlu chůvy jako člověka – člověka citového a angažovaného do vztahu se svým svěřencem a jeho okolím.

Pro nakročení k zodpovězení otázek, týkajících se osobnosti chůvy, by mělo pomoci výzkumné šetření, provedené mezi respondenty se zkušenostmi ze sledované profese, zaměřené mimo jiné i na sebepojetí chůvy.⁵⁸ Otázky jsou ve výzkumné části nazírány z méně obvyklého pohledu, avšak neméně závažného, než kdybychom se dívali „pouze“ očima rodiče, zaměstnavatele. Důležitost spočívá v pochopení motivů a postojů tohoto důležitého, sic náhradního nebo prozatímního, činitele výchovy.

---

⁵⁸ viz níže, kapitola nazvaná „Sebepojetí“

5. 8. 4. Vzdělávání náhradních pečujících osob

„Pedagogika malých dětí není příležitostí pro pedagogické laiky“⁵⁹

Jak je zajištěna příprava budoucích opatrovatelek na péči o dítě mimo přítomnost jeho rodičů?

Oblast vzdělávání není u nás v současné době v dostatečné míře zajištěna, ač se jedná o vývoj dítěte, kvalitní péči a odborný přístup k němu.

Některé specializované agentury zajišťují proškolení pro své zaměstnankyně. Zaměřují se povětšinou na první pomoc a administrativu, v menším množství případů na doporučené výchovné postupy. Tyto služby však neposkytují zdaleka všechny agentury, což může mít závažné důsledky.

Obdobou vzdělávacích aktivit agentur na hlídání mohou být kurzy pořádané Au pair agenturami, o kterých je pojednáno v dalším textu.

Jinými institucemi, které mohou být považovány za přípravné pro budoucí chůvy, jsou pedagogické a zdravotnické školy. Tyto školy ovšem nevidí opatrovatelky v rodinách jako svůj primární vzdělávací cíl. Vybavují své studenty vědomostmi a dovednostmi, které mohou být druhotně použitelné i v rodině.

Zaměření na rodinu, péči o domácnost a praktické dovednosti, nabízí rodinné školy. Přesněji se jedná o SOŠ či SOU se studijním oborem Rodinná škola a praktické školy tohoto druhu. V České republice však v posledních letech dochází k rušení tohoto typu škol.

V anglickém Bathu byla r. 1892 založena rodinná škola *Norland College*, která se po celou dobu své existence zaměřuje na vzdělávání budoucích chův. Škola má náročný akademický program péče o děti, psychologie, práva, finančního managementu a praktického výcviku. Ve své filozofii vidí na prvním místě dítě, jeho individuální potřeby a jejich naplnění.

Pečovatelky tráví 2 roky výcvikem ve škole a poslední rok jsou zařazeny na zkušenou do vybrané britské rodiny. Poté skládají zkoušky a po obdržení certifikátu jsou vyslány do

---

⁵⁹ viz KERN, Hans, et al. *Přehled psychologie*. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-240-8. Když musí být rodiče na určitý čas zastoupeni, s. 135-136.

služeb prvního trvalého klienta. Za stoletou historii úspěšně absolvovali kolej pouze dva muži.

Školné za studium je dosti vysoké. Zájemce zaplatí 3,5 – 4 tisíce liber /115 000 – 130 000Kč./ . Investice se ale vyplatí, protože absolventky pracují v rodinách nejvyšších vrstev s odpovídajícím platem. Průměrný plat „špičkové“ chůvy se pohybuje kolem 40 tisíc liber ročně.⁶⁰

Toto tradiční vzdělávací zařízení zajišťuje, dle slov ředitelky Thirzy Ashelfordové⁶¹, absolventkám práci na celý život v Anglii, USA, Rusku či na Blízkém východě. Studentky, respektive absolventky Norland College, mají v popisu práce dobrou náladu, lásku k dětem, zvládnutí veškeré práce kolem dětí i domácnosti, zvládnutí cizí řeči, psychologie, vybraného vystupování a chování ve vysoké společnosti, včetně péče o svůj zevnějšek.

V anglicky mluvících zemích funguje, díky poměrně dlouhé tradici této profese, větší množství programů a kurzů pro vzdělávání hlídacích osob.

The Canada Safety Council vede tréninky chův již od roku 1970 pod názvem „The Babysitters' Training Course“. Dosud v něm bylo proškoleno kolem půl milionu lidí z celé země.

Dnes toto vzdělávání pořádají nejrůznější specializované firmy a organizace jako je Americký Červený kříž.

Příkladem jsou „American Red Cross Babysitter's Training“, „Childcare & Babysitting Safety“ (CABS), „Kidproof Babysitter's Training Program“, „Babysitter Lessons and Safety Training“ (BLAST!), „Safe Sitter“, „4-H Babysitting Course“, „Babysitter's course“, atd.

Překvapivě existuje tento typ kurzů i v internetové formě, kdy jsou zájemkyně školeny tzv. on-line. Jedním z nich je „Babysitter's Certificate Class“.

Absolvováním odborného kurzu by měli posluchači získat, krom potřebných kompetencí k péči o dítě, i certifikát. Certifikace slouží jako doklad o odbornosti a způsobilosti vykonávat daný post. Rodičům, uvažujícím o využití služeb hlídací osoby, může toto osvědčení pomoci při výběru a posouzení jednotlivých adeptů.

---

⁶⁰ Nabízí se možnost srovnání s průměrným platem v Británii, který se pohybuje kolem 30 tisíc liber ročně.

⁶¹ viz V Anglii mají školu na dokonalé chůvy jako Mary Poppinsová. *Novinky.cz* [online]. 2008 [cit. 2008-11-30], s. 1-2. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/clanek/136815-v-anglii-maji-skolu-na-dokonale-chovy-jako-mary-poppinsova.html>>.

5. 9. Ústavní péče, náhradní rodinná výchova

Popis a charakteristika kojeneckých ústavů, dětských domovů a dalších obdobných zařízení není cílem této části práce, jenž směřuje spíše k seznámení s existujícími zařízeními pro děti v raném věku mimo rodičovskou náruč. SOS dětské vesničky jsou nicméně velmi zajímavým úkazem, v němž jedna stálá náhradní matka žije se skupinou různě starých dětí.

Pro uvědomění si důležitosti a smysluplnosti fungující rodiny jistě není na škodu uvedení systému adopce a pěstounské péče do přehledu. Konkrétněji je upozorněno na poměrně novou instituci profesionální matky v kapitole následující.

Pro bližší specifikaci jednotlivých systémů je možné odkázat na příslušnou odbornou literaturu.⁶²

V této práci je ohniskem spíše osoba výpomocná v rodině „neklinické“, fungující a nevyžadující speciální pomoc odborníků.

---

⁶² např. MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní výchova*. Praha : Sociologické nakladatelství, 1995. ISBN 80-85850-08-7., MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče : průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha : Portál, 1999. 183 s. ISBN 80-7178-304-8.

6. Zahraniční systémy péče o dítě mimo přítomnost rodičů

Zahraniční systémy a zařízení pro péči o dítě v raném věku mimo přítomnost rodičů se do jisté míry liší od systémů fungujících v ČR.

Při srovnání s výše uvedeným lze dojít k závěru, že fungování prarodičů a sourozenců, jeslí, dětských koutků či ústavních zařízení je záležitostí mezinárodní. Jisté rozdíly se mohou odvíjet od socio-kulturních zvyklostí, místních zákonů a dalších proměnných. Kupříkladu v Německu se vláda snaží pomoci rodinám s malými dětmi plánovaným příspěvkem na provoz jeslí, čímž by měl od r. 2013 vzniknout pro rodiče na jesle právní nárok. Alternativou je příspěvek na *placanou hlídačku*, aby se rodiče necítili nuceni k umístování dětí do avizovaných jeslí.

Záměrem této části textu je však seznámení s „jinými“, netradičními systémy, začínajícími fungovat či dlouhou praxí osvědčených v různých zahraničních zemích. Tento přehled a charakteristika může sloužit nejen pro představu o světové situaci v rámci sledované oblasti, ale i pro inspiraci a zamyšlení nad přínosností jednotlivých služeb.

Možnosti rané péče o dítě mimo dosah mateřské osoby v zahraničí:

- **Systém Au pair**
- **Celodenní družiny**
- **Univerzitní jesle / školky**
- **Denní pečovatelka a licencovaná pečovatelka**
- **Domácí školky – „Denní matka“, „Tagesmutter“ a „Tagesvater“, „Childminders“**
- **Profesionální matka**

6. 1. Systém Au pair

6. 1. 1. Počátky systému Au pair

Název „au-pair“ je převzat z francouzštiny a znamená doslova "další pár rukou".

První zaznamenané použití slova „au pair“, jež bylo překládáno jako „za stejných podmínek“, pochází z roku 1897 z novin *Girl's Own Paper*. Záznam se týká anglické dívky vyučující ve Francii svou mateřštinu výměnou za lekce francouzštiny.

Význam pojmu se však brzy změnil a hlavní povinností se pro Au pair stala péče o děti.

Na kontinentu má au pairing své kořeny ve Švýcarsku na konci předminulého století, když prvně odcházelo ze svých domovů do měst velké množství svobodných mladých dívek, aby našly zaměstnání. Církev, v obavě z pokleslých mravů, podporovala jejich práci v rodinách z důvodů nejen mravních, ale i výchovných /k domácím dovednostem a později i jazykové výuce/. V UK začaly výměny Au pairs se Švýcarskem na počátku dvacátých let 20. století. Roku 1930 pak následovalo Rakousko. Po 2. světové válce se počet zúčastněných zemí i dívek této profese zvýšil na současné stovky tisíc Au pairs. Odhaduje se počet přes 20 000 působících dívek pouze v Londýně. V Americe a Austrálii byla tato koncepce postupně také přijata.

6. 1. 2. Charakteristika systému

Oficiálním záměrem tohoto postavení je poskytnout svobodným ženám a mužům ve věku 18 – 26, 28 let možnost, současně se zaměstnáním a pobytem v hostitelské rodině, studovat cizí jazyk a kulturu.⁶³

Rodina poskytuje dané dívce či chlapci zdarma ubytování, stravu a týdenní kapesné /obvykle 55 liber/ za vykonávání lehkých domácích prací, přípravu jednoduchých jídel a zejména za péči o děti. Pracovní vytížení se předpokládá zpravidla v rozsahu 25-30 hodin za týden, po dobu 5 dnů v týdnu, plus hlídání dětí po dva večery. Ve skutečnosti se však odpracované hodiny pohybují od 25 do 50 hodin týdně.⁶⁴ Rozsah hodin se liší také dle jednotlivých kategorií Au pairs /viz podkapitola „Jednotlivé země“/.

Předpokladem pro danou profesi je láska k dětem, zralý přístup, odpovědnost a jistá úroveň znalosti jazyka země. Za výhodu je považována veselá povaha a rozvážený přístup k životu. Osobní hygiena Au pair nese obdobnou důležitost jako dohled nad udržováním čistoty a upravenosti svěřenců. Kouření zaměstnanců je u většiny agentur a rodin zakázáno, popřípadě omezeno dohodou.

Co činí toto zaměstnání atraktivním v očích možných adeptů, je snadnost získání práce v zahraničí díky velké nabídce v oboru a poměrně snadná legalizace stavu, získání pracovního povolení.

Pro mnohé dívky a chlapce, vyjíždějícími za prací do hostitelské rodiny, je záměrem studium jazyka, poznání cizí kultury a zvyků, a získání pedagogické praxe. Pro jiné jde o

---

⁶³ Technicky to znamená nemožnost stát se Au pair ve vlastní zemi, či v zemi s mateřským jazykem Au pair jako oficiálním.

⁶⁴ viz výsledky z předvýzkumného dotazníku – příloha č. 9

snadný přechod do světa práce a jiné životní úrovně, únik z domovského prostředí za nezávislostí, nebo útěk před problémy či stereotypem dosavadního života.

6. 1. 3. Jednotlivé země

Délka pobytu, požadavky a členění systému se liší, více či méně, dle jednotlivých zemí. Možné členění lze demonstrovat na několika vybraných zemích:

V USA je minimální doba pobytu určena na 12 měsíců, s možností prodloužení o dalších 6, 9 nebo 12 měsíců. Pracovní doba se zde pohybuje do 45 hodin týdně, s nárokem na 1,5 dne volna každý týden, volný víkend jednou měsíčně a 2 týdny placeného volna jednou za rok. Kapesné se pohybuje okolo 176,85 USD týdně. Požadavkem pro účast v americkém projektu je věk mezi 18 a 26 lety, bezdětnost, dokončené středoškolské vzdělání, komunikativní angličtina, řidičské oprávnění a zkušenosti s dětmi.

Ve Velké Británii je krátkodobý pobyt určen na dobu 4 měsíců oproti dlouhodobému, který trvá 6 měsíců a více. Existují zde též **prázdninové Au pairs** pracující obvykle od července do září a doprovázející rodinu na její dovolenou. Pracovní doba Au pair je stanovena mezi 25 - 30 hodinami týdně s právem na 1,5 dne volna týdně. Její kapesné se zpravidla pohybuje kolem 55 liber za týden.

Jinou variantou je **Au pair plus** – termín často splývá s pomocí matkám. Au pair plus má stejné povinnosti jako Au pair, avšak její pracovní doba je o 10 hodin týdně delší. Její kapesné je týdně vyšší zhruba o 15 liber. Podmínkou pro účast v britském projektu je věk mezi 18 a 27 lety, čistý výpis z rejstříku trestů, bezdětnost, mírná pokročilost v angličtině a zkušenosti s dětmi.

Obdobnou variantou byla v minulosti **Demi pair**, pracující a hlídající maximálně tři hodiny denně, za odměnu 25 liber týdně. Tento program byl pro nízký zájem klientů již ukončen.

Krom výše uvedených kategorií péče o děti v zahraničí, bydlících v rodině povětšinou na neformální dohodu, existuje ve Velké Británii i pracovní program **Mother's help**. Je určen pro svobodné a bezdětné dívky ve věku 20 - 40 let s odborným vzděláním /kupř. pedagogickým, zdravotnickým/ nebo profesionálními zkušenostmi /např. zdravotní sestry, učitelky/. Předpokladem je komunikativní znalost angličtiny a větší zkušenost s péčí o děti /např. po pobytu Au pair/. Délka pobytu je 12 měsíců a více. Pracovní doba se pohybuje

mezi 40 až 50 hodinami týdně s právem na 1,5 dne volna za týden a 4 placenými týdny

dovolené za rok. Mzda se pohybuje mezi 120 - 150, 200 librami týdně /dle odbornosti dívky/.

V Holandsku existuje výběr z několika programů: **Au pair basic**, **Au pair extra**, **Au pair plus** a 3 měsíční letní pobyty. Rozdíl mezi jednotlivými programy spočívá v požadavcích na zkušenosti a znalosti kandidátek. U programu Au pair basic je po dohodě možný i kratší pobyt než 1 rok /např. 6, 8, 10 měsíců/. Věk dívek se pohybuje mezi 18 - 26 lety, u Au pair extra a Au pair plus jsou žádány dívky starší 20 let. Oproti Au pair basic jsou v ostatních dvou programech žádány dlouhodobější zkušenosti s dětmi, z důvodu většího počtu svěřenců, jejich raného věku či delší pracovní doby. Kapesné se pohybuje ve výši 300 - 470 Eur dle počtu odpracovaných hodin a zařazení. Od kandidátky je očekávána aktivní znalost angličtiny, holandštiny, němčiny nebo francouzštiny.

6. 1. 4. Mužský Au pair

Pro mužskou část uchazečů bývá nalezení práce obtížnější a často jsou nuceni dokazovat svou způsobilost ve větším rozsahu než ženy. Tato situace trvá i navzdory pokroku dosaženého v oblasti sexistických stereotypů.

V UK bylo vykonávání profese Au pairs muži zakázáno ještě v roce 1993, navzdory rozporu s direktivami EU, týkajících se rovnoprávného zacházení. Díky lobbingu organizací mládeže pro výměny, kampaním za rovná práva a tlaku poslanců evropského parlamentu byla legislativa změněna tím, že britská definice Au pair nespécifikuje pohlaví.

Zlepšení je možné v poslední době zaznamenat z referencí univerzit, nabízejících kurzy péče o dítě, o nárůstu počtu mužských studentů.

Mnohé rodiny, respektive svobodné matky chlapců, shledávají výhodu působení mužského elementu v rodině z hlediska zajištění bezpečnosti dětí, dobrého zvládnutí krizových situací, představy autority a vzoru chování. Často je mužský Au pair spojován s představou „staršího bratra“, kterého s dětmi spojují podobné zájmy, např. sportovní.

6. 1. 5. Formální záležitosti

Většina zemí Evropy, krom Norska a Švýcarska, ve kterých Au pairs mohou pracovat, jsou členy Evropské unie. Jmenovitě se jedná o UK, Irsko, Německo, Francii, Nizozemsko, Belgie, Lucembursko, Rakousko, Dánsko, Itálii, Řecko, Španělsko, Portugalsko, Finsko a Švédsko. Pro všechny národnosti členských států jsou formální

záležitosti minimální. Mimo Evropu umožňují Au pairs pobyty Izrael, Turecko, Kanada, USA, Austrálie a Brazílie, legislativa se zde mění od země k zemi.

Smlouvy při zaměstnávání Au pair nejsou obvyklé. Je běžné vycestovat v ruce pouze se zvacím dopisem od rodiny, kde nemusí být specifikována pracovní doba, povinnosti ani kapesné.

Na zdravotní pojištění může po domluvě přispívat zaměstnavatel. Občané zemí Evropské ekonomické sféry /EFA/, pracující v jiné zemi EFA jsou chráněni podle pravidel evropského sociálního pojištění.

Při úmyslu zůstat a pracovat v zemi EU déle než 3 měsíce je nutné žádat na místním samosprávném úřadě nebo policii o povolení k pobytu.

Evropská rada zformulovala roku 1979 Evropskou dohodu o umístování Au pairs. Ta stanovuje pravidla, která by ideální dikcí regulovala všechna pracovní umístění Au pairs. Danou úmluvu signovalo devět zemí, nicméně ratifikovalo ji pouze Dánsko, Francie, Itálie, Norsko a Španělsko.⁶⁵

Koncem 90. let bylo krokem vpřed ustavení řídicí asociace pro agentury Au pair **IAPA**. Organizace **International Au Pair Association** má za cíl lobovat u vlád za lepší regulaci agentur Au pairs z celého světa, dohlížet na dodržování stanovených pravidel a podporovat rozvoj Au pair pobytů. Agentury se mohou stát členy IAPA po uplynutí nejméně 2 let činnosti, po prokázání svého pověření.

Existují i jiná seskupení agentur, která jsou však spíše na bázi sdružení obchodních společností pro účely kolektivního vedení /např. **Universal Au Pair Association – UAPA**/. Vedle nich stojí i velké množství agentur, které nejsou členy žádného řídicího tělesa. Jejich kvalita se dosti liší.

6. 1. 6. Hledání pracovního místa

Před konečným rozhodnutím o vhodnosti práce v zahraničí bývá doporučováno adeptům ujasnění základních otázek, pocitů a informací. Tyto otázky se do jisté míry prolínají s motivy k vykonávání profese Au pair a dají se odvodit od charakteru

---

⁶⁵ *Termíny úmluvy viz příloha č. 8*

popisovaného systému. Za zmínku stojí odborná kvalifikace uchazeče o zmiňovaný post, jeho výcvik a zkušenosti.⁶⁶

Existují různé cesty k nalezení místa Au pair v zahraničí. Nejvyužívanější je spolupráce se specializovanou agenturou, dále inzeráty na internetu či v určitých časopisech, popřípadě ústní předání kontaktu /např. výměna Au pair sehnáním náhrady, doporučení známé rodiny, atd./.

Agentury Au pair

Prvotní úlohou agentur je nalezení a představení potenciální Au pair vhodné rodině. Agenti působí jako informační centrum pro různé formy dotazů a žádostí, k jejichž vyhovění je nutná registrace v příslušném systému. Mohou napomáhat i při vypracovávání již předjednaných kontraktů mezi rodinou a kandidátem na pracovní pozici. Mnohé společnosti poskytují, vedle samotného umístování, i další služby jako například poradenství ve věcech víz, pojištění, jízdenek, atd. Za nejhodnotnější službu bývá považována přítomnost zástupce dívky/chlapce v zahraničí, a to z důvodů poskytování důležitých informací /žádosti o povolení k pobytu, registrace u lékaře, atd./, zprostředkování kontaktů na místní Au pairs, provozování společenských aktivit, pomoc při řešení možných rozporů v hostitelské rodině, popřípadě i nalezení rodiny nové.

Služby agentur by měly být adeptům na toto zaměstnání poskytovány bezplatně. Častým problémem bývá registrace kandidátů u více zprostředkovatelských společností. Přes hrozbu penalizace, je čekání na nejvýhodnější nabídku a následný odpad žadatelů jevem, objevujícím se až u 50 - 70% případů. Finančním zdrojem agentur jsou platící zákazníci, to znamená rodiny.

Mezi nevýhody tohoto typu zprostředkovatelství patří různá délka vyřízení žádosti /někdy až několik měsíců bez zpráv nebo naopak nutnost okamžitého nástupu/.

---

⁶⁶ I když kvalifikační certifikát není pro zaměstnání nutným předpokladem, může pomoci k jeho nalezení. Mnohá tréninková a odborná školení péče o děti je poskytována od shromáždění CACHE /Council Awards in Children's Care and Education/ prostřednictvím univerzit, nezávislých školících organizací či pracovišť. Kurzovní osvědčení CACHE obsahuje národní odbornou kvalifikaci /NVQs/ 2., 3. a 4. stupně a certifikát nebo diplom „Péče a vzdělávání dítěte“. Některé agentury umísťují nezkušené dívky do domovů v Británii jako „*chůvy-učnice*“ za relativně nízkou odměnu, kde mohou získat nezbytné zkušenosti a doporučení k přechodu na kvalifikačně vyšší postavení.

Z uvedeného vyplývá důležitost výběru spolehlivé agentury a pravidelného kontaktu s jejími zaměstnanci.

Požadavky rodiny na délku Au pair pobytu se pohybuje povětšinou v rozmezí akademického roku /září až červen, popř. po Vánocích od ledna/. Mezi nejžádanější termíny ze strany pracovníků patří letní měsíce, tzv. 3 měsíční „prázdniny“.

Většina agentur podporuje vzájemnou výměnu informací budoucí Au pair s vybranou rodinou ještě před započítáním práce, a to pomocí telefonických rozhovorů, předáním motivačního dopisu /“Dear family“/ a vyplněného osobního dotazníku s fotografiemi, referencemi.

Příkladem Au pair agentury, fungující v České i Slovenské republice je **Student Agency**⁶⁷, pořádající pobyty ve 13 zemích Evropy a také v USA. Student Agency spolupracuje s řadou tzv. partnerských agentur v zahraničí, viz níže. Je členem mezinárodní asociace Au pair agentur IAPA.

Program Cultural Care Au Pair

Daný program je součástí **Educational Foundation /EF/**, celosvětové organizace s tradicí v kulturně výměnných programech. Hlavní ústředí organizace Cultural Care je v Bostonu, ve státě Massachusetts.

Jednou z pracovních náplní jednotlivých regionálních manažerů je dohlížet a dávat instrukce místnímu koordinátorovi, který žije v okolí umístěných Au pairs. Koordinátor je po celou dobu ročního programu Au pair k dispozici pomoci či poradit.

Využití programu Cultural Care Au Pair se doporučuje v případě umístění mužských Au pairs a při předem vyhlédnuté hostitelské rodině.

Program Au Pair Care

Organizace Au Pair Care zajišťuje, ve spolupráci se Student Agency v ČR a SR, Au pair pobyty v USA. Společnost sídlí v San Franciscu a jejím úkolem je, mimo jiné, výběr a

---

⁶⁷ viz <http://www.studentagency.cz/mainpage.php?switch=5>

prověřování hostitelských rodin a zajišťování servisu jednotlivým Au pairs během jejich pobytu v USA.

Inzerce

Tato forma vyhledávání zaměstnání má jistě svá pozitiva i negativa. Mezi klady lze řadit vlastní výběr zaměstnavatele ze strany budoucí Au pair a snížení nákladů rodiny za poplatky zprostředkovatelům. Na druhé straně inzerující osoby nemohou být předem prověřeny a v případě pozdějších konfliktů zde není nikdo zvenčí, kdo by mohl pomoci s řešením.

Zájemci o funkci Au pair nebo rodiny, hledající výpomoc s dětmi mohou inzerovat na různých internetových portálech, časopisech a novinách. Příkladem britských specializovaných magazínů jsou „The Lady“, „Nursery World“ nebo „LOOT“. Kontrolování místního tisku a vývěsních tabulí v obchodech, školách, církvích a kulturních zařízeních může být také jednou z možností jak nalézt preferovanou pozici.

6. 1. 7. Povinnosti Au pair

Daná práce může zahrnovat, vedle péče o dítě, řadu dalších povinností:

- Lehké domácí práce

Výraz „lehké domácí práce“ je různě interpretovatelný. Za běžné požadavky je považováno utírání prachu, vysávání, umývání nádobí, údržba dětských pokojů, praní a žehlení dětského oblečení. V některých případech se mezi povinnostmi Au pair může objevit i péče o domácí zvířata.

- Příprava jídel
- Řízení vozidla
- Výuka jazyků

6. 1. 8. Kurzy, vzdělávání Au pairs

Americký Au pair program organizuje pro budoucí pečovatelky 4 denní školení v New Yorku, které by dívky a chlapce mělo připravit na jejich nové povinnosti a život v hostitelské rodině.

Infant Specialized Care program

Krom výše uvedeného úvodního semináře pořádá česká zprostředkovatelská agentura Student Agency, ve spolupráci s americkou společností Au Pair Care, odborný trénink pro zájemkyně z řad budoucích Au pairs. Jedná se o trénink v péči o děti ve věku od narození do 2 let /tzv. „infanty“/. Obsahem školení jsou hygiena a bezpečnost práce, základy péče o „infanty“, nácvik utišovačích technik, komunikace s rodiči, hry a aktivity stimulační mentální rozvoj dětí, masáže a posunková řeč, techniky pro zvládnutí stresu. Podmínkou účasti v programu je, krom standardních požadavků amerického programu, minimálně 400 hodin zkušeností s péčí o děti v daném věkovém rozmezí a ochota starat se o „infanty“ během pobytu v USA. Absolvováním dívky získávají kvalifikaci „Infant CPR a First Aid“, a tím i zvýhodnění na trhu práce.

6. 1. 9. Odměny a rizika práce Au pair

Profese Au pair s sebou může přinášet jak pozitiva, tak negativa.

V lepším případě mohou pracovníka potkat nová přátelství a zkušenosti z odlišného kulturního prostředí, zlepšení jazykových dovedností s možností získat certifikát za složení mezinárodních zkoušek, praxe s péčí o děti a o domácnost, osamostatnění se a získání větší sebedůvěry. Pro některé dívky může tato zkušenost posloužit i jako příprava na vlastní děti a domácnost.

V horším případě se mohou objevit problémy ve vztahu s rodiči /např. nereálnost očekávání, disciplinární konflikty, odlišné platové představy, zasahování do soukromého života zaměstnance, nespokojenost a žárlivost matky, sexuální obtěžování otcem, manželské problémy mezi zaměstnavateli/, s dětmi /např. neposlušnost a otázka disciplíny, stravovací potíže, nemoci, nový rodinný přírůstek, srovnávání s předešlou Au pair/, s kulturními odlišnostmi a steskem po domově. Z výpovědí bývalých Au pair, patří mezi nejčastější problémy kontrast mezi dohodnutými a požadovanými povinnostmi /např. úklid namísto hlídání dětí/, neposkytování času a prostoru na studium ze strany rodiny, chybějící proškolení v první pomoci zprostředkovatelskou agenturou a vysoké nervové vypětí z náročné pozice, někdy až ztráta iluzí. Jako velmi problematické je, dle mnoha jejich názorů, časté střídání Au pairs v rodinách, a to z důvodu možných dopadů na malé svěřence.⁶⁸

---

⁶⁸ viz výsledky z předvýzkumného dotazníku – příloha č. 9

Možná úskalí v rámci dané profese

Sociokulturní podmínky a výchovné tradice se nepochybně promítají do stylů výchovy. Některé výchovné prostředky jsou v určité společnosti považovány za „normální“, v jiné nikoli. K tomuto tématu přinášejí významné poznatky kulturní antropologové, kteří srovnávají styly výchovy a způsoby interakce rodičů s dětmi v různých lidských společenstvích. Příkladem může být poněkud volnější přístup k výchově dětí v anglických rodinách. Angličané často pohlíží na děti jako na sobě rovné, respektují jejich názory a rozhodnutí. Takový způsob výchovy vede k větší samostatnosti a sebevědomí potomků. Může tím ale dojít ke střetu s jiným viděním „normy“ a vhodnosti působení u Au pair, pocházející z odlišné kultury.

Velmi závažným a všeobecně známým problémem je časté střídání opatrovatelek dítěte. U profese Au pair je tato skutečnost poměrně zřejmá, ale navzdory tomuto uvědomění přijímaná, normalizovaná. Možné dopady na dítě po několikaměsíční frekvenci⁶⁹ opatrovatelek mohou být z psychologického i pedagogického hlediska hroživé.

Ani zde nelze opomenout možný následek působení Au pair na vztah rodičů s jejich potomky. V některých rodinách může docházet, a také dochází, k následnému neporozumění vlastním dětem díky generačnímu propadu a nevyjasněnosti rodičovských práv a povinností.

6. 2. Celodenní družiny

Služba tzv. celodenní družiny existuje v Německu a v Rakousku, a jak již název vypovídá, funguje po celý den. Poskytuje dětem nejen hlídání, ale i celodenní stravování, přípravu do školy, kvalitní kroužky a aktivní způsob trávení volného času.

Celodenní družina je zařízení určené žákům jedné nebo více škol, spíše 1. stupně, s možností návštěvy i starších dětí. Čas zde tráví děti všech věkových skupin společně, avšak v maximálním počtu 30 žáků v oddělení. Upřednostňován je ale počet nižší. Nejvyšší počet dětí na pedagogického pracovníka stanovuje ředitel s ohledem na bezpečnost dětí.

Družina je, na rozdíl od české varianty, otevřena nejen ve dnech školního vyučování, ale i o prázdninách. Aktivity družiny pro děti, popř. i pro jejich zákonné

---

⁶⁹ Doba trvání pobytu Au pairs se nejčastěji pohybuje od 3 do 12 měsíců.

zástupce, mohou probíhat i ve dnech pracovního volna. Otvírací doba nemusí být stanovena jednotně, spíše dle potřeb rodičů. Měla by pokrývat minimálně pracovní dobu /včetně doby na dopravu/ obvyklou v různých profesích zastoupených v regionu, pro který je instituce zřízena.

Provozu družiny využívají převážně ženy, které se vracejí po rodičovské dovolené zpět do práce na plný úvazek a chtějí se spolehnout, že bude o jejich děti po skončení školní výuky dobře postaráno.

6. 3. Univerzitní jesle / školky

Trend ve zřizování firemních školek, jakožto podpory zaměstnanců, lze nalézt v obdobné formě na některých amerických univerzitách. Fungují zde jesle pro děti studujících matek, v nichž se v péči střídají samy studentky.

Ve Spojených státech amerických sahá zřizování mateřských škol při vysokých školách až do doby reformních snah počátkem minulého století.

V této souvislosti hovoří O. Matoušek /1997/ o vlivu „seriální multiplicity“ matek, v rámci dosud neuzavřených debat. Termínem je označován typ péče, při kterém se střídá několik matek u jednoho dítěte. Diskutovány jsou možné pozdější vlivy tohoto modelu péče na schopnost dítěte udržovat vztah k jedné osobě v dospělosti.

6. 4. Denní pečovatelka

Tzv. denní pečovatelka hlídá děti v rakouských a německých rodinách za úplatu. Péče o děti je individuálního charakteru a oproti službám institucí má i další výhody.

Denní pečovatelky jsou kvalifikované, a to i díky existujícím právním subjektům, zajišťujícím poskytování jejich služeb.

Rodiče, využívající těchto služeb, dostávají po zohlednění jejich příjmů finanční příspěvek od státu.

Licencovaná /registrovaná/ pečovatelka

O 18 procent dětí do 3 let věku se ve Francii starají licencované, neboli registrované, pečovatelky. Pečují o své svěřence, za podpory státu, ve vlastní domácnosti. V roce 2006 fungovalo ve Francii 500 tisíc těchto pečovatelek.

6. 5. Domácí školky – „Denní matka“

Název „denní matka“ označuje americkou ženu, která si otevřela tzv. domácí školku.⁷⁰ Princip tohoto zařízení je založen na bázi rodičovské výpomoci /viz výše „rodinná miniškolka“/.

Domácí školka může přijmout i více než 6 dětí, ovšem jen za přítomnosti asistentky hlavní pečovatelky. Navštěvují ji nejen děti malé, ale i žáci školou povinní v odpoledních hodinách.

Chůva musí mít vzdělání v oblasti výchovy v raném věku, i když je sama matkou. Motivem pro založení domácí školky bývá touha zůstat se svými dětmi doma, doplněná tíživou finanční situací. Nelze ale tvrdit, že by ženy v dané instituci pracovaly kvůli výdělku. Mzda pečovatelek se pohybuje pod hranicí průměrné mzdy /týdenní mediánová mzda denní matky je 197 dolarů/.⁷¹ Péče o děti je často zajišťována matkami z etnických menšin a imigrantkami. Počet odpracovaných hodin se pohybuje mezi 62 - 65 hodinami za týden /9 - 13 hodin denně přímé péče a 7 - 10 hodin týdně ostatní přípravy/.

Denní matka zajišťuje dětem stravu /snídaně, svačiny, oběd/, hry, pobyt venku, odpolední odpočinek. Součástí služby je i vzájemné předávání informací o dítěti a možnost pobytu rodičů s jejich potomky v závěru dne.

Domácí školka musí být dostatečně velká, aby se do ní vešly hračky, postýlky a další vybavení.

Ve Spojených státech využívá domácí péči o děti zhruba 24 procent zaměstnaných rodičů.⁷² Rodiče si domácí školky vybírají z důvodu simulace vlastního domova, stejné lokality pobytu a stejné sociální a ekonomické třídy pečovatelek.

Specifická problematika tohoto druhu péče spočívá v pohybu dětí mezi dvěma rodinami. Následkem může být promísení rodinných hranic, kdy „hostující“ dítě nemusí správně rozlišit původní a „denní“ rodinu. Samozřejmě tento problém může nastat i na straně denní matky.

---

⁷⁰ Další informace /detailní vzhled do chodu školky, příběhy denních matek/ v knize: Mary C. Tuominen: *We Are Not Babysitters: Family Child Care Providers Redefine Work and Care*. Rutgers University Press. 2003.

⁷¹ Týdenní mediánová mzda žen v USA dosahuje 502 dolarů.

⁷² 48% amerických rodičů využívá institucionálního zařízení, 15% babysitting a 3% dětí se účastní speciálního státního programu.

„Tagesmutter“, „Tagesvater“

Výše uvedenými cizími názvy se v Německu a ve Švýcarsku označuje „vzájemná rodičovská výpomoc“, viz výše „domácí školka“.

V těchto zemích je daný typ péče rozvíjen již od 70. let 20. století. V posledních 15 letech je již značně rozvinut a využíván pro péči o děti do 3 let věku, nejvíce pak pro období 2. – 3. roku.

V Německu i v Rakousku může být hlídáno maximálně 5 dětí za omezený výdělek.

Služba Tagesmutter byla v Rakousku zavedena sociální demokracií před více než 30 lety. Označením se rozumí „denní matka“, která se pravidelně po celý rok ve své domácnosti věnuje dětem, od nemluvňat po školou povinné.

Ve Vídni je počet omezen na 5 dětí u jedné denní matky. V hlavním městě si takto přivydělává 268 žen.

Ve Vídni je 51 procent míst, kde se o děti pečuje v soukromých rukou a město jim finančně přispívá.

„Childminders“

Ve Velké Británii je péče o děti realizována nejčastěji na soukromé bázi.

Krom využívání výše uvedeného systému Au pair, jsou zde oblíbené tzv. childminders. Jedná se o péči o děti v domácím prostředí, v převážné většině případů v domácnosti poskytovatelky. Služba je určena pro předškolní a školní věk /do 8 let/, v maximálním počtu 6 dětí⁷³.

Pečovatelky se speciální akreditací mohou poskytovat i předškolní vzdělání.

Roku 2005 bylo těchto pečovatelek v Anglii 70 tisíc.

---

⁷³ Maximálně 3 dětem ve skupině hlídaných může být méně než 2 roky.

6. 6. Profesionální matka

„Díkybohu, že mateřství není vyhrazeno jenom biologickým matkám, a že děti mají schopnost rozdávat lásku na všechny strany.“

Jane Jayroeová⁷⁴

Instituce „profesionální rodiny“ funguje na Slovensku od roku 2005, avšak první „vlastovky“ se začaly objevovat již o dvanáct let dříve. V současné době je ukotvena ve slovenských zákonech a klade si za cíl nahradit kojenecké ústavy péčí rodinnou. Typově se řadí profesionální rodina na rozmezí mezi pěstounskou péčí a adopcí, avšak organizačně stále spadá pod dětský domov.

Těžiště profesionální rodiny se nachází v osobě mateřské, tzv. profesionální matce. Danou funkci může vykonávat i žena sama, svazek manželský není dán jako podmínka.

Děti do profesionální rodiny poputují z ústavní péče na přechodný čas – pouze do doby jejich návratu k rodině původní či do jejich adoptování. Jedná se, přeneseně řečeno, o jakousi „přestupní stanicí“.

Avšak při bližším náhledu po stránce citové jistě vytane na mysl spousta otázek na možná úskalí. Profesionální matka zde nefiguruje pouze jako zaměstnanec, nýbrž jako lidská bytost, jejímž úkolem je starat se se vši péčí o přidělené dítě /povětšinou o dvě děti/. Tuto péči ovšem nelze dostatečně dobře vykonávat bez citové investice a navázání hlubšího vztahu s dítětem.

Vyvstávající otázky na pocity dítěte i ženy ohledně nemožnosti poskytnutí záruk trvalosti vztahu, následků budoucího odloučení a vztahů mezi rodinou původní a profesionální, se pokouší zodpovědět ve svém výzkumu Mgr. Katarína Búšová, doktorandka z Ústavu pedagogiky a psychologie Prešovské univerzity. Z jejích výzkumů v rámci diplomové práce na výše uvedené téma vyplynuly mnohé zajímavé výsledky. Profesionální rodina se, dle jejích pozorování, potýká s mnoha úskalími. Např. přivyknutí dítěte na novou prozatímní rodinu, vyjasnění rolí, nenaplnění potřeby jistoty /profesionální matka nemůže dítěti slíbit, že zde pro něj bude navždy/, citová náročnost profese, atd.

---

⁷⁴ CANFIELD, Jack, HANSEN, Mark, Victor. *Slepičí polévka pro duši : 3. porce*. Praha : Columbus, 1997. ISBN 80-85928-59-0 .

Mnohé děti z profesionálních rodin byly, dle Búšové, po soužití s profesionální rodinou převedeny do její vlastní pěstounské péče. Tento příklad zcela jasně ilustruje nemožnost oddělení citů od zaměstnání tohoto typu.

Naopak ale bylo možné vysledovat významné rozdíly mezi dětmi umístěnými ve výchově ústavní oproti dětem z rodin profesionálních. V ústavní péči je o svěřence pečováno více střídajícími se „tetami“ a dětský citový život tak není rozvíjen ve stejné míře jako v rodině, ač profesionální.

Krom výše uvedeného se profesionální matka, potažmo celá profesionální rodina, potýká s nedostatečnou podporou státu. Tato mnohdy vysilující profese není zastřešena pomocí odborníků /např. psychologů, pedagogů/ ani možností supervize. Rodiče tudíž nemají kam se obrátit se svými problémy a otázkami v případě krizových situací, a to převážně z důvodů finančních.

Francie, Skandinávie a obzvláště Velká Británie již sklízí „ovoce“ profesionálního pěstounství v podobě nízkého počtu dětí v ústavní výchově. Profesionální pěstounská péče se v těchto zemích opírá o odborný výběr, proškolení a pomoc pěstounům, a to po dobu celého procesu. Zájem pěstounů o navázání či udržení kladných vztahů s biologickou rodinou svěřeného dítěte je v tomto systému klíčovým. Nedílnou součástí zaměstnání je i adekvátní finanční ohodnocení dané pozice.

V České republice padly první zmínky o profesionálních rodinách z úst ministra práce a sociálních věcí Petra Nečase koncem roku 2007. Myšlenku profesionalizace některých rodin představil s úmyslem snížení počtu dětí v ústavní výchově a zařazení ČR tímto opatřením mezi standardní vyspělé země.

Nečas /Bártová, 2007/ tak prezentoval cestu rozšíření pěstounské péče, neboli zavedení systému profesionální pěstounské péče. Profesionální pěstoun by měl mít, po zavedení tohoto systému, větší nadhled a brát výchovu svěřených dětí jako práci se vším všudy, tedy s platem a jasným zadáním. Pěstounství by se mělo stát pouze dočasným opatřením. Hlavní tendencí by měl být návrat dětí do rodiny biologické, také díky udržování vzájemných kontaktů po dobu trvání pěstounství.

Klíčem k úspěchu nového systému by měly být, dle ministra /Antoš, 2008/, úpravy legislativy a tím i zabránění stávající roztržitosti v poskytování péče /např. působnost ministerstev, atd./.

7. Sebepojetí chůvy

Jak bylo již výše v textu uvedeno, výzkumná část této práce by měla přispět, mimo jiné, i k zodpovězení otázek týkajících se sebepojetí chůvy, jejího pozměnění díky vykonávání sledované profese.

Z tohoto důvodu by bylo dobré vymezit pojem „sebepojetí“⁷⁵, jeho aspekty a nevhodnější způsoby posuzování či zkoumání.

7. 1. Definice sebepojetí

Obecně sdílená definice sebepojetí praví, že se jedná o souhrn představ a hodnotících soudů, které člověk o sobě chová. Pojmem může být definována mentální sebereprezentace nebo vidění sebe sama. A do třetice, v nejširším slova smyslu, je sebepojetí percepcí sebe samého, přičemž jsou tyto percepce formovány prostřednictvím zkušenosti s prostředím.

Hovoří-li se o sebepojetí, je tím myšlen spíše hypotetický konstrukt, vysvětlující chování a prožívání člověka, ne reálně existující psychická entita.

Nejedná se zdaleka o pojem nový, kupříkladu R. C. Wyllieová roku 1961 a podruhé roku 1974 vydala knihu „The Self-Concept“. V návaznosti na ni, Albert Bandura⁷⁶ konstatoval oživení zájmu o fenomén vztahu k sobě. Jedním ze směrů, který k výzkumu sebepojetí přispěl, byla i sociálně-kognitivní psychologie. Pohlížela na Jáství jako na kognitivní systém, jehož zdroje leží v sociálním a kulturním kontextu a který je aktivován sociálním prostředím.

Na tomto místě je třeba si uvědomit, že jednotlivé historické přístupy umožňují poznání tématu pouze v určité rovině či aspektu. To samozřejmě nemusí ubírat zjištěním na hodnotě a přínosu.

V současnosti je zdůrazňována hierarchicky uspořádaná struktura sebepojetí a jeho dynamika fungování v závislosti na tzv. Já-motivech a na situačním kontextu. Takovouto představu promýšlel už William James před více než sto lety.

---

⁷⁵ níže uvedené definice byly přejety z knihy „Temperament, intelligence, sebepojetí“, uvedené v seznamu literatury, konkrétněji od autorů: Van der Werffa, Shavelsona, Hubnera a Stanton, citovaných v kapitole, zabývající se definováním pojmu

⁷⁶ viz Bandura, A. (1999). Social cognitive theory of personality. In D. Cervone and Shoda (Eds.), *The coherence of personality* (s. 185). New York/London: The Guilford Press.

Sebepojetí je možné charakterizovat třemi aspekty: aspektem kognitivním, afektivním a konativním. První jmenovaný se dotýká všech znalostí člověka o sobě, jejich postupným narůstáním v rámci vývoje. Sebepojetí je zde utvářeno v procesu socializace, v procesu interakce, s odlišným obsahem u každého člověka. Druhý uvedený aspekt vyjadřuje vztah k sobě, charakterizovaný emocionálními prožitky Já. Poslední zmíněný aspekt bývá označován také jako motivační nebo v nejširším slova smyslu behaviorální. Vyjadřuje, že představa sebe se v průběhu vývoje stává hlavním faktorem psychické regulace chování. Zjednodušeně to znamená, že je zde řeč o osobních standardech, neboli normách, cílech, aspiracích, které jsou měřítky sebehodnocení a pohnutkami k chování.

7. 2. Metody výzkumu sebepojetí

K tradičním metodám výzkumu sebepojetí lze, dle Kihlstroma a Cantora⁷⁷, řadit třídící techniky a sebesuzovací škály, metodu volné výpovědi, sledování reakčního času na podnětová slova a strukturované dotazníky.

Sebesouzení na adjektivních škálách, které mohou obsahovat jeden či oba póly adjektiv s protikladným významem, jsou široce používanou metodou. Míru souhlasu s jednotlivými výroky vyjadřuje respondent na pěti až devítibodových škálách.

Další obvyklou metodou v tomto směru je metoda volné výpovědi. Úkolem respondenta je v omezeném čase poskytnout libovolnou výpověď o sobě samém. Získaná výpověď může být vyhodnocena buď pomocí obsahové analýzy, nebo základní kategorizací výroků a následným statistickým vyhodnocením.

Strukturované dotazníky představují další oblast metod výzkumu sebepojetí. Někteří autoři mají vůči nim výhrady z důvodu diskutabilnosti míry postihnutí skutečného sebepojetí respondenta.

K dotazníkům je možné zařadit i sebehodnotící škály, zjišťující úroveň globálního vztahu k vlastní osobě. Obvykle obsahují několik položek, které respondent hodnotí na několikabodové škále /např. souhlasím - nesouhlasím/. Celková úroveň sebehodnocení pak bývá vyjádřena součtovým skórem.

---

⁷⁷ viz Kihlstrom, J. F. and Cantor, N. (1984). Mental representation of the self. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology*. Vol. 17 (s. 2-47). New York: Academic Press.

Výše uvedené metody byly vybrány vzhledem ke stanovenému výzkumnému problému, a konkrétněji popsány.

V této oblasti je možné zkoumat i další aspekty, např. komplexitu Já, jasnost nebo stabilitu sebepojetí. Pro výzkum v rámci této diplomové práce se však jeví zvolený stručnější popis jako dostačující.

8. Výzkumná část

8. 1. Výzkumný problém:

VLIV PROFESE CHŮVY NA ROZVOJ VLASTNÍHO SEBEPOJETÍ

8. 2. Odůvodnění výzkumného problému

Ústředním zájmem výzkumného šetření této diplomové práce je osobnost náhradní pečující osoby, označované chůvou.

Jak již bylo v úvodní části a v dalším textu osvětleno, volba tématu i zacílení výzkumu bylo stanoveno, nejen díky osobní zkušenosti s problematikou a dostupnosti výzkumného vzorku, ale především kvůli jeho vysoké aktuálnosti a důležitosti. Ona důležitost spočívá v možných dopadech působení náhradní pečující osoby na svěřence, a tím pádem i na jeho rodinu, potažmo celou společnost.

Z výše uvedeného je zřejmé, že by danou pozici měla zastávat osoba kvalitní, profesionální a uvědomělá. V první řadě se ale jedná o člověka s vlastními pocity, názory, sny a zájmy. O člověka, který se rozhodl vykonávat tuto náročnou funkci z určitých důvodů, těžší z ní určité profity, je jí posouván kamsi dále. Tyto proměnné není dobré podceňovat, nejen s ohledem na svěřené dítě, ale i na chůvu samu.

Co slečna na hlídání prožívá, když den za dnem, po dobu několika měsíců nebo dokonce i roků, pečuje o „cizí“ dítě? Jaký v tom vidí smysl? Dá se tato profese dělat pouze pro peníze a bez citové zaangażovanosti? Myslí na kvalitu a možné dopady svého působení na dítě? Může zůstat neovlivněna tímto vztahem?

Položením si výše uvedených otázek⁷⁸, uvědoměním si jejich významu a snahou o jejich zodpovězení, se chce tento deskriptivní výzkum posunout k přiblížení nejen osobnosti chůvy, ale celého systému opatrování dítěte mimo přítomnost mateřské osoby.

---

⁷⁸ Jedná se o úmyslné zaměření a zúžení širšího spektra otázek, položených v úvodu práce.

8. 3. Sledované okruhy výzkumu

1. Uvědomovaný význam vlastního působení chůvy na svěřence
2. Vliv odborné přípravy na sledované povolání, přikládání chůvou
3. Ovlivnění vlastních výchovných názorů chůvy vykonáváním sledované profese
4. Ovlivnění sebepojetí chůvy /vidění sebe sama/ vykonáváním dané profese
5. Vidění hranice vztahu mezi dítětem a chůvou, jejíma očima

8. 4. Vymezení základního souboru a vzorku

Mezi základní soubor, na nějž je výzkum zaměřen, lze řadit osoby, věnující se vykonávání profese chůvy. Toto zaměstnání probíhá napříč kulturami a je označováno různými názvy, avšak princip a sledované otázky zůstávají stejné či obdobné.

Z důvodu značné rozsáhlosti souboru bylo nutné provést jisté omezení stanovením kritérií, z hlediska dosažitelnosti odpovědí na uvedené okruhy.

Vlastnímu výzkumnému šetření předcházelo šetření předvýzkumné, provedené převážně v řadách přátel a známých, se zkušenostmi s jakoukoli placenou formou hlídání, a to pomocí metody dotazníku.

Dotazníky byly distribuovány jak osobně, tak elektronicky, předáním přes další osobu. 31 navrácených dotazníků bylo možné rozčlenit na 3 kategorie: 1.) osoby, vykonávající profesi chůvy, 2.) osoby, hlídající v rámci systému Au pair, 3.) osoby, disponují oběma uvedenými formami pracovní zkušenosti.

V rámci vlastního výzkumného šetření bylo nutné provést kontrolovaný výběr respondentů, zadáním kritérií pro vyplnění výzkumného dotazníku. Kritériem pro účast na výzkumu byla zkušenost s vykonáváním profese chůvy a spolupráce s agenturou na hlídání, s možností čerpat ze zkušeností z minulosti. Systém Au pair zde nebyl sledován primárně, avšak jeho absolvování nebylo na překážku účasti ve výzkumu.

V konečném počtu 70 vyplněných a navrácených výzkumných dotazníků bylo zastoupeno 68 žen a 2 muži, ve věku 17 – 55 let. Největší zastoupení měla věková skupina do 25 let⁷⁹. Z hlediska vzdělanostní základny se mezi respondenty vyskytovali absolventi SOU, SŠ s maturitou či gymnázia, jazykové školy, VOŠ a VŠ.⁸⁰ Studenti VŠ zastupovali největší část vzorku, sesbíraného po celém území ČR a části SR.⁸¹

---

⁷⁹ Počty respondentů dle věku: 6 respondentů do 19 let, 41 respondentů do 25 let, 14 respondentů ve věku 26 - 30 let, 6 respondentů ve věku 31 – 40 let, 3 respondenti ve věku 41 a více. Věkové členění bylo řešitelkou provedeno dle předpokládaných mezníků v oblasti studia a profese, např. do 19 let studium na SŠ, atp.

⁸⁰ Počty respondentů dle vzdělání: 7 absolventů SOU, 25 absolventů či studentů SŠ s maturitou či gymnázia, 1 absolvent jazykové školy, 6 absolventů či studentů VOŠ, 31 absolventů či studentů VŠ

⁸¹ Počty respondentů dle aktuálního pracovního zařazení: 44 studentů, 21 pracujících, 1 nezaměstnaná osoba, 4 ženy na mateřské dovolené

8. 5. Strategie výzkumu

- studium pramenů, odborné literatury, dalších zdrojů
- zmapování pohledu veřejnosti na problematiku
- předvýzkumné šetření
- výzkumné šetření

8. 5. 1. Konkrétní použití technik ve výzkumu

▪ Anketa

Technika ankety byla použita pro zjištění asociací veřejnosti na pojem „chůva“. Cílem bylo utvoření si „hrubé“ představy o pohledu lidí různého věku a profese na danou pozici. Např. jak si pojem „chůva“ vykládají, jaký obsah za ním spatřují, jaké citové ladění s ním spojují. Vybrané odpovědi byly uvedeny v teoretické části, týkající se definice pojmu a vidění pozice širší veřejností.

Osloveným lidem, bez zkušenosti s profesí chůvy, byl zadán jednoduchý úkol doplnit větu: „*Chůva je...*“ Bližší požadavek podán nebyl, důraz byl položen na svobodném vyjádření.

Anketa proběhla v poměrně malém rozsahu, v počtu 10 osob, a to z důvodu záměru: vhléd do problematiky.

▪ Dotazník

Technika dotazníku byla využita jak pro předvýzkumné, tak pro výzkumné šetření. V druhém jmenovaném bylo následně provedeno několik úprav dle reakcí a připomínek respondentů na předvýzkumný dotazník, a mimo jiné i dle vlastního posouzení nepochopení otázkám či nejasnosti odpovědí. Jako příklad provedených úprav je možné jmenovat sjednocení několika otázek dohromady, zařazení širší nabídky variant odpovědí a jejich upřesnění, či nahrazení vybraných otázek škálami. Krom výše uvedených změn byly doplněny konkrétnější pokyny pro postup při vyplňování a číslování jednotlivých otázek. Délka předvýzkumného i výzkumného dotazníku byla shodná – 4strany A4.

Pro výzkumné šetření této práce byl použit strukturovaný dotazník, poskytující možnost vyjádření vlastního pohledu a názoru ve vybraných otevřených otázkách, vyznačení postoje na číselných škálách a výběrem z nabízených variant, s možností doplnění vlastní alternativy v otázkách uzavřených a polouzavřených.

Krom výše uvedených typů otázek, zaměřených na vlastní výzkum, bylo využito i otázek pomocných. Mezi nimi zastávaly největší část otázky identifikační, umístěné v úvodní části dotazníku, v oddíle „základní údaje“.

Respondentům byla ponechána možnost nevyplnit otázky, které by byly proti jejich přesvědčení, přímo se jich netýkaly, popř. neuměli odpovédět.

Dotazník byl zvolen z důvodu praktičnosti, ve smyslu zisku poměrně velkého počtu respondentů, snadnější rozšiřitelnosti a návratnosti, povětšinou elektronickou formou.

Předvýzkumný a výzkumný dotazník jsou přiloženy pod číslem 9 a 10.

8. 6. Popis průběhu vlastního zkoumání

Předvýzkumné šetření bylo provedeno v období únor – červen 2008, výše uvedeným způsobem. Vlastní výzkum proběhl poté v rozmezí měsíce srpna 2008 – ledna 2009.

Návratnost dotazníků byla vyšší u šetření předvýzkumného, z důvodu častějšího osobního jednání a nastavené přátelské roviny. Pohybovala se mezi cca 70 - 80%, oproti návratnosti dotazníků z šetření výzkumného, která se nacházela zhruba na 50% hranici. Za možný důvod nižší návratnosti výzkumných dotazníků lze považovat elektronickou formu komunikace a její neosobnost, motivaci k vyplnění a přikládaný význam zkoumané problematice.

Původním záměrem výzkumného šetření bylo oslovit agentury na hlídání a jejich prostřednictvím rozšířit dotazníky mezi stávající zaměstnance. Profit měl být oboustranný, konkrétně ze strany agentur zpětná vazba a následná možnost zlepšení poskytovaných služeb. Elektronickou poštou bylo osloveno 47 specializovaných agentur, a to v Praze, v kraji středočeském, jihomoravském, západočeském, severomoravském. Výsledkem bylo 10 odpovědí, z toho 3 pozitivní, s příslibem spolupráce. V konečné realitě se však nepodařilo touto formou výzkum uskutečnit s žádnou z oslovených agentur. Jako příčiny tohoto neúspěchu by se daly odhadnout špatné zkušenosti těchto organizací z minulosti, ve smyslu zneužitelnosti interních informací potenciální konkurencí. Dále neuvědomění si významu zjišťovaných výsledků, nedůvěryhodnost elektronické formy kontaktu, v několika případech i ukončení fungování agentury, atp.

Tato skutečnost si vyžádala nutnost nalezení řešení alternativního. Jako nejoptimálnější východisko se ukázalo uveřejnění inzerátu na několika internetových portálech, nabízejících brigády, a to v opakujících se časových intervalech. Tímto způsobem bylo umožněno podílet se na výzkumu velkému množství osob po celé České republice a na části Slovenska. Nabídka byla zveřejněna v lokalitách: celá ČR, Praha, České Budějovice, Brno, Hradec Králové, Olomouc, Plzeň, Ústí nad Labem, Ostrava, Liberec, Zlín, Pardubice, Vysočina, Středočeský a Karlovarský kraj, Bratislava a Košice.

Zajímavostí v pozitivním i negativním smyslu byly, v průběhu vyhledávání vhodných respondentů, postoje a motivy adeptů k účasti na šetření. Tato forma vyhledávání

výzkumného vzorku přinesla širokou paletu přístupů k ohodnocení času stráveného vyplňováním dotazníku. Někteří respondenti pojali svůj podíl na práci jako pomoc dobré věci, studentskou službu či zúročení vlastních zkušeností. U mnohých proběhla dohoda na bázi „jednorázové brigády“ za domluvenou finanční odměnu. Avšak našly se i výjimky z řad nepoctivých jedinců, snažících se podvodným způsobem zúčastnit se výzkumu vícekrát, s vidinou snadného obohacení.

8. 7. Výsledky výzkumu

8. 7. 1. Závěry věcné

8. 7. 1. 1. Zhodnocení výzkumu z hlediska stanovených okruhů

Uvědomovaný význam vlastního působení chůvy na svěřence

První výzkumný okruh sledoval uvědomovaný význam vlastního působení na svěřence, z pohledu chůvy. Ze získaných výsledků je možné konstatovat, že oslovené chůvy doceňují svůj konkrétní přínos a uvědomují si svůj vliv na dítě.

Tento závěr lze vyvodit z odpovědí na otázku č. 34: „V čem shledáváte svůj přínos, opodstatnění působení, pro vývoj Vašeho svěřence?“ a potažmo i z otázky č. 27 „Jakou formu spolupráce s rodinou v tomto oboru preferujete a proč?“.

Z odpovědí na otázku č. 34 vyšlo zcela jasně najevo vědomí konkrétního přínosu svého působení na svěřence. Výjimkou byla menšina respondentů, která si žádného přínosu vědoma nebyla či viděla zisk pouze pro sebe sama, viz tabulka níže.

Tabulka č. 1 – Vědomí přínosnosti působení na svěřence, z pohledu chůvy

Vědomí přínosnosti působení na svěřence	Počet odpovědí
Konkrétní přínos pro dítě	58
Žádný přínos pro dítě	4
Nevím	3
Přínos pouze pro vlastní osobu	2

Mezi konkrétní příklady uváděného přínosu patřila nejčastěji samotná péče o dítě, věnování se mu /13 respondentů/⁸², hraní si s dítětem a veškerá společná aktivita /8 respondentů/, rozvoj verbální a neverbální komunikace svěřence /7 respondentů/, dohled nad dítětem /6 respondentů/, psychomotorický rozvoj a příprava do školy /obojí 5 respondentů/. Uvedené odpovědi patřily mezi nejčastější, na kterých se respondenti shodli. Mezi další jmenované se zařadilo vedení ke správným způsobům, přátelství s dítětem a celkový rozvoj jeho osobnosti.

⁸² Tato otázka ponechávala možnost svobodné volby více položek. To znamená, že v uvedeném počtu respondentů v závorce u jednotlivých příkladů se může vyskytovat jedna osoba vícekrát /např. respondent mohl označit svůj přínos jak v rozvoji komunikace u dítěte, tak v péči o něj/.

Jako další ukazatel pro obhájení výše uvedeného výsledku lze použít odpovědi na otázku č. 27, kde oslovení volili krátkodobost či dlouhodobost péče, dle své preference. Ve výsledku zvolilo 19 respondentů péči krátkodobou⁸³ a 51 péči dlouhodobou. Uvedená čísla by sama o sobě nemusela být brána jako dostatečně prokazatelná pro potvrzení závěru. Pro ten je možné užít odůvodnění volby dlouhodobé péče, neboli podotázku „proč“. Mezi těmito důvody bylo zastoupeno utvoření hlubšího vztahu se svěřencem, kvalitní poznání dítěte, jeho lepší uvyknutí na pečující osobu a ztráta strachu, celkově lepší atmosféra v rodině, začlenění se do rodiny, atd. Z přečteného je možné seznat, že si respondenti volící dlouhodobou péči uvědomují své působení na psychiku dítěte a svůj význam v rodině.

Vliv odborné přípravy na sledované povolání, přikládáný chůvou

S okruhem prvním se do jisté míry pojí výzkumný okruh druhý: vliv odborné přípravy na sledované povolání, přikládáný chůvou. Ve výsledku je možné označit ohodnocení přípravy na dané povolání jako důležité pro sledované zaměstnankyně.

Tuto skutečnost lze vyvodit z výsledků otázky č. 5, tážající se na odborné kurzy a jiné formy vzdělávacích aktivit. Dále také z ohodnocení otázky č. 7 a 12 na číselné škále, v otázkách: nakolik se projevilo odborné vzdělání a absolvované kurzy v praxi užitečnými, a jak důležitým spatřují zaměstnanci proškolení agenturou na hlídání, před započatím vlastní práce.

40 ze 70 oslovených osob absolvovalo určitý druh odborného školení nebo kurzu,⁸⁴ použitelného pro svou práci. Z těchto osob bylo 21 ochotných ohodnotit jejich prospěšnost s ohledem na sledovanou profesi. Hodnocení probíhalo na škále 1 - 5, kdy číslo 1 odpovídalo nejlepšímu označení. Výsledná hodnota⁸⁵, vypočítaná aritmetickým průměrem, byla 2,19; což je známka poměrně vysoká.

---

⁸³ Preference krátkodobé péče byla nejčastěji odůvodněna oblibou změny a poznávání nových lidí, časovou flexibilitou a menší šancí dítěte upnout se na náhradní pečující osobu.

⁸⁴ Mezi absolvovanými odbornými školeními se objevovaly kurzy první pomoci, pečovatelsví, ošetřovatelsví, znakové řeči, základy psychologie, jazykové a sportovní kurzy, nerůznější školení pro vedení dětských kolektivů či samostudium.

⁸⁵ Všechny hodnoty, vypočítávané aritmetickým průměrem, byly zaokrouhlovány na 2 desetinná místa.

Dále v otázce č. 12 ohodnotilo 68 respondentů ze 70 důležitost proškolení specializovanou agenturou. Hodnota zaznamenávaná a vypočítaná stejným způsobem, jako u výše uvedené otázky č. 7, vyšla s číslem 2, 35.

Z výše uvedeného výčtu odborných kurzů a vysokých hodnot, přikládaných významnosti proškolení a vlastní odbornosti, vyplývá uvědomění důležitosti odborné profesionální připravenosti na vykonávání pozice chůvy.

Ovlivnění vlastních výchovných názorů chůvy vykonáváním sledované profese

Třetí výzkumný okruh: ovlivnění vlastních výchovných názorů chůvy vykonáváním sledované profese v souhrnu neprokázal změnu ve výchovných zásadách či v pohledu na výchovu vlivem dané profese.

Pouze jedna třetina respondentů /tj. 23 ze 70/ potvrdila v dotazníku změnu svých výchovných názorů vlivem vykonávané profese. Oproti tomu 47 respondentů ze 70 uvedlo, že daná profese na tuto oblast vliv neměla.

První jmenovaná skupina jako předmět změny nejčastěji označovala ujasnění výchovných názorů, s ohledem na budoucí výchovu vlastních dětí či poznání účinných metod pro práci s dětmi /např. význam pochvaly, důslednosti, respektu, trpělivosti, užitečnosti alternativních a individuálních přístupů/. Někteří respondenti, dle svých výpovědí, změnili i celkový postoj k dětství, fyzickým trestům a významu rodičovských osob /obzvláště matky/ oproti postavě chůvy.

Druhá jmenovaná skupina odůvodňovala svou neovlivněnost již dostatečně utvořenými názory v tomto směru a jinými, pro ně důležitějšími, vlivy na postoje ve výchově /např. výchovou v orientační rodině/.

Ovlivnění sebepojetí chůvy /vidění sebe sama/ vykonáváním dané profese

Okruh čtvrtý, zabývající se ovlivněním sebepojetí chůvy vykonáváním popisované profese, se zdá ústřední pro celý výzkum. Jistě jej ale nelze označit jako okruh hlavní nebo důležitější než další sledované. Téma sebepojetí chůvy se jako červená nit vine celou výzkumnou částí práce, a právě na něm je možné dokladovat onen jiný úhel pohledu na profesi a další významy pro pečovatelskou osobu.

Ve zhodnocení je nutné uvést, že výzkumný okruh, týkající se ovlivnění sebepojetí chůvy, do jisté míry potvrdil změnu pohledu na sebe sama a na život vůbec.

Označením „do jisté míry“, je míněna značná část dotázaných jedinců.

Konkrétněji: sebepojetí sledovaných chův bylo sledováno v největší míře z otázky č. 35 „Co Vám dle Vašeho názoru profese dala a vzala, popř. v čem Vás změnila?“, v menší míře pak z otázky č. 36 „Přehodnotil/a jste nějakým způsobem Váš pohled na výchovu dětí díky vykonávání profese chůvy?, a otázky č. 34 „V čem shledáváte svůj přínos, opodstatnění působení, pro vývoj Vašeho svěřence?“.⁸⁶

Otázky č. 36 a 34 byly vyhodnoceny již ve výše uvedených odstavcích, tudíž by bylo dobré více se zaměřit na otázku č. 35, pro tento okruh ústřední. V této otázce měli respondenti možnost ohodnotit svou profesi z hlediska zisku, ztrát a proměny vlastní osoby.

Tabulka č. 2 – Ohodnocení profese chůvy z hlediska zisku, ztrát a proměny vlastní osoby

Pohled na změnu sebepojetí vykonáváním profese chůvy	Počet odpovědí
Určitá změna, obohacení vlastní osoby vykonáváním profese	49
Žádná hlubší změna či přínos pro sebe sama díky dané pozici	19
Neodpověděl/a	2

Vyjádření o konkrétní změně a přínosu nebyla zdaleka jednotná. Někteří respondenti uvědoměle popisovali rozvoj své osobnosti, jiní „pouze“ určitý přínos, ze kterého ale bylo možné ovlivnění konkrétní osoby vyčíst.

Dané ovlivnění by bylo velmi obtížně kvantifikovatelné a prokazatelné, z důvodu subjektivnosti respondentů a nemožnosti ověření výzkumníky. Na tomto místě se dá pouze důvěřovat odhadu a poctivosti provedené sebereflexe respondenty.

Dotazovaní měli opět možnost udat více položek v rámci své odpovědi, tudíž není uváděna tabulka četnosti, nýbrž jen vybrané příklady pro představu reakcí na otázku. Velmi často se ve výpovědích objevovala změna postoje k životu, ke světu, k rodině a rodičovství.

Respondenti byli ovlivněni nabytými zkušenostmi s dětmi, což se promítlo v postoji mít či

⁸⁶ Z jiného úhlu pohledu by se dalo přihlídnout i k výsledkům otázky č. 32 „Chtěl/a byste se hlídání dětí věnovat i v budoucnu?“. Výsledných 47 kladných, 22 záporných a 1 neurčitá odpověď by však měly větší výpovědní hodnotu po provedení následného rozhovoru s respondenty o určujících motivech daného rozhodnutí. Z výše uvedených výsledků se lze spíše jen domnívat o pozitivním ovlivnění chůvy, projevujícím se stávajícím profesním směřováním.

nemít v dohledné době potomky, představě jak je vychovávat⁸⁷, a využitelnosti služeb chůvy pro vlastní potřeby. Změna v pohledu na rodinu spočívala konkrétně v uvědomění si důležitosti fungující rodiny se všemi jejími členy, k čemuž dotazovaní dospěli pozorováním fungování zaměstnavatelských rodin či jiných národů, v případě zkušeností s Au pair systémem. U některých respondentů pozice rozvinula sociální citění: touhu pomáhat nemocným a pracovat do budoucna výlučně s dětmi. Velmi často byla uváděna rozvinutější trpělivost, píle, zodpovědnost, upřímnost, empatie a tolerance. Někteří oslovení si dokonce uvědomovali rozvoj celé své osobnosti, rychlejší vyspění a dotvoření své profesionality v oboru. Opakujícím se bodem byla nezbytně i rostoucí láska k dětem a zisk jiné „dětské“ perspektivy.

Pro připomenutí, v otázce číslo 36 uvedlo ovlivnění vlastních výchovných názorů 23 respondentů ze 70 a v otázce číslo 34 vidělo 58 respondentů ze 70 konkrétní přínos profese a vlastní činnosti na dítě, na což bylo bezpochyby nutné provedení sebereflexe.

Sloučením těchto výsledků, spolu s výše uvedenými výsledky z otázky č. 35, lze dojít k závěru, že vykonávání profese chůvy ovlivnilo sebepojetí mnohých sledovaných osob. Patrné je to z výsledků odpovědí ohledně významnosti působení v rámci pozice chůvy, vlastního rozvoje a posunu, pohledu na sebe sama.

Vidění hranice vztahu mezi dítětem a chůvou, jejíma očima

Za dosti významný a úmyslně sledovaný bod lze označit tzv. hranici ve vztahu chůva ↔ dítě, respektive pohled respondentů na tento neviditelný předěl. Důležitost odpovědí na otázku č. 33, věnující se dané otázce, tkví ve zjištění podstaty vztahu mezi chůvou a dítětem, potažmo i mezi dítětem a jeho rodiči. Získané odpovědi poskytly poměrně dobrou představu o postojích praktikujících chův k profesi a ke svěření.

Otázka „Kde vidíte hranici ve vztahu chůva ↔ dítě?“ byla záměrně formulována poměrně široce, a to z důvodu poskytnutí prostoru volnému vyjádření svého pochopení otázky. Cílem nebylo oslovené ovlivnit, ale spíše jim poskytnout místo pro uvedení pocitů, přesvědčení, zvnitřněných „pravidel hry“.

Otázka byla některými respondenty vnímána dosti rozporuplně. Někteří respondenti zde využili své možnosti nezodpovědět otázku, ale vesměs většina dotázaných

---

⁸⁷ Zde se prolínaly odpovědi s výsledky otázky č. 36, týkající se přehodnocení pohledu na výchovu dětí.

odpověď uvedla. Níže zobrazený graf umožňuje posoudit četnost odpovědí, pro zřehlednění rozdělených do 5 kategorií.

Graf č. 1 - Odpovědi na otázku „Kde vidíte hranici ve vztahu chůva ↔ dítě?“

Mezi různorodými odpověďmi, při vymezení hranic vztahu v 1. kategorii v grafu, se objevily společné prvky, dosti často vzájemně propojené /např. kamarádský vztah s fungující autoritou chůvy nebo varování před oboustrannou závislostí z důvodu nenahraditelnosti rodičovských funkcí/. Nejčastější z nich jsou uvedeny v níže umístěné tabulce četnosti:

Tabulka č. 3 - Společné znaky, vymezené respondenty, pro hranici vztahu chůva ↔ dítě

Hranice vztahu chůva ↔ dítě	Počet odpovědí
Kamarádství	13
Autorita, respekt chůvy	9
Nenahraditelnost funkce rodičů službou chůvy	7
Oboustranná závislost chůva ↔ dítě	6
Individuální stanovení hranice	4
Důvěra	3
Jiné*	2

* Mezi odpověďmi „jiné“ byly s počtem 2 odpovědí: zodpovědnost chůvy, nastavená pravidla a pracovní vztah.

Ze získaných výpovědí vyplynulo, že v praxi nejvíce převládá pohled na chůvu jako na kamaráda dítěte s potřebnou autoritou, která nenahrazuje funkce rodičů, ani nepovažuje svěřence za vlastního. Zároveň zde není opominuta individuálnost pohledu na stanovení hranic, dodržování nastavených pravidel a uvědomění si pracovního charakteru vztahu.

Některé získané definice se jevily jako promyšlené a zajímavé pro konkrétnější vhled do problematiky, viz níže vybrané příklady:

„Hranice je pro mě velice tenká. Ale podle mého názoru je někde mezi stavem, kdy dítěti psychickým i fyzickým kontaktem poskytují důvěru, respekt a rozvoj, a stavem, kdy už vytvářím oboustrannou závislost a příliš velkou náklonnost (nesmím svého svěřence začít milovat jako vlastní dítě, ani on mě jako „náhradní maminku“).“

„Chůva by neměla být přísnější než rodiče, protože dítě si jich pak méně váží. Chůva by neměla nahrazovat rodinu – to znamená, že brát si dítě na prázdniny už není její práce, ale přílišné připoutání se k dítěti.“

„Hranici vidím na straně chůvy. Je jejím úkolem stále si uvědomovat, že je pouze chůva a nedovolit, aby jí dítě přirostlo příliš k srdci a stále upřednostňovat v hlavních aktivitách dítěte nezastupitelnou funkci rodičů.“

„Sice je to práce, která vyžaduje jiný přístup než ostatní, ale pořád je to jen práce. Podle mě by nemělo docházet k velkým citovým vazbám, protože chůva s dítětem nemůže být navždy. Chůva by měla být kamarád, kterého dítě rádo uvidí, ale nebude ho přehnaně mrzet, když odejde.“

Z výše uvedených odpovědí je vyvoditelné, že velké množství z oslovených chův si limity profese ve vztahu s dítětem uvědomují, snaží se přemýšlet o jeho mezích a držet se fungujících pravidel.

S výše popisovaným tématem nastavení hranic se váže pozice chůvy v rodině. Tuto pozici se snažila zmapovat polouzavřená otázka č. 22, tážající se respondentů: „Jakou máte v rodině pozici z Vašeho pohledu?“ Dotazovaní měli na výběr z několika možností, popř. si mohli přidat svou alternativu, dle vlastního vidění situace.

Tabulka č. 4 – Pozice chůvy v rodině dle jejího pohledu

Pozice chůvy v rodině	Počet odpovědí ⁸⁸
Zaměstnanec	16
Erudovaný vychovatel	8
Člen rodiny	28
Kamarád dítěte	48
Jiná*	6

* V rámci označení „jiná“ se objevily tyto pozice: teta pro dítě /2 odpovědi/, kamarád maminky /1 odpověď/, přítel rodiny /2 odpovědi/, učitelka /1 odpověď/.

Jako velmi zajímavou je možné zhodnotit četnost výskytu pozice „kamarád dítěte“ s počtem 48 odpovědí. Nabízí se možnost srovnání s představou hranic mezi chůvou a dítětem, kde bylo kamarádství uváděno ve velké míře. Pomyslné druhé místo zaujala pozice „člen rodiny“, což může vypovídat velmi mnoho o vstřícnosti rodiny k chůvě.

Otázkou, nabízející se po přečtení těchto vyjádření, zůstává pohled zaměstnavatelské rodiny na stejné téma. Neboť tyto dva pohledy nemusí být zdaleka totožné.

8. 7. 1. 2. Další výzkumná zjištění

Spolupráce chůvy s agenturou na hlídání

Krom sledovaných okruhů se podařilo popisovaným výzkumem dojít i k dalším zajímavým zjištěním.

Jedním z nich je postoj respondentů ke spolupráci se „svou“ agenturou na hlídání.

Z ohodnocení spokojenosti s touto spoluprací 67 dotázanými, na pětibodové škále v rámci otázky č. 10, vyšlo číslo 2,29. Číslo, vypočítané aritmetickým průměrem, lze pokládat za dosti vysoké, naznačující značnou spokojenost se službami specializované agentury.

Dále 69 respondentů ze 70 seznámilo řešitelku s přístupem „jejich“ agentur k proškolení zaměstnanců. Pouze 30 z 69 popsanych agentur poskytlo svým pracovníkům proškolení, zbylých 39 nikoliv.

⁸⁸ Respondenti měli možnost označit i více pozic, pokud to dle jejich pohledu vystihovalo jejich postavení v rodině.

Zajímavé na tomto faktu bylo, že absence proškolení neovlivnila nijak výrazně spokojenost s agenturou. Klienti uvedených agentur, poskytujících proškolení, označili svou spokojenost na číselné škále 1 - 5 konečným výsledkem 2,1. Oproti tomu, klienti agentur bez nabídky odborného školení projeví v souhrnu spokojenost číslem 2,45.

Výraznější rozdíl mezi těmito dvěma skupinami pracovníků bylo možné sledat v přiřazeném významu proškolení. První skupina jej ohodnotila zřetelně výše: 1,98 oproti skupině druhé: 2,65.

Celkově se zjištěné výsledky jeví jako pozitivní, neboť je z nich možné číst odpovědnost za vlastní odbornost a oceňování zprostředkovatelské práce specializované agentury.

Motivace chův k vykonávání dané profese

Jako poslední z uveřejněných „dalších“ zjištění jsou nosnými výsledky otázky, týkající se motivace adeptek na pozici slečny na hlídání k vykonávání dané profese. Výsledky, uvedené níže v tabulce dle četnosti odpovědí, mohou posloužit i k doplnění kapitoly o profesi chůvy v teoretické části práce.

Tabulka č. 5 – Motivy, vedoucí k rozhodnutí pracovat jako chůva

Motivy k vykonávání profese chůvy	Počet odpovědí ⁸⁹
Kladný vztah k dětem	53
Získání praxe a zkušeností v oboru	24
Finanční důvody, přivýdělek	56
Potřeba učení, předání „něčeho“ ze sebe	15
Snaha pomoci známé osobě /služba/	28
Jiné*	5

* V rámci odpovědí „jiné“ byly uváděny motivy jako zajímavost, zábavnost a smysluplnost práce.

⁸⁹ Respondenti měli možnost zvolit více variant odpovědí.

8. 7. 2. Závěry metodologické

Technika ankety byla použita pro zjištění výkladu slova „chůva“ laickou veřejností. Pro uvedený účel byl tento způsob průzkumu dostačující. Jistě by bylo zajímavé rozšíření počtu dotázaných pro zjištění dalších souvislostí a pohledů, popř. pro možnost určité kvantifikace.

Výběr výzkumné techniky dotazníku se ukázal jako vhodný pro zmapování poměrně širokého spektra jedinců, myšleno lokálně, věkově, vzdělanostně a profesně. Dotazník je elektronickou formou snadno distribuovatelný a poměrně jednoduše vyplnitelný. Pro tento konkrétní výzkum byl dotazník nejvhodnějším řešením také z důvodu použité formy vyhledávání respondentů, která byla nutným východiskem z nastalé situace.⁹⁰ Za nevýhodu lze označit menší návratnost, neosobnost komunikace a omezenou možnost zpětné vazby.

Jako užitečné se ukázalo prvotní provedení předvýzkumného šetření, které pomohlo doplnit nedostatky a usnadnit tak pozdější vyplňování i administraci výzkumného dotazníku.

Zpětně, po vyhodnocení výsledků a opětovném posouzení kvality otázek, je možné spatřit další možnosti zobektivizování výsledků objasněním většího množství odpovědí. Prospěšné by bylo následné použití techniky rozhovoru s jednotlivými respondenty po vyplnění výzkumného dotazníku. Zmíněné opatření však nebylo v tomto konkrétním případě reálně proveditelné, neboť se jednalo o spolupráci založené na neosobní elektronické komunikaci s osobami z celé ČR a části SR, a to v počtu dosti vysokém. Jako další faktor, mluvící proti proveditelnosti, lze vidět motivy dotazovaných osob ke spolupráci.⁸⁷

---

⁹⁰ viz kapitola 8. 6. Popis průběhu vlastního zkoumání

8. 7. 3. Perspektivy výzkumu

Provedený deskriptivní výzkum je možné nahlížet jako posun k objasnění jisté části sledované problematiky. Rozhodně nepokrývá celé existující spektrum, což je zapříčiněno jednak omezeností rozsahu diplomové práce, časovými a finančními možnostmi řešitelky, ale především rozsáhlostí tematiky.

Výše uvedená slova však nemusí znamenat negativum. Je na ně možné pohlížet jako na otevírající se možnosti, perspektivy pro budoucí výzkum.

Jakým směrem vést co neoptimálněji další zkoumání? Problematika náhradní pečující osoby byla provedeným výzkumem do jisté části zmapována. Nadále ale zůstávají neodkryté prostory, kde by bylo možné navázat. Příkladem mohou být sledované motivy k volbě profese chůvy, ve smyslu ovlivnění kvality vykonávání profese, nebo vzdělání opatrovatele, ve smyslu ovlivnění přístupu k povolání, respektive k výchově.

Ale nejedná se zde zdaleka jen o rezervy v započatém výzkumu. Na problematiku by bylo záhodno pohlédnout i z úhlu dalších zainteresovaných osob. Velmi přínosným by bylo hledisko rodiče, jeho názoru na nastíněnou hranici mezi chůvou a dítětem, a co více – na vlivy chůvy na svěřeného potomka.

Výše naznačené směřování by se dalo považovat za dosti podstatné, neřkuli zásadní. Ona zásadnost plyne z již dříve nastiňovaných přesahů profese chůvy a možných dopadů na dítě.

V úvahách o praktickém provedení dalšího zkoumání by se jako ideální řešení nabízelo vlastní pozorování probíhajících interakcí, atmosféry, možných problémů. Avšak cizí pozorovatel v intimním prostředí rodiny by mohl narazit na hranici etičnosti svého počínání, nehledě na porušení přirozenosti situace. Vhodnějšími prostředky by se tedy spíše jevily osobní rozhovory s rodiči a dalšími zainteresovanými osobami, popřípadě dotazníková šetření. Vyšší odbornost a zajímavost by mohlo přinést i expertní šetření z řad psychologů či pedagogů.

Závěrem nazpět k podstatě

Jak nejlépe uzavřít diplomovou práci, která má být vyvrcholením vysokoškolského studia pedagogiky, vlastní praxe a určité části života?

Nejvhodnějším by se na tomto místě jevil citát o bezbřehosti zkoumání a stávajících prostorech, hodných hlubšího ponoření.

Pedagogická oblast nabízí nejen mnoho nového a nepopsaného, ale i něco více: přispění k objasnění a zlepšení fungování stávajícího. Nemusí se jednat „pouze“ o problematiku sledovanou v této diplomové práci. Míst, kam zaměřit svou pozornost a odborný pohled je nemálo. Podstatu lze spatřovat ve smysluplnosti pedagogické práce a výše zmíněné možnosti přispět k lepšímu stavu výchovy a vzdělávání.

Závěrem je jistě optimální shrnout směřování diplomové práce a pokusit se vystihnout její podstatu.

Dílčím cílem prezentovaného textu je seznámit čtenáře s historickým vývojem zaopatřování dítěte náhradní pečovatelskou osobou, tzv. chůvou. Ona teoretická část, popisující historický vývoj, se může jevit dosti širokou. Tato skutečnost je zapříčiněna nezmapovaností terénu a mnoha souvislostmi, jež nebylo možné opomenout v zájmu zachování komplexnosti tématu.

Hlubší pohled na vztah matky s dítětem má svůj nepopiratelný význam – pochopení jedinečnosti a zásadnosti kvalitního vychovatele pro malé dítě, a to po všech stránkách. Krom výše uvedených částí, text seznamuje se současnou situací v oblasti rodinných vztahů a s existujícími alternativami pro zaopatření potomků zaneprázdněných rodičů.

Výzkumná část je zaměřena na osobnost chůvy, její nahlížení profese, vztah se svěřencem. Díky provedenému dotazníkovému šetření se podařilo do značné míry osvětlit vytyčené okruhy, vyčíst několik dalších souvisejících údajů, ale také nalézt další otázky hodné zodpovězení.

Chůvy, jakožto osoby vědomé si svého vlivu na dítě a důležitosti své odborné přípravy na povolání, byly, dle poskytnutých výpovědí, do jisté míry vykonávanou profesí změněny a ovlivněny. Ovlivněny byly v přístupu k životu, k hlídanému dítěti, k sobě samým, ne už ale tolik ve vlastních výchovných postojích.

Tyto a mnohé další získané výsledky mohou posloužit jako první krok k pochopení důležitosti působení zralé a uvědomělé osoby na dítě. Ale i k dalšímu zkoumání, objasňujícímu tuto rozsáhlou oblast – oblast opatrování dítěte.

Úmyslem autorky nebylo zaujmout stanovisko „pro“ nebo „proti“ péči chůvy. Zde nelze stanovit objektivně správné rozhodnutí či postoj k věci. Obrazně řečeno: šlo spíše o otevření „dveří“ k nahlédnutí do problematiky a poskytnutí šance k vlastnímu posouzení tématu.

Vzhledem k vlastním zkušenostem a blízkosti sledované oblasti mohly do textu proniknout i soudy ryze osobní povahy, avšak pouze v míře omezené povahou práce. Tento fakt není nezbytně nutné brát jako negativum, nýbrž jako důkaz zainteresovanosti, nezbytné pro vypracování práce kýženého významu.

Zdroje, seznam literatury

Monografie:

- BEČKA, K. *Dítě : Průvodce rodičovstvím od početí dítěte do 3 let*. Praha : Avicenum, 1991. ISBN 80-201-0074-1. Hledám paní „na hlídání“?, s. 207.
- BLATNÝ, Marek, PLHÁKOVÁ, Alena. *Temperament, inteligence, sebepojetí : Nové pohledy na tradiční témata psychologického výzkumu*. Brno : Psychologický ústav AV ČR, 2003. ISBN 80-86620-05-0. Sebepojetí z pohledu sociálně-kognitivní psychologie, s. 87-141.
- ČÁP, Jan., MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.
- ČAPKOVÁ, Dagmar. *Dějiny teorie a praxe výchovy dětí předškolního věku do konce 18. století*. Praha : SPN, 1980.
- ČERMÁKOVÁ, Marie. *Rodina a měnící se gender role - Sociální analýza české rodiny*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 1997. Dostupný z WWW: <http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/153_97-8wptext.pdf>.
- GRIFFITH, Susan, LEGG, Sharon. *Au pair : Praktický rádce pro práci v zahraničí*. Brno : CP Brooks, 2005. ISBN 80-251-0668-3.
- HÁŠOVÁ TRUHELKOVÁ, Lucie. *Rozhovory o matkách a mateřství*. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-4. Tařána de Moigne: Nešťourej se v nose!, s. 65-75.
- HAVLÍK, Radomír., KOŤA, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-635-7. Dětství z pohledu sociologie, s. 49-55.
- HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha : Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1168-3. Odkládající rodina, s. 160.
- CHALOUPKOVÁ, Jana, ŠALAMOUNOVÁ, Petra. *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2004. Dostupný z WWW: <http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/210_1chalou47%20pro%20tisk.pdf>. ISBN 80-7330-062-1.
- KARSTEN, Hartmut. *Ženy - muži : Genderové role, jejich původ a vývoj*. Praha : Portál, 2006. ISBN 80-7367-145-X.
- KERN, Hans, et al. *Přehled psychologie*. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-240-8.
- KOMENSKÝ, Jan, Amos. *Informatorium školy mateřské*. 6. upr. vyd. Praha : SPN, 1964.

- MAŠÍNOVÁ, Marcela, et al. *Au pair : Dívka k dětem*. Praha : Budka, [1995?]. ISBN 80-901549-1-3.
- MAŘÍKOVÁ, Hana, et al. *Proměny současné české rodiny : Rodina - gender - stratifikace*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-93-1. Dvoukariérové manželství, s. 101-147.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-325-3.
- MATĚJČEK, Z., POKORNÁ, M., KARGER, P. *Rodičům na nejhezčí cestu*. Praha : H & H, 2004. ISBN 80-7319-023-0.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-24-9.
- MERTIN, Václav, et al. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-799-X.
- MIŠURCOVÁ, Věra. *Dějiny teorie a praxe výchovy dětí předškolního věku v 19. a 20. století*. Praha : SPN, 1980.
- MIŠURCOVÁ, Věra. *Materiály k dějinám předškolní pedagogiky IV., 1. část : Pomocné učební texty Ústředního ústavu pro vzdělávání pedagogických pracovníků v Praze*. Praha : Ústřední ústav pro vzdělávání pedagogických pracovníků, 1975.
- NOSÁL, Igor, et al. *Obrazy dětství v dnešní české společnosti : Studie ze sociologie dětství*. Brno : Barrister and Principal, 2004. ISBN 80-86598-80-2. Krkavčí matky?, s. 13-56.
- PELIKÁN, Jiří. *Výchova pro život*. Praha : ISV, 1997. ISBN 80-85-866-23-4. Kdy se z novorozence stává svébytný člověk?, s. 49-53.
- PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu*. UK v Praze : Karolinum, 2004. ISBN 80-7184-569-8. Analýza vybraných výzkumných metod a technik, s. 103-117.
- PLATÓN. *Zákony*. 2. vyd. Praha : Oikoymenh, 1997. ISBN 80-86005-31-3.
- PREKOPOVÁ, Jiřina, CHRISTEL, Schweizerová. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-495-3.
- RÝDL, Karel. *Radostné dětství? Dítě v Čechách 19. století*. Praha : Paseka, 2006. ISBN 80-7185-647-9.
- ŠMELOVÁ, Eva. *Mateřská škola a její učitelé v podmínkách společenských změn : Teorie a praxe II*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2006. ISBN 80-244-1373-6.
- TRUST, Jersey. *Babysitting guide book* [online]. [2008] [cit. 2009-01-17]. Dostupný z WWW:
<<http://www.jcct.org/je/Publications/PDF%20Files/Babysitting%20Guide%20book.pdf>>.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie : Dětství, dospělost, stáří*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0

WOOLFSON, R.C. *Bystřé dítě : Batole*. Praha : Ottovo nakladatelství, 2004. ISBN 80-7360-004-8.

Články:

ANTOŠ, Jakub. Nečasova revoluce: Do ústavů půjde jen čtvrtina dětí. *Aktuálně.cz*

[online]. 2008 [cit. 2008-10-23], s. 1-2. Dostupný z WWW:

<<http://aktualne.centrum.cz/domaci/clanek.phtml?id=601442.html>>.

BÁRTOVÁ, Eliška. Nečas chce profesionální pěstouny. Ne děti v ústavech. *Aktuálně.cz*

[online]. 2007 [cit. 2008-10-23], s. 1-2. Dostupný z WWW:

<<http://aktualne.centrum.cz/domaci/clanek.phtml?id=511858>>.

HAVRÁNKOVÁ, Kateřina. Vztah rodiče s dítětem je základ, který přehlízíme. *Literárky v síti* [online]. 2007 [cit. 2009-03-10], s. 1. Dostupný z WWW:

<<http://www.literarninoviny.cz/?p=clanek&id=3881>>.

JACHANOVÁ DOLEŽELOVÁ, Alexandra. We Are Not Babysitters: domácí školky v Americe. *Feminismus.cz : O ženách, mužích, feminismu a gender studies* [online]. 2007

[cit. 2008-12-01], s. 1-2. Dostupný z WWW:

<<http://feminismus.cz/fulltext.shtml?x=2060583>>.

Jesle nebo babysitting? V Německu povinnost státu. *Aktuálně.cz : Víte, co se právě děje*

[online]. 2007 [cit. 2008-12-01], s. 1. Dostupný z WWW:

<<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=423618>>.

KUBÁLKOVÁ, Pavla. Miniškolky? Klidně v bytě. *Lidovky.cz* [online]. 2008 [cit. 2008-

12-05], s. 1-2. Dostupný z WWW: <http://www.lidovky.cz/miniskolky-klidne-v-byte-0xn-/ln_domov.asp?c=A081004_095913_ln_domov_svo>.

NEČAS, Petr. Petr Nečas: Mateřství nesmí znamenat konec kariéry. *Mladá fronta Dnes*

[online]. 2008 [cit. 2009-01-23], s. 1. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/5434>>.

NEJEZCHLEBOVÁ, Lenka. Stát chce podpořit rodiče firemními školkami nebo

otcovskou dovolenou. *IDNES.cz* [online]. 2008 [cit. 2008-12-05], s. 1-2. Dostupný z

WWW: <http://zpravy.idnes.cz/tiskni.asp?r=domaci&c=A080508_220044_domaci_mia>.

O české muže na hlídání je v cizině zájem. *Novinky.cz : Děti* [online]. 2006 [cit. 2008-07-

13]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/clanek/89701-o-ceske-muze-na-hlidani-je-v-cizine-zajem.html>>.

PÁTKOVÁ, Světlana. Hlídaní dětí s projektem EQUAL. *Iniciativa Společenství EQUAL* [online]. 2006 [cit. 2008-12-01], s. 1. Dostupný z WWW:

<<http://www.equalcr.cz/clanek.php?lg=1&id=541>>.

SEZEMSKÝ, Jiří. Prorodinný balíček : Tisková zpráva. *MPSV.CZ: Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2008 [cit. 2009-01-20], s. 1-9. Dostupný z WWW:

<<http://www.mpsv.cz/files/clanky/5896/19112008.pdf>>.

V Anglii mají školu na dokonalé chůvy jako Mary Poppinsová. *Novinky.cz* [online]. 2008 [cit. 2008-11-30], s. 1-2. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/clanek/136815-v-anglii-maji-skolu-na-dokonale-chuvy-jako-mary-poppinsova.html>>.

Internetové portály:

A Girl's World Productions, Inc.. *Babysittingclass.com* [online]. 2001 , 2006 [cit. 2009-01-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.babysittingclass.com/english/about/index.html>>.

Canada Safety Council : Canada's voice and resource for safety [online]. [2007] , 2008 [cit. 2009-01-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.safety-council.org/index.html>>.

CRAVENS, Mike. *Sisters.com* [online]. 2000 , 2000 - 2009 [cit. 2009-01-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.sitters.com/default.htm>>.

MCLEOD, S. A.. *Simply Psychology : Attachment Theory in Psychology* [online]. 2007 , February 8, 2009 [cit. 2008-02-08]. Dostupný z WWW:

<http://images.google.cz/imgres?imgurl=http://www.simplypsychology.pwp.blueyonder.co.uk/harlowmonkey.jpg&imgrefurl=http://www.simplypsychology.pwp.blueyonder.co.uk/attachment.html&usq=__UmiP9HIvM_dbnMWaFFaNw7URW_I=&h=280&w=347&sz=10&hl=cs&start=2&tbnid=WtBcQvQXbp2dGM:&tbnh=97&tbnw=120&prev=/images%3Fq%3Dattachment%2B-%2Bzimmerman%26gbv%3D2%26hl%3Dcs>.

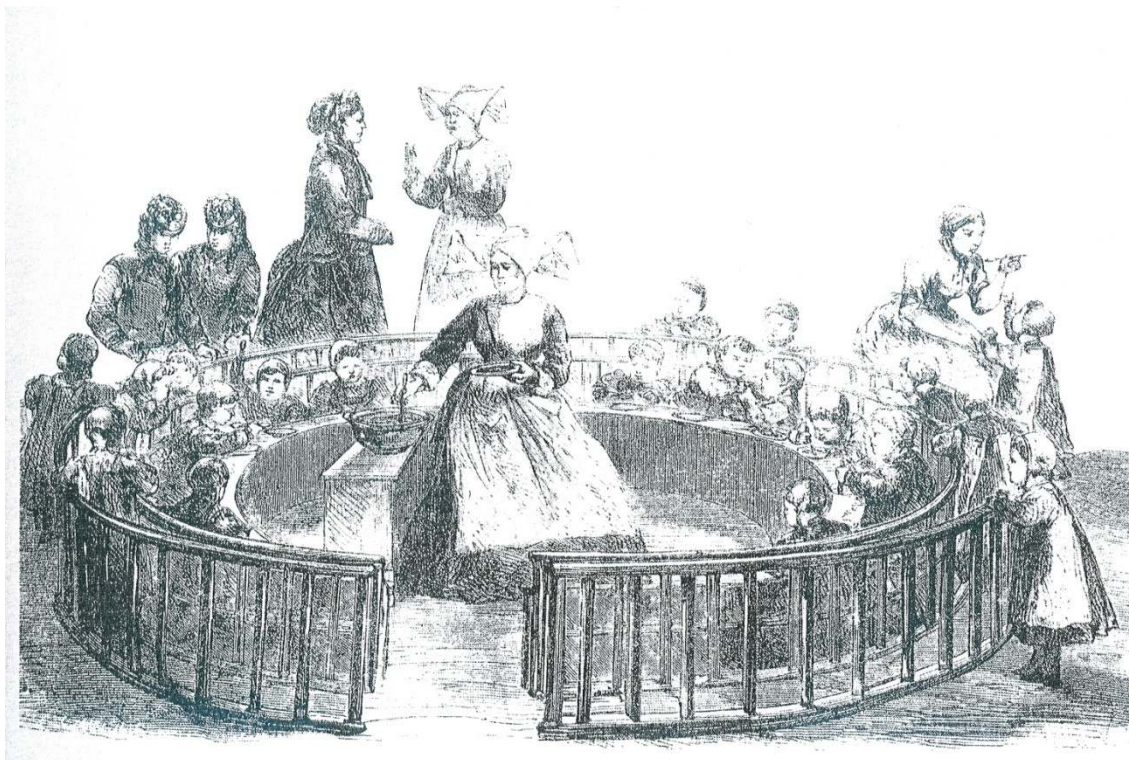
Student Agency [online]. [1996] [cit. 2008-10-26]. Dostupný z WWW:

<<http://www.studentagency.cz/mainpage.php?switch=5>>.

Webové stránky vybraných agentur na hlídání: <http://www.hlidani-ditete.cz/>,

<http://agentura-romana.wz.cz/>, <http://www.hlidani.cz/>, <http://www.bibo.cz/hlidani-deti-brno-praha/>

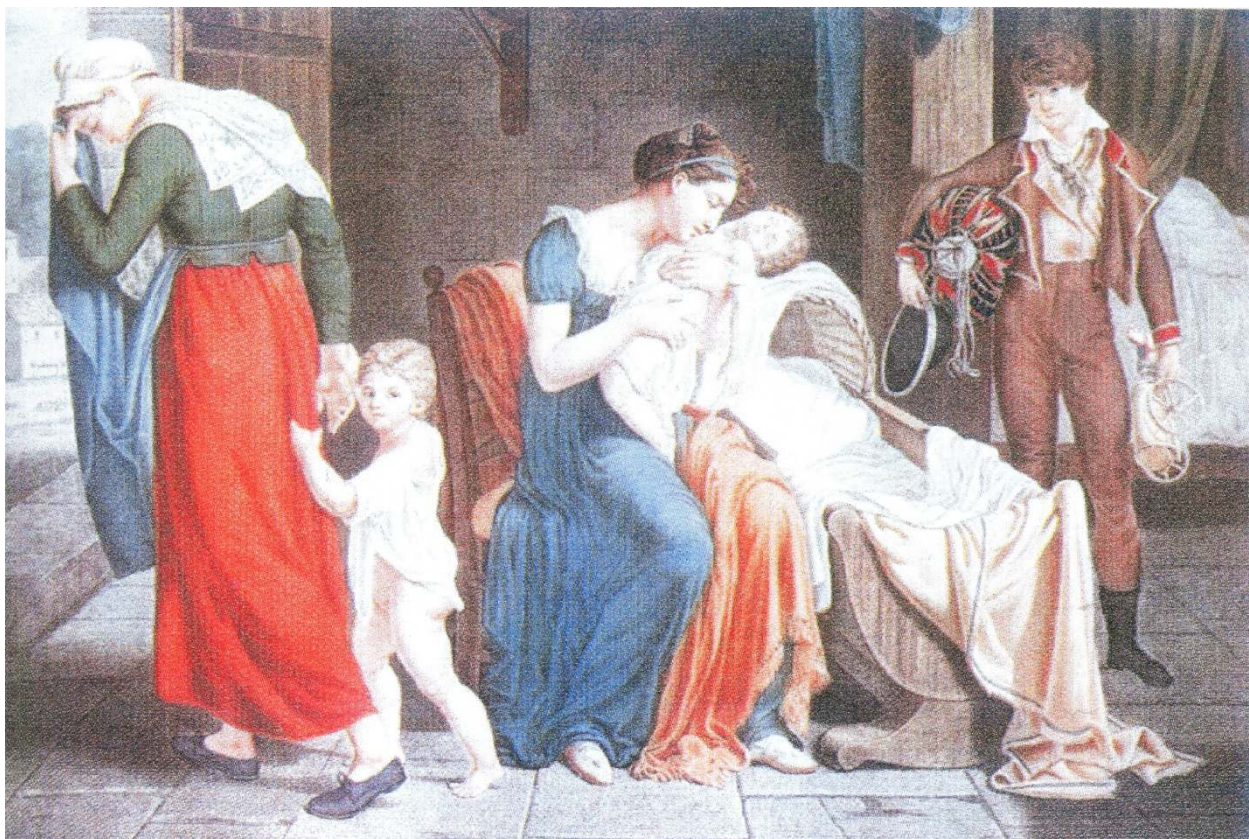
Příloha č. 1 – Pařížské jesle

Příloha č. 2a) – Venkovská kojná, Německo, 18. století, anonym

Příloha č. 2b) – Návrat od kojné

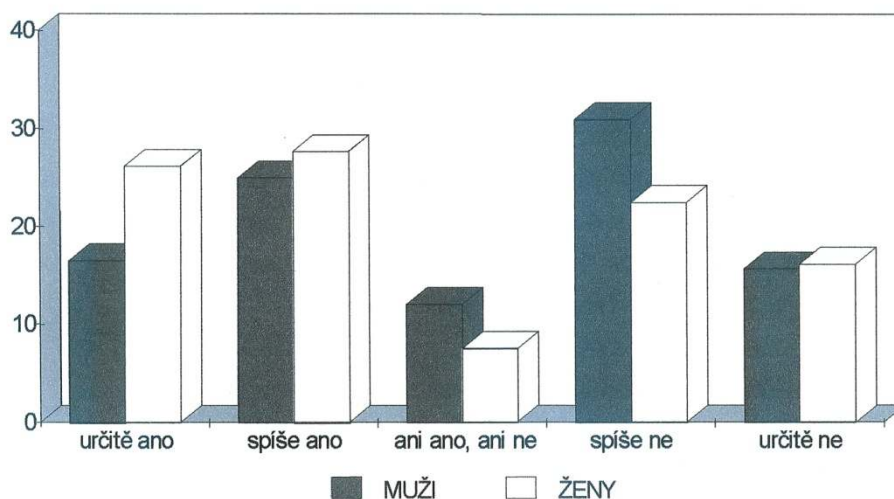
Příloha č. 3 – Harlow's Monkeys /Teorie citového připoutání/

Příloha č. 4 –

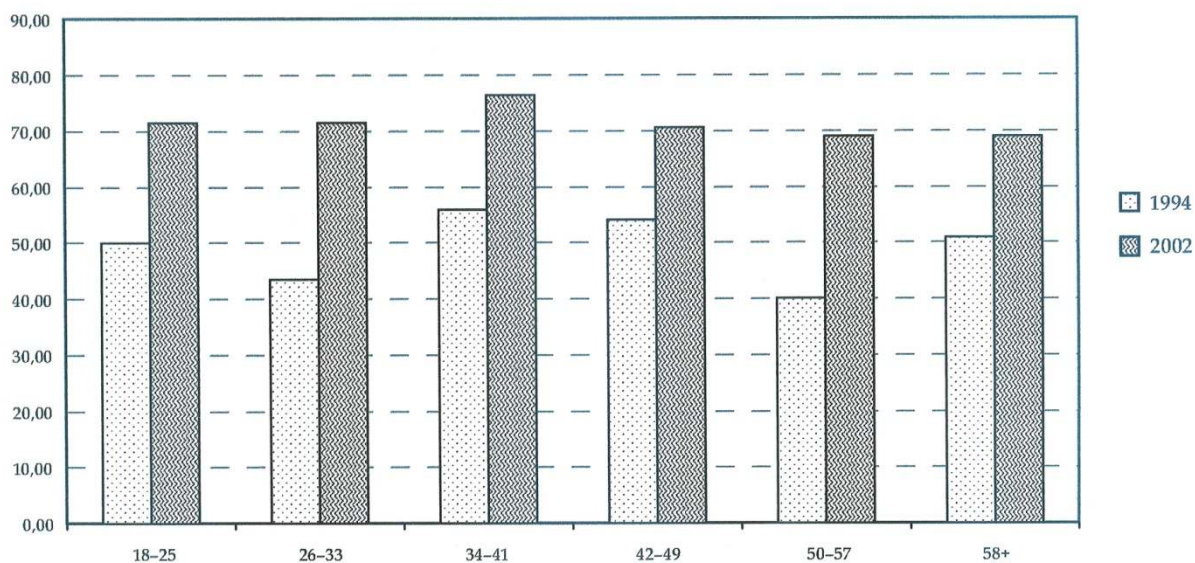
3a) Míra souhlasu s níže uvedeným výrokem – viz „Rodina a měnící se gender role – sociální analýza české rodiny“

Graf č. 3/1 Míra souhlasu s výrokem: "Pracující matka může svému dítěti poskytovat stejnou lásku a jistotu jako matka, která není zaměstnaná" dle genderu (v %)

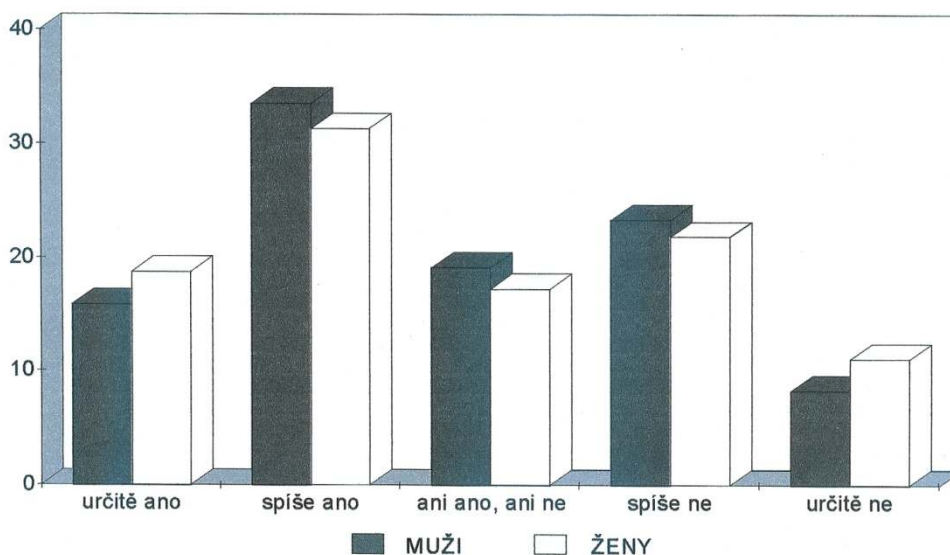
3b) Míra souhlasu s níže uvedeným výrokem, v porovnání let 1994 a 2002 – viz „Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě“

Graf 7. Pracující matka může mít se svým dítětem stejný vztah jako matka, která není zaměstnaná

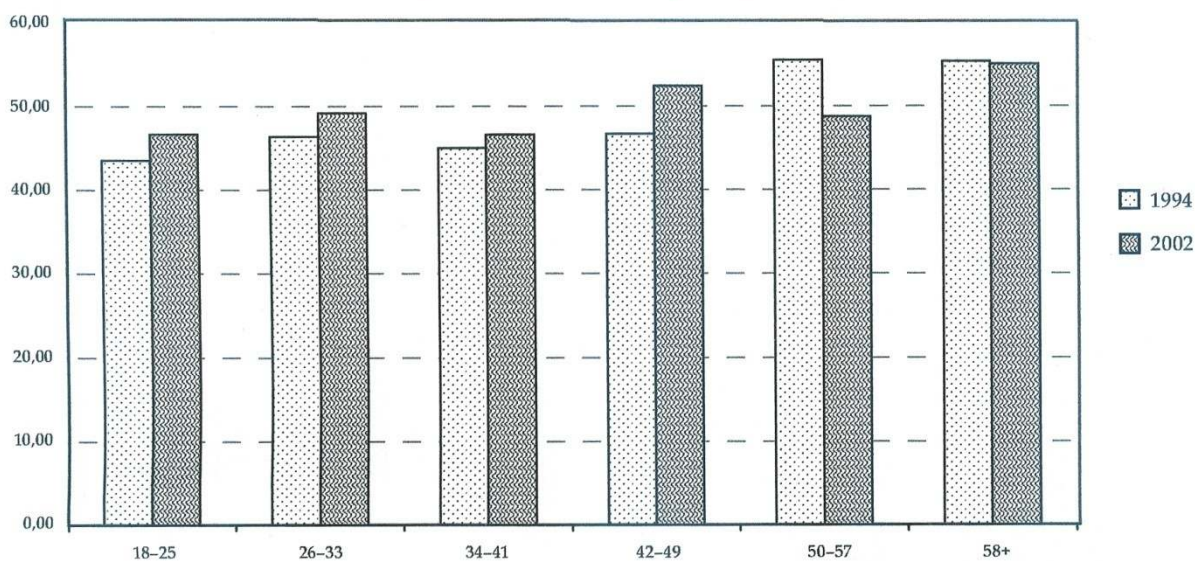
3c) Míra souhlasu s níže uvedeným výrokem – viz „Rodina a měnící se gender role – sociální analýza české rodiny“

Graf č. 3/3 Míra souhlasu s výrokem: "Předškolní dítě pracující matky pravděpodobně strádá", dle genderu (v %)

3d) Míra souhlasu s níže uvedeným výrokem, v porovnání let 1994 a 2002 – viz „Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě“

Graf 5. Předškolní dítě strádá, pokud jeho matka pracuje

Příloha č. 5 – Vývoj počtu jeslí a počtu míst v nich mezi lety 1998 – 2006

Vývoj počtu jeslí a počtu míst v jeslích v letech 1998 – 2006

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Počet zařízení	79	67	65	59	58	60	58	52	46
Počet míst v jeslích	2 191	1 913	1 867	1 717	1 674	1 770	1 708	1671	1445*

Zdroj: ÚZIS, Roční výkaz o činnosti zdravotnických zařízení. Stav k 31.12. příslušného roku.

* přijato 1558 dětí

Příloha č. 6 - Porovnání cenových relací vybraných agentur na hlídání

Agentura, podnikající v Praze, Kralupech nad Vltavou, Ústí nad Labem a v Brně/

Ceník služeb pro Prahu a Kralupy nad Vltavou:

Jednotná sazba denní i noční ... 115,- Kč / hod.

U hlídání do dvou hodin včetně je účtována první hodina 155,- Kč

Příplatek za cizí jazyk ... 0-20 %

Příplatek za hlídání více dětí dle věku ... 0-30 %

Příplatek za Státem uznaný svátek ... 0-100 %

Ceník služeb pro Ústí nad Labem a Brno:

Smluvní zákazníci:

Jednotná sazba denní i noční ... 110,- Kč / hod.

U hlídání do dvou hodin včetně je účtována první hodina 150,- Kč

Příplatek za cizí jazyk ... 0-20 %

Příplatek za hlídání více dětí dle věku ... 0-30 %

Příplatek za Státem uznaný svátek ... 0-100 %

Agentura podnikající v Olomouci

Jednorázové služby

Hlídání dětí, doučování:	130,- Kč/hod. - 1 dítě
	150,- Kč/hod. - 2 děti
Hlídání přes noc:	dle dohody
Hlídání v hotelích a penzionech:	300,- Kč/hod

Dlouhodobé služby

Jednorázový poplatek za zprostředkování:	
do 30 hod. měsíčně:	2000,- Kč
od 31 hod. měsíčně:	3000,- Kč
Po zaplacení poplatku:	70 - 100 Kč/ hod. (podle náročnosti služby)

Agentura podnikající v Praze

Pravidelné hlídání dětí

- Jednotná cena za denní i noční hlídání - 135 Kč za hodinu

Nepravidelné hlídání dětí

- Hlídání přes den (od 6-22h) - 145 Kč za hodinu
- Hlídání přes noc (od 22-6h) - 155 Kč za hodinu
- Za hlídání do tří hodin včetně, jednotná cena 500 Kč.

Zvláštní příplatky: Příplatek za Státem uznaný svátek a služby v cizím jazyce + 30 Kč/ hodina

Agentura podnikající v Brně, Ostravě a Praze

Ceník hlídání dětí v Brně, Ostravě

Pravidelné každotýdenní hlídání dětí	125 Kč / hod
Nepravidelné jednorázové hlídání dětí	150 Kč / hod
Příplatek za každé další dítě	+ 30 Kč / hod
Příplatek za hlídání dětí o víkendech a svátcích	+ 30 Kč / hod
Příplatek za hlídání dětí v cizím jazyce	+ 30 Kč / hod
Paušál za hlídání dětí 24 hod Po-Pá	1 500 Kč / den tj. 63 Kč / hod
Paušál za hlídání dětí 24 hod víkend, svátek	1 900 Kč / den tj. 79 Kč / hod
Oslavy, akce, dětské koutky	dle dohody

Ceník hlídání dětí v Praze

Pravidelné každotýdenní hlídání dětí	159 Kč / hod
Nepravidelné jednorázové hlídání dětí	200 Kč / hod
Příplatek za každé další dítě	+ 30 Kč / hod
Příplatek za hlídání dětí o víkendech a svátcích	+ 30 Kč / hod
Příplatek za hlídání dětí v cizím jazyce	+ 30 Kč / hod
Paušál za hlídání dětí 24 hod Po-Pá	1 900 Kč / den tj. 79 Kč / hod
Paušál za hlídání dětí 24 hod víkend, svátek	2 400 Kč / den tj. 100 Kč / hod
Oslavy, akce, dětské koutky	dle dohody

Příloha č. 7 – Chůva trestající dítě, kresba z náčrtníku Gabriely ze Schwarzenbergu

Příloha č. 8 – Termíny Evropské dohody o umístování Au pairs

Termíny úmluvy:

- Umístění Au pair spočívá v dočasném pobytu v rodině, během něhož může mladý cizí státní příslušník zdokonalovat své znalosti jazyka a kultury hostitelské země
- Pobyt Au pair může trvat maximálně 2 roky
- Au pair by měla být ve věku 17 – 30 let /nicméně individuální země povolují specifikaci věkového minima a maxima/
- Au pair musí být schopna předložit lékařské potvrzení o dobrém zdravotním stavu
- Práva a povinnosti Au pair a hostitelské rodiny by měly být stanoveny v kontraktu či písemném ujednání před započítím spolupráce
- Úmluva by měla určovat podíl Au pair na životě v hostitelské rodině, zajišťovat úroveň její nezávislosti a soukromí
- Au pair by měla obdržet stravu a soukromý pokoj
- Au pair by měla mít dostatek volného času k návštěvě jazykového kurzu, využití kulturních příležitostí země či návštěvě církevních bohoslužeb. Musí mít nejméně 1 den pracovního volna týdně
- U Au pair se očekává odpracování 5 hodin za den, mimo přestávky na stravu
- V zemích bez oficiálního mechanismu poskytování sociálního pojištění je hostitelská rodina odpovědná za obstarání privátního zdravotního a úrazového pojištění Au pair
- Ujednání o službě by mělo být pro obě strany omezeno výpovědní lhůtou ne kratší 2 týdnů

Příloha č. 9 – Předvýzkumný dotazník

Dotazník – chůvy, opatrovatelky, slečny na hlídání, „tety“

Prosím o co nejsvědomitější vyplnění všech otázek dotazníku. Údaje slouží pouze pro výzkum v oblasti péče o děti náhradní osobou v rámci diplomové práce, nebudou zneužity pro jiné účely. Děkuji za Váš čas a ochotu ke spolupráci.

Základní údaje

Věk:

Pohlaví:

Dosažené vzdělání:

- ZŠ
- SOU, SŠ bez maturity
- G
- SŠ s maturitou
- VOŠ
- VŠ

Uveďte typ vystudované školy, její zaměření:

Absolvované odborné kurzy, jiné formy vzdělávacích aktivit:

Současná profese / obor studia:

V případě, že jste absolvoval/a pedagogické vzdělání (popř. pedagogická školení, kurzy), specifikujte, nakolik Vám takto získané odborné znalosti při práci s dětmi pomohly?

Údaje v rámci Vašich zkušeností s hlídáním, péčí o děti v nepřítomnosti rodičů

Jak dlouho se věnujete (jste se věnoval/a) hlídání dětí?

Jaké motivy Vás vedly k rozhodnutí pracovat jako chůva?

Jaký druh pracovního poměru v oblasti péče o děti vykonáváte nebo jste v minulosti vykonával/a?

- Pracovní poměr
- Mimopracovní poměr (Dohoda o provedení práce nebo činnosti)
- Práce na živnostenský list (OSVČ)
- Práce pouze dle ústní dohody (“načerno“)

Pracoval/a jste již v této pozici (chůva) zprostředkovaně přes agenturu na hlídání?

- Ano
- Ne

V případě, že máte s prací přes agenturu na hlídání zkušenost, jak jste byl/a s touto spoluprací spokojen/a?

Byl/a jste danou agenturou (popř. některou z více agentur, máte-li zkušenost) nějakým způsobem proškolená? (např. první pomoc, atd.)

- Ano

Uveďte v jakém smyslu:

Považujete dané proškolení za užitečné? Proč?

- Ne

Považoval/a byste případné proškolení za užitečné? Proč?

Byla po Vás agenturou na hlídání požadována potvrzení o vašem vzdělání, praxi, zdravotním stavu, beztrestnosti, atd.? Uveďte jaká:

Jakým způsobem si hledáte pracovní příležitosti v tomto oboru – rodiny na hlídání?

Máte stálou rodinu, se kterou spolupracujete?

- Ano
- Ne

Pokud máte stálou rodinu, ve které působíte jako chůva či máte zkušenost s dlouhodobější spoluprací, uveďte délku Vašeho působení na zmiňovaném místě:

Co v dané rodině vykonáváte? Vyjmenujete Vaše povinnosti:

Jste ve zmiňované rodině spokojen/a? Uveďte důvody Vaší spokojenosti či nespokojenosti:

Odhadněte, kolik času hlídáním v dané rodině strávíte (hodiny za týden, popř. jiný časový údaj):

Znáte důvody, které vedly Vaše zaměstnavatele k využívání Vašich služeb?
Pokud ano, uveďte je:

Konzultuji s Vámi rodiče Vašeho svěřence nejvhodnější způsob jeho výchovy?
Pokud ano, uveďte příklad:

Je dle Vašeho názoru Vaše finanční ohodnocení odpovídající?

Jakou máte v rodině pozici z Vašeho pohledu?

- Zaměstnanec
- Erudovaný vychovatel
- Člen rodiny
- Jinou:.....

Jak byste zhodnotil/a Váš vztah s vaším svěřencem? (Jak Vás vidí on a Vy jeho)

Kde vidíte hranici ve vztahu chůva ↔ dítě?

V čem vidíte svůj přínos pro vývoj Vašeho svěřence?

Shledáváte Vaše působení v rodině jako opodstatněné? V jakém smyslu?

Preferujete spíše krátkodobou či dlouhodobou spolupráci s rodinou v tomto oboru? Proč?

Máte zkušenost s prací ve specializovaném zařízení pro péči o dítě v nepřítomnosti rodičů? (dětský koutek, atd.) V jakém?

Dáváte přednost spíše práci v rodině či ve specializovaném zařízení pro péči o dítě mimo přítomnost rodičů? Proč?

Máte vlastní zkušenost s funkcí Au-pair?
Pokud ano, co bylo Vašimi povinnostmi?

Ocitl/a jste se již v situaci odchodu z rodiny, kde jste již delší dobu pracoval/a?

- Ano

Jak jste se cítil/a po přerušení kontaktu s dítětem?

Uveďte formu zvolenou pro přerušení Vašeho vzájemného kontaktu:

- Ne

Představte si onu situaci ve Vaší současné rodině a zkuste odhadnout, jak byste se cítil/a:

Chtěl/a byste se hlídání dětí věnovat i v budoucnu? Pokud můžete, odhadněte, do kdy:

Co Vám dle Vašeho názoru tato profese dala a vzala?

V čem Vás dle Vašeho pohledu tato profese změnila?

Přehodnotil/a jste nějakým způsobem Váš pohled na výchovu dětí díky vykonávání profese chůvy?
Pokud ano, uveďte jak:

Příloha č. 10 – Výzkumný dotazník

Dotazník – chůvy, opatrovatelky, slečny na hlídání, „tety“

Údaje slouží pro výzkum v oblasti péče o děti náhradní osobou v rámci diplomové práce na Katedře pedagogiky FF UK v Praze.

Dotazník je zaměřen na zmapování významu a možných důsledků profese chůvy na dítě, rodinu a především chůvu samu.

Prosím o co nejsvědomitější vyplnění všech otázek dotazníku.

Postup vyplňování v elektronické podobě: vybrané odpovědi vyjádřete dle Vaší volby barvou písma, podtržením či řezem písma /např. tučně/ nebo naopak vymazáním nezvolených položek. U otázek bez variant /např. mapující Váš názor/ odpověď vpisujte.

Postup vyplňování v tištěné podobě: zvolené odpovědi z nabízených možností dle Vaší volby zatrhněte/zakroužkujte. Při výběru na škále 1-5 zakřížkujte svou volbu do políčka před daným číslem. U otázek bez variant /např. mapující Váš názor/ odpověď vpisujte.

Děkuji za Váš čas a ochotu ke spolupráci.

ZÁKLADNÍ ÚDAJE

1. Věk:

2. Pohlaví: M x Ž

3. Dosažené vzdělání:

- ZŠ
- SOU, SŠ bez maturity
- G
- SŠ s maturitou
- VOŠ
- VŠ

4. Uveďte obor dosaženého vzdělání:

5. Absolvované odborné kurzy, jiné formy vzdělávacích aktivit:

6. Současná profese / obor studia:

7. V případě, že jste absolvoval/a pedagogické vzdělání (popř. pedagogická školení, kurzy), specifikujte na škále 1 - 5, nakolik Vám takto získané odborné znalosti při práci s dětmi pomohly:

1 – 2 – 3 – 4 – 5 /jako ve škole: 1 = nejvyšší ohodnocení, 5 = nejnižší ohodnocení/

ÚDAJE V RÁMCI ZKUŠENOSTÍ S PÉČÍ O DĚTI V NEPŘÍTOMNOSTI RODIČŮ

8. Jak dlouho se věnujete (jste se věnoval/a) hlídání dětí?

9. Jaké motivy Vás vedly k rozhodnutí pracovat jako chůva? /možné zaškrtnutí více variant/

- Kladný vztah k dětem
- Získání praxe a zkušeností v oboru
- Finanční důvody, přivýdělek
- Potřeba učení, předání „něčeho“ ze sebe
- Snaha pomoci známé osobě /služba/
- Jiné.....

10. Vyjádřete na škále 1 – 5 Vaši spokojenost s vykonáváním profese chůvy zprostředkovaně přes agenturu na hlídání:
- 1 – 2 – 3 – 4 – 5 /jako ve škole: 1 = nejvyšší ohodnocení, 5 = nejnižší ohodnocení/
11. Byl/a jste danou agenturou na hlídání, se kterou spolupracujete (spolupracovala), nějakým způsobem proškolená? (např. první pomoc, atd.)
- Ano
Uveďte v jakém smyslu:
  - Ne
12. Vyjádřete na škále 1 – 5 Váš postoj k důležitosti proškolení agenturou před započítáním vlastní práce v rodině:
- 1 – 2 – 3 – 4 – 5
/1 = nezbytné, 2 = důležité, 3 = neutrální postoj, 4 = spíše nedůležité, 5 = zbytečné/
13. Jaká potvrzení po Vás byla agenturou na hlídání požadována?
- Výpis z rejstříku trestů
  - Potvrzení o studiu
  - Zdravotní potvrzení
  - Potvrzení o předchozí praxi
  - Žádné
  - Jiné.....
14. Máte stálou rodinu, se kterou spolupracujete?
- Ano
Jak dlouho s danou rodinou spolupracujete?
  - Ne
15. Co v dané rodině vykonáváte? Vyjmenujte Vaše povinnosti:
16. Vyjádřete na škále 1 – 5 Vaši spokojenost ve zmiňované rodině:
- 1 – 2 – 3 – 4 – 5 /jako ve škole: 1 = nejvyšší ohodnocení, 5 = nejnižší ohodnocení/
17. Uveďte důvody Vaší spokojenosti či nespokojenosti:
18. Odhadněte, kolik času hlídáním v dané rodině strávíte (hodiny za týden, atp.):
19. Jaké důvody vedly Vaše zaměstnavatele k využívání Vašich služeb?
- Pracovní vytíženost rodičů
  - Absence prarodičů
  - Potřeba volného času rodičů /zájmová činnost, pochůzky, atd./
  - Důvody neznáte
  - Jiné.....

20. Konzultují s Vámi rodiče Vašeho svěřence nejvhodnější způsob jeho výchovy?

- Ano
- Ne

21. Je dle Vašeho názoru Vaše finanční ohodnocení odpovídající?

- Ano
- Ne

22. Jakou máte v rodině pozici z Vašeho pohledu?

- Zaměstnanec
- Erudovaný vychovatel
- Člen rodiny
- Kamarád dítěte
- Jinou.....

23. Jak starý je Váš svěřenec/svěřenci?

24. Jaké věkově rozmezí pro práci chůvy preferujete?

- Novorozenec /do 1 měsíce/
  - Kojenec /do 1 roku/
  - Batole /1 – 3 roky/
  - Předškolní věk /3 – 6 let/
  - Školní věk /od 6 let/
  - Neupřednostňujete žádné vývojové období
- Proč?

25. O kolik dětí v současné rodině pečujete?

26. Jaký počet dětí na hlídání upřednostňujete?

- 1 dítě
  - 2 děti
  - Skupina dětí
  - Nepovažujete počet hlídáných dětí za důležitý faktor
- Proč?

27. Jakou formu spolupráce s rodinou v tomto oboru preferujete?

- Krátkodobá péče
- Proč?

- Dlouhodobá péče
- Proč?

28. Máte zkušenost s prací ve specializovaném zařízení pro péči o dítě v nepřítomnosti rodičů? (dětský koutek, atd.) V jakém?

- Ano
- V jakém?
- Ne

29. Kterou z možností hlídání dětí preferujete?

- Práce v rodině
- Specializované zařízení /dětské koutky, atd./

30. Máte vlastní zkušenost s funkcí Au-pair?

- Ano
- Ne

31. Ocitl/a jste se již v situaci odchodu z rodiny, kde jste již delší dobu pracoval/a?

- Ano
Jak jste se cítil/a po přerušení kontaktu s dítětem?

Uveďte formu zvolenou pro přerušení Vašeho vzájemného kontaktu:

- Ne

32. Chtěl/a byste se hlídání dětí věnovat i v budoucnu?

- Ano
Pokuste se odhadnout, do kdy:

- Ne

33. Kde vidíte hranici ve vztahu chůva ↔ dítě?

34. V čem shledáváte svůj přínos, opodstatnění působení, pro vývoj Vašeho svěřence?

35. Co Vám dle Vašeho názoru tato profese dala a vzala, popř. v čem Vás změnila?

36. Přehodnotil/a jste nějakým způsobem Váš pohled na výchovu dětí díky vykonávání profese chůvy?

- Ano
Jak:

- Ne

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá oblastí péče o dítě mimo přítomnost rodičů, neboli hlídáním dětí.

Klade si za cíl přiblížit danou tematiku v dostupných historických i novodobých souvislostech, a upozornit na možná úskalí a přesahy věci. Prezentovaná teoreticko-výzkumná práce popisuje existující zařízení a služby pro zaopatření dítěte, spolu s načrtnutím genderového pohledu na současnou rodinu a vykreslením vztahové sítě mezi matkou a jejím potomkem.

Výzkumná část se zaměřuje na osobnost chůvy, na její sebepojetí, motivy a angažovanost v zaměstnání. Sleduje problematiku a význam profese očima zkušených opatrovatelek.

Teoretická i praktická část jsou doplněny přílohami, obsahujícími historické obrázky, související výzkumy a přehledy, a nezbytně i materiály, použité pro výzkumnou část.

Stěžejním úmyslem textu je dovedení čtenáře k uvědomění si důležitosti postavy a role pečující osoby, a to nejen v zastupující, respektive náhradní pozici.

Annotation

The diploma thesis is focused on child care by nursemaid or another person.

The target of this work is to show the topic in history and nowadays context. The dissertation (its theory and research) described child care institutions, and also gender situation in family and description of relationship between mother and her child.

The research of this dissertation is aimed personality of nursemaid, her self-concept and motivation of work. The diploma thesis described importance of this profession by report of experienced nursemaid.

The attachment is made of history pictures, researches, summaries, and research materials.

The main focus is importance of position and personality of nursemaid.

Souhlas s půjčováním diplomové práce

Souhlasím s tím, aby moje diplomová práce byla půjčována ke studijním účelům. Žádám, aby citace byly uváděny způsobem užívaným ve vědeckých pracích a aby se vypůjčovatelé řádně zapsali do přiloženého seznamu.

V Praze dne 24. 3. 2009

.....

Podpis

Pořadové číslo	Jméno čtenáře	č. ISIC karty	Bydliště	Datum